

UNIVERZITA KARLOVA v PRAZE

Pedagogická fakulta katedra primární pedagogiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

NÁZORY SOUČASNÝCH MATEK NA VÝCHOVU

A VZDĚLÁNÍ DĚTÍ MLADŠÍCH TŘÍ LET

**VIEWS OF CONTEMPORARY MOTHERS (IN CZECH
REPUBLIC) ON UPBRINGING OF CHILDREN AGED
YOUNGER THEN TREE YEARS.**

Vedoucí diplomové práce:	PhDr. Jana Kropáčková, Ph.D.
Autor diplomové práce:	Alena Baxová
Studijní obor:	Pedagogika předškolního věku
Forma studia:	Kombinovaná
Dokončení diplomové práce:	duben, 2012

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury.

V Praze dne.....Podpis.....

Chtěla bych tímto poděkovat všem, kteří mi svými radami pomohli k vytvoření této práce. Především PhDr. Janě Kropáčkové, Ph.D. za cenné rady, odborné konzultace a osobní přístup při vedení práce. Dále bych chtěla poděkovat ředitelkám mateřských škol, které mi umožnily realizaci rozhovorů s matkami docházejících dětí, konkrétně paní Jitce Nedvědové a paní Janě Křížkové, rovněž i zřizovatelkám mateřských center, herních skupin a občanských sdružení. Poděkování za trpělivost a podporu v průběhu psaní diplomové práce patří i mé rodině.

Anotace

Diplomová práce se zaměřuje na problematické otázky týkající se institucionální péče a výchovy dětí mladších tří let. Popisuje jednotlivé služby denní péče o děti do tří let v České republice v kontextu s rodinnou politikou našeho státu a Barcelonských cílů. Přibližuje i současné vzdělávací možnosti dětí do tří let ve vybraných státech Evropské unie v souvislosti s jejich rodinnou politikou. Součástí práce je i výzkumné šetření, zaměřené na konkrétní názory a postoje současných matek k výchově a vzdělání dětí do tří let v regionu Mladá Boleslav a okolí.

Klíčová slova

Dítě do tří let, rodina, rodinná politika, denní péče o děti do tří let, učitelka mateřské školy, mateřská škola, jesle

Annotation

The thesis deals with the topic of problematic questions concerning the institutional upbringing and care for children up to three years. Constituent services of the day care for children up to three years in the Czech Republic are described in context with the family policy of our country and the Barcelona aims. Contemporary education possibilities

of children up to three years in the selected EU states in connection with their respective family policy are outlined too. The thesis also includes a research investigation aimed to examination of concrete attitudes and opinions of contemporary mothers on upbringing and education of children up to three years in the region of Mladá Boleslav and its surroundings.

Key Words

Child up to three years, family, family policy, day-care for children up to three years, female teacher of the kindergarten, kindergarten, nursery

OBSAH

ÚVOD	8
TEORETICKÁ ČÁST - RANÁ PÉČE V ČESKÉ REPUBLICE	10
1. RANÝ VÝVOJ DÍTĚTE	10
1.1 Attachment – Připoutání	13
1.2 Separační úzkost	15
2. DÍTĚ A RODINA	17
2.1 Barcelonské cíle	19
2.2 Rodinná politika v České republice	22
2.3 Soubor prorodinných opatření – „Prorodinný balíček“	24
3. PÉČE O DĚTI MLADŠÍ TŘÍ LET V ČESKÉ REPUBLICE	25
3.1 Jesle a podobná zařízení denní péče o děti mladší tří let před rokem 1989, legislativa, výchovné programy	26
3.2 Jesle v současnosti	29
3.3 Mateřské školy	32
3.4 Firemní mateřské školy	34
3.5 Mateřská centra	35
3.6 Hlídaní dětí soukromou osobou, služby hlídacích agentur	36
3.7 Hlídaní dětí v supermarketech a sportovních centrech	38
4. PÉČE O DĚTI MLADŠÍ TŘÍ LET VE VYBRANÝCH STÁTECH EVROPSKÉ UNIE	39
4.1 Francie	40
4.2 Belgie	41
4.3 Dánsko, Finsko	42
4.4 Švédsko	43
4.5 Rakousko	44
4.6 Německo	44
ZÁVĚR TEORETICKÉ ČÁSTI	46

PRAKTICKÁ ČÁST – NÁZORY SOUČASNÝCH MATEK NA VÝCHOVU A VZDĚLÁNÍ DĚTÍ MLADŠÍCH TŘÍ LET	48
2.1 Cíl a úkoly	48
2.2 Metody výzkumného šetření	49
2.3 Kritéria výzkumu	50
2.4 Organizace výzkumného šetření	50
2.5 Výzkumný vzorek	51
2.5.1 Charakteristika výzkumného vzorku	52
2.6 Výsledky výzkumného šetření a interpretace dat	54
2.6.1 Počet a věk dětí v rodině	54
2.6.2 Zaměstnání před mateřskou či rodičovskou dovolenou	55
2.6.3 Osobní návštěva jeslí	57
2.7 Ostatní údaje o respondentech	58
2.7.1 Délka rodičovské dovolené	58
2.7.2 Pracovní zařazení v současnosti	61
2.7.3 Využívané možnosti péče o děti	63
2.7.4 Názory na umístění dítěte v jeslích	65
2.7.5 Názory na umístění dítěte do mikrojeslí/mikroškolky	69
2.7.6 Názory na vhodný věk pro zařazení dítěte do kolektivního zařízení	74
2.7.7 Názory na množství existujících institucí v daném regionu	75
2.7.8 Délka využití kolektivních zařízení ze strany respondentů	76
2.7.9 Částka za školné v kolektivní instituci	78
2.7.10 Kritéria výběru kolektivního zařízení	79
2.7.11 Využívání jiných služeb (chůvy, hlídací agentury)	81
2.7.12 Využití hlídacích koutků v supermarketech	82
2.7.13 Výhradní péče o dítě do tří let v rodinném prostředí	83
2.7.14 Zařazení dítěte do mateřské školy od dvou let	85
2.8 Názory matek na jesle	86

2.8.1	Jesle umožňují matkám sladit rodinný a profesní život	86
2.8.2	Současná nabídka institucí pečujících o děti do tří let, je dostačující	87
2.8.3	Zařazení dítěte mladšího tří let do kolektivní instituce považují za vhodné	88
2.8.4	Stát by měl napomáhat provozu jeslí a podporovat jejich zřizování	89
2.8.5	Děti, které pobývají v jeslích, se snadněji adaptují v mateřské škole	90
2.8.6	O děti v jeslích by se měl starat pedagogický personál	90
2.8.7	O děti v jeslích by se měl starat zdravotnický personál	91
2.9	Shrnutí výzkumného šetření	92
2.10	Diskuze	97
	ZÁVĚR DIPLOMOVÉ PRÁCE	103
	Abstrakt	107
	Literatura	109
	Přílohy	

ÚVOD

Denní péče o děti do tří let je ve většině evropských států předmětem současné diskuse. Hlavní příčinou je snaha Evropské unie, která vyzývá členské státy k větší podpoře služeb denní péče o děti do tří let, čímž by se vytvořily stejné příležitosti pro ženy i muže a ženy se vlastním potenciálem mohly více podílet na trhu práce. Denní péče o děti této věkové skupiny je tedy právem pokládána za jeden z prostředků napomáhající souladu rodinného a profesního života.

V České republice je situace taková, že rodičovská dovolená byla nastavena jako „třírychlostní“. Matkám je sice tímto způsobem umožněno rychleji se vrátit do pracovního procesu, co na to bohužel připravené není, je nabídka institucí pečujících o děti mladší tří let, určených jako pomoc rodinám sladit profesní život s péčí o děti. Ačkoli máme s kolektivními institucemi jisté zkušenosti z let minulých, od počátku devadesátých let docházelo k jejich rušení. Zbývající instituce se z větší části staly soukromými, v menším zastoupení zůstaly instituce obecní. V současné době je v jeslových zařízeních umístěno pouze 0,5 % z celkové populace dětí mladších tří let, protože jejich dosavadní kapacita není vyšší. (Kuchařová, 2006)

Síť mateřských škol je sice na našem území kvalitně rozvinutá a hojně využívána, ve většině měst jsou ale kapacity nedostačující, často chybí místa pro děti tříleté a i pro děti, jejichž matky jsou s mladším sourozencem na mateřské dovolené. To je samozřejmě řešeno vznikem soukromých alternativních služeb, kterými jsou hlídací agentury či koutky, mateřská centra, nebo služby soukromých osob, s čímž ale souvisí nejasná garance kvality a odbornosti, samozřejmě i dostupnosti, neboť jsou tyto služby soustředěny především do větších měst a jejich okolí.

Je tedy na místě položit si otázku, zda je skutečně volba rodičů zvolené péče vázána jejich vlastním rozhodnutím, nebo zda je ovlivněna vnějšími okolnostmi, kterými je např. nedostupnost jiné adekvátní péče, či přeplněné kapacitní možnosti obecních kolektivních institucí. Vytváří stát dostačující zázemí pro všechny rodiny s dětmi, tedy i s dětmi do tří let, pro kombinaci profesních a rodinných rolí tak, jak je preferováno v koncepci rodinné politiky našeho státu? Jak by vlastně měla vypadat péče o děti do tří let v naší republice a od kolika let dítěte, by měla být dostupná?

Pokud bychom hovořili o institucích, jejichž kvalitu by garantoval stát, mělo by se jednat pouze o jakési „zaopatření dětí“, nebo by i tyto instituce měly zaručovat kvalitní výchovu a vzdělání? Co se týká vymezených podmínek (jako je odbornost personálu, počet svěřených dětí, otázky výchovně – vzdělávací péče), měly by být pro všechny poskytovatele služeb zřizované veřejným či soukromým sektorem, nastaveny stejně?

Tyto i jiné otázky se staly hlavním předmětem této diplomové práce, která je rozdělena na část teoretickou a část praktickou. Cílem teoretické části je zmapovat a popsat dostupnou péči o děti do tří let v České republice s ohledem na specifika raného věku a vliv rodiny, rovněž i zaměření rodinné politiky našeho státu v souvislosti s barcelonskými cíli. Cílem praktické části je zjišťování konkrétních názorů a postojů matek vůči problematice péče o děti do tří let v rodinném i mimorodinném prostředí v regionu Mladá Boleslav a okolí.

Důvodů, proč jsem si vybrala právě toto téma, je více. Jedním z nich je osobní přátelství s mnoha rodinami s dětmi do tří let a předškolního věku, které bez pomoci prarodičů dětí a v důsledku ztráty pracovního místa tuto závažnou situaci musí nějakým způsobem řešit. Druhým důvodem je má profese učitelky mateřské školy, s čímž souvisí i vládou navrhované umístění dvouletých dětí do mateřských škol, tudíž i rychle se rozšiřující síť služeb reagující na nedostatek míst v mateřských školách. V neposlední řadě zůstává aktuálnost tohoto problému i osobní zaujetí pro toto téma.

TEORETICKÁ ČÁST - RANÁ PÉČE V ČESKÉ REPUBLICE

1. Raný vývoj dítěte

Období mezi druhým a třetím rokem života jedince je obvykle nazýváno raným dětstvím. (Hartl, Hartlová, 2009) V tomto období dochází k významným změnám, které ovlivňují psychické a poznávací funkce, zdokonalují se motorické dovednosti, řeč a herní činnosti. Dítě se začíná osamostatňovat, uvolňuje se z vazeb na pečující osobu, expanduje do širšího prostředí a získává vědomí vlastního „já“.

S tímto pojmem se můžeme setkat i v odborné literatuře, která ho vymezuje jako: „*Vývojové období dítěte zahrnující 2. a 3. rok jeho života. Je pro ně charakteristický intenzivní rozvoj řeči, zdokonalování pohybové aktivity, touha po poznání a manipulaci s předměty. Dominantní a nezastupitelnou úlohu má v tomto období rodinná výchova.*“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 197)

V této kapitole stručně charakterizují etapy raného vývoje se zaměřením na batolecí období, zmíním se též o teorii vztahové vazby mezi matkou a dítětem raného věku a přiblížím pojem separační úzkost.

První rok života dítěte lze charakterizovat intenzivním růstem tělesných proporcí a rozvojem neuropsychických funkcí, kdy se vzájemně ovlivňuje rozvoj pohybového aparátu a zrakového vnímání s prvotními řečovými projevy. Prvotním a velice silným dorozumívacím prostředkem kojence je úsměv: „*Úsměv je nesmírně silný sociální kontakt a je okolím posilován tím, že je opětován a odměňován. Toto pozitivní podněcování spolu se silným citovým nábojem je počátek libých sociálních zkušeností a následné pozitivně laděné rané socializace dítěte*“ (Kořátková, 2008, s. 16)

Etapa vývoje označená Piagetem jako *fáze senzomotorické inteligence*, trvá přibližně do 18 měsíců. (Piaget, In: Vágnerová, 2008, s. 81) Z počáteční fáze lehu se kojeneček učí nejdříve ovládat hlavičku, po té se zkouší přetáčet, sedět, lézt, vzpřímeně postavit a samostatně chodit. Součástí motorických dovedností kojence je rozvoj a koordinace pohybů rukou, kdy se jednotlivé pohyby celkově zpřesňují, ke konci kojeneckého věku lze pozorovat tzv. klíš'ový úchop, projevující se uchopováním předmětů mezi palec a

ukazovák. Motorické dovednosti fungují jako prostředek přímého poznávání okolí, které kojenci umožňují snadnější ovládnání a poznávání objektů. Erikson nazval kojenecké období obdobím *receptivity*, kdy se u dítěte projevuje otevřenost vůči okolnímu světu, spojená s potřebou jistoty a bezpečí, stimulace, učení a získávání zkušeností. (Erikson, In: Vágnerová, 2008, s. 71)

Pro rané stádium života dítěte je nezbytné uspokojovat základní primární potřeby dítěte, se kterými je spojeno jeho kladné citové ladění. V souvislosti s lidskými potřebami bych ráda připomněla teorii amerického psychologa Maslowa, která říká, že lidské potřeby tvoří pětipatrovou pyramidu, kde je každé patro určeno jedné oblasti potřeb (příloha č. 1). Velký důraz klade Maslow na potřeby nižších pater, neboť pokud nedojde k jejich naplnění, nemohou být naplněny ani potřeby vyšších pater. Někdy se jednotlivé potřeby projevují nezávisle na sobě, což je patrné upřednostněním jedné potřeby před druhou, např. pokud je dítě zaujaté nějakou činností, snadno zapomene, že mělo před chvílí např. hlad. (Maslow, In: Kopčanová, 2005/2006, s. 9)

Základními psychickými potřebami dítěte se zabýval i Matějček, který apeloval na nutnost uspokojovat je již od raného věku dítěte. Protože mi je Matějčkovy smýšlení velmi blízké, dovolím si tyto potřeby uvést:

- *Potřeba přiměřené stimulace, čili přívod podnětů z vnějšího světa*
- *Potřeba smysluplného světa, což je potřeba určitého řádu ve věcech a vztazích*
- *Potřeba životní jistoty, jehož dárcem a činitelem jsou dítěti „jeho lidé“*
- *Potřeba pozitivní identity neboli vlastního „já“*
- *Potřeba otevřené budoucnosti“ (Matějček, 2005, s. 28-29).*

V batolecím období se motorický vývoj zpomaluje, jednotlivé pohyby se zdokonalují a zpřesňují. Charakteristické je uvědomění si možností vlastního těla, spojené s potřebou pohybové aktivity a touhou po poznání. Samostatná lokomoce poskytuje dítěti větší autonomii, snazší orientaci v prostoru a manipulaci s předměty bez cizí pomoci. To souvisí jak s přísunem podnětů z okolního světa, tak i s vrozenými předpoklady chování

a učení. Ačkoli je v batolecím věku pomoc dospělých stále potřebná, dítě se snaží samo rozvíjet své dovednosti, např. samo se obléká, samo jí, pije. Počáteční snaha batolete je zpočátku neúspěšná, bývá však znakem vyššího stupně vývoje. Oblast poznávacích procesů v batolecím období úzce souvisí se zlepšováním motoriky, která umožňuje snadnější pronikání do prostoru kolem sebe. Senzomotorický rozvoj poskytuje kvalitnější poznávání okolního světa, který se batole učí chápat a orientovat se v něm, poznává, že v něm platí určitý řád a pravidla, vzbuzující pocit jistoty a bezpečí. Batole přestává být vázáno na konkrétní manipulování s předměty, ale nepřítomné objekty si dokáže vybavit v představě. Piaget označil toto období „*fází symbolického, předpojmového myšlení*“ (Piaget, In: Vágnerová, 2008, s. 123) Batole je schopné určitý znak či předmět nahradit znakem či předmětem jiným, předmětům určuje jiné role, než které mají ve skutečnosti (např. dítě si hraje, že jí). S rozvojem poznávacích procesů souvisí i rozvoj paměti a paměťových schopností, jako je způsob ukládání, zpracování a vybavení si informací.

Nedílnou součástí poznávacích procesů je řeč, skrze kterou se rozšiřuje obzor dítěte a jeho začlenění do okolí. Vývoj řeči prochází několika fázemi, z nichž první fáze – křik, se projevuje krátce po narození a lze ho považovat za prvotní předřečovou aktivitu dítěte. Následuje broukání, které má obvykle podobu jedné hlásky a na ní navazuje fáze žvatlání, kdy dochází k nápodobě i odezírání slyšených slabik. Přibližně v jednom roce vyslovuje dítě první jednoduchá slova složená z hlásek osvojených ve fázi žvatlání.

Od počátku batolecího období se rozvíjí sémantická složka řeči, batole si začíná uvědomovat trvalost a neměnnost jednotlivých předmětů, spolu s jejich názvy. Nejsnadnějším osvojením slov jsou konkrétní podstatná jména, po té i slovesa, která si batole dokáže spojit s konkrétní představou předmětu nebo činnosti a užívá je v prvních jednoduchých větách, např. Pája udělá. Obtížnější bývají některá přídavná jména, která batole vnímá jako neměnnou a trvalou vlastnost předmětu, tudíž je pro ně obtížné pochopit, že tato charakteristika je ve vztazích k ostatním objektům relativní, např. že „*malý dům je mnohem větší než velké auto.*“ (Vágnerová, 2008, s. 136) V průběhu batolecího období začíná dítě chápat, že určité slovo lze použít k pojmenování několika objektů se stejnými charakteristickými vlastnostmi, které už dítě poznalo, nebo je teprve pozná a spojuje je do souvislosti, např. slovem pes lze

pojmenovat všechny druhy psů. Batolecí období lze považovat za senzitivní fázi rozvoje gramatické složky řeči, která je klíčová pro vyjadřovací a dorozumivací schopnosti batolete. Důležitou roli zde hraje nápodoba, kdy dítě imituje řeč pečujících osob a rozvíjí syntaktickou i sémantickou složku vlastní řeči. Slovní zásoba se v batolecím období značně rozšiřuje a to jak pasivní, tak aktivní slovník. Ke konci batolecího období je dítě schopné tvořit souvětí založené na přidávání jednotlivých slov, pro vyjádření příslušného vztahu využívá s občasnými nepřesnostmi spojky, umí časovat, skloňovat a používat množné číslo. Domnívám se, že řečový projev dítěte závisí na správných mluvních vzorech a na každodenní vzájemné komunikaci dítěte s rodiči.

Významným mezníkem batolecího období je vlastní sebeuvědomění – sebepojetí a touha po sebeprosazení. Batole se vnímá jako samostatná osobnost se stále vzrůstajícími dovednostmi, uvolňující se z úzkých vazeb na dospělé osoby, upevňující si vlastní pozici ve světě i rodině a akceptující různé sociální role, které značně přispívají k utváření vlastní identity.

1.1 Attachment - Připoutání

Pro ranou fázi vývoje dítěte je významná primární vazba mezi matkou a dítětem a důležitost vztahové oblasti, ve které se dítě vyvíjí. Odborná literatura hovoří o tom, že základem této vztahové vazby je už samotný přístup matky ke svému těhotenství, průběh prenatalního období, prenatalní komunikace matky a dítěte, samotný průběh porodu, poporodní přijetí, kojení, pozornost a odpověď na vysílané signály dítěte, aj. Teorii připoutání lze chápat jako úzký a dlouhodobý emoční vztah mezi matkou a dítětem, popřípadě jinou pečující osobou, který je každodenní interakcí formován a posilován a který výrazně ovlivňuje celkový vývoj dítěte.

Tvůrcem jedné z teorií připoutání – attachment, byl anglický psychoanalytik Bowlby. Jeho teorie pokládala: „*schopnost péče, altruismus za podstatný znak lidské přirozenosti*“ a „*přijetí rodičovské role se vší péčí a obětováním za přirozený projev „živočichů.*“ (Bowlby, In: Šulová, 2010, s. 85) Vzájemný vztah mezi matkou a dítětem rozdělil do čtyř fází. Krátce po narození dítě reaguje na lidské osoby, blíže je sice nerozlišuje, ale vysílá k nim určité signály (např. pláč). Tyto signály jsou v následující fázi směřovány k jedné nebo několika osobám, dochází k diferenciaci chování k matce i

k ostatním. Následující fáze souvisí s rozvojem lokomoce, dítě jednak vyhledává blízkost matky a jednak prozkoumává okolní prostředí, přičemž se neustále ujišťuje, zda je matka nablízku. V závěrečné etapě se dokáže dítě od matky více vzdálit, prodlužuje se čas, kdy je schopné zůstat samo bez její přítomnosti. Ve vytvořené vazbě dítě s určitostí chápe matčino chování, rozumí jejím záměrům a je schopné na ně reagovat. O něco později se Bowlby ve svých studiích zabýval individuálními rozdíly ve vztazích k pečujícím osobám¹, z čehož se postupně vyvinuly rozdílné vztahové vazby s typickými znaky:

- *Vazba „jistá“*, pro kterou je charakteristické, že matka představuje pro dítě jakýsi „bezpečný přístav“, v případě potřeby je mu nablízku, citlivě reaguje na jeho potřeby, podporuje ho při zdolávání překážek, pomáhá při jeho exploraci do okolního prostředí. V přítomnosti matky se dítě cítí jistě a bezpečně, kladnou zpětnou vazbou je pro matku rozvoj sebedůvěry dítěte, odvaha při zdolávání překážek a vzájemné láskyplné projevy při opětovném shledání.
- *Vazba „nejistá - úzkostná, vzdorující“* je příznačná hlavně úzkostlivostí, kdy je dítě nejisté přítomností matky a její schopností reagovat a uspokojovat jeho potřeby. Dítě je nejisté, má strach z odloučení od matky, neustále se snaží být v její přítomnosti. Pro tuto vazbu je typické, že matka občas reaguje, ale i nereaguje na potřeby dítěte, fyzicky je v blízkosti dítěte, ale na vysílané signály dítěte neodpovídá (např. opilá matka, přepracovaná matka aj.). Tento typ vazby se objevuje též u dětí, jejichž citové pouto k matce se používá jako kázeňský prostředek.
- *Vazba „nejistá – úzkostná, vyhybavá“*, kdy dítě projevuje pouze nedůvěru v reakci matky, očekává spíše její negativní odezvu (nepřijetí, odmítnutí) a nereagování na jeho potřeby. V tomto typu vazby neexistuje vzájemné emocionální pouto, které v krajních případech přechází k nelidskému zacházení s dítětem, či brzké umístění dítěte do institucionální péče (např. kojenecký

¹ Spolutvůrcem studií zabývajících se vztahovými vazbami byla Mary D. Salter – Ainswortová (1913 – 1999), která spolupracovala s Bowlbym v roce 1950 na Tavistocké klinice v Londýně. (Šulová, 2010)

ústav). Z tohoto důvodu je velmi pravděpodobná narušenost dětí v jejich osobnostním rozvoji (Bowlby, In: Šulová, 2010, s. 86-87).

Bowlby považoval oslabení těchto vazeb za hlavní příčinu narušeného psychického vývoje jedince a vytvoření dostatečně jistých a stabilních vztahů za základní kámen lidských projevů v oblasti sociální, emoční i kognitivní.

1.2 Separční úzkost

V oblasti sociálního vývoje je charakteristická vzájemná interakce matky a dítěte, jejíž základy byly položeny již v prenatálním období. Za prvotní prenatální komunikaci je považována vzájemná synchronizace tělesných pohybů matky a plodu, neméně důležitá je i rovina emoční, kdy by mělo jít především o „radostné očekávání dítěte“. Pro zahájení komunikace matky a dítěte jsou významné první poporodní hodiny, stejně tak i umožnění raného kontaktu pro nastartování vhodného mateřského chování. (Šulová, 2010) Téměř většina českých porodnic nabízí možnost pobytu matek a zdravých novorozenců ve společném pokoji. Osobně vnímám tuto možnost velmi kladně, matka si k dítěti vytváří od začátku vřelejší vztah, má možnost ho pozorovat, hledět mu do očí, projevovat něžnosti ihned, netrpí úzkostí, pokud své narozené dítě nevidí aj. Výhodou je i pomoc zdravotního personálu, díky kterému se matka vše naučí, po příchodu do domácího prostředí není tolik stresována, zná rytmus svého dítěte a je připravena o něj pečovat.

Období mezi prvním a druhým trimestrem je ve znamení vzájemné koexistence matky a dítěte, kdy dítě matku vnímá jako součást své osoby. Mahlerová ho nazvala obdobím „*symbiotickým*“, kdy je většina činností prožívána společně např. kojení, přebalování, koupání. (Mahlerová, In: Vágnerová 2008, s. 108) Symbiotická vazba umožňuje kojenci přizpůsobit se vnějšímu prostředí mimo matčin organismus a je základem pro pozdější pocit jistoty a bezpečí, důležitý pro osamostatňování dítěte. Při separaci od matky mladší kojeneček ještě neprotestuje, musí však být zachován jeho rytmus a pohodlí. Zhruba půlroční kojeneček si začíná uvědomovat, že není součástí matky, ale že existují každý samostatně. Matku vnímá jako nejvýznamnější článek, který je s ním v neustálém kontaktu, reaguje na jím vydávané signály a bezpečně jí rozezná od ostatních osob. Kolem sedmého měsíce věku se u kojence začíná objevovat tzv. separční úzkost –

strach z odloučení od matky. Typické reakce na nepřítomnost matky jsou nelibost, pláč, křik, dítě je přesvědčené, že ho matka opustila, už se k němu nevrátí a svou reakcí se jí snaží přivolat zpět. Faktory, které ovlivňují separační úzkost, mohou být věk dítěte, forma separace, prostředí ve kterém je dítě separováno, vztah přítomných osob k dítěti, temperament dítěte, předchozí zkušenosti s odloučením od matky aj. S rozvojem různých dovedností a narůstajícími zkušenostmi dochází k jasnějšímu odlišení dítěte od matky. Dle Mahlerové je etapa diferenciací matky a dítěte jako dvou různých osob označena jako „*psychologické narození*.“ (Mahlerová, In: Vágnerová, 2008, s. 109). V batolecím období se při nuceném odloučení od matky separační úzkost také projevuje, může mít ale dvě podoby:

- Aktivní separace, jejímž podněcovatelem je samo dítě, které se vzdaluje od matky na vzdálenost a dobu, která je pro něj přijatelná. Pokud by v něm separace vyvolala nelibé pocity, vrací se zpět.
- Pasivní separace, kterou dítě ovlivnit nemůže i když by se o to snažilo.

Podle Říčana má separační úzkost tři fáze:

1. Fáze protestování – kdy dítě soustavně pláče, křičí a snaží se dovolat matky, odmítá jinou dospělou osobu. Pokud se mu nepodaří matku přivolat, přechází do následující fáze.
2. Fáze zoufalství – kdy dítě přestává doufat v návrat matky, proto jí už nevolá a jeho pláč ustává. Jeho reakce jsou odmítavé, nevšimavé, uzavírá se do sebe, přestává komunikovat, odmítá přitažlivé hračky.
3. Fáze odpoutání od matky – kdy dítě přestává odmítat náhradní osoby, upíná se k nim a jeho chování a komunikace se blíží k normálu. Doba trvání jednotlivých stádií je velice individuální. (Říčan, 2004)

V batolecím období se dítě s nově osvojenými kompetencemi uvolňuje z vazby na matku a dokáže se od ní fyzicky vzdálit. Protože se ale psychické funkce nerozvíjí paralelně s fyzickými, může u batolete fyzické vzdalování vzbuzovat úzkostnou reakci,

zapříčiněnou citovou nezralostí. Proto lze u batolat pozorovat tzv. „znovusbližovací fázi“, kdy se jedná o potřebu batolete ověřit si jistotu vazby s matkou.

Separace od matky je významným vývojovým předělem, který ovlivňuje pevná a bezpečná vazba k matce. Pokud by nedošlo k utvoření pevné a jisté vazby, nemohlo by dojít ani k separaci od matky, protože by pro emočně strádající dítě bylo prvořadé vytvoření citové jistoty a bezpečí – pevného a jistého pouta k matce. Rané dětství považují za významné období života jedince. Osvojování a zdokonalování motorických dovedností, zkvalitňování řečového projevu (především sémantické složky řeči), zvládnutí komunikace, osvojení určitých norem chování, typické osamostatňování a navazování nových vztahů mimo rodinu, jsou dovednosti, které se zásadně podílí na následujícím vývoji dítěte. Ze sociálního hlediska bych ještě připomněla herní činnosti batolecího období, kdy si sice batolata dovedou hrát pospolu, převládají ale spíše „*paralelní hry*“ - hry „vedle sebe“, kdy dochází k vzájemné nápodobě, osvojování a identifikaci. (Matějček, 1986, s. 112)

„...první tři roky jsou rozhodující – ne proto, že by se potom „okna zrání zavřela“, ale proto, že čemu se dítě v této vývojové fázi naučí, stává se základnou pro veškeré učení a pro všechny zkušenosti příští. Naštěstí rodiče mohou být ujištěni, že normální fyzické a sociální prostředí, v němž vychovávají své děti, je právě to, na něž jsou jejich děti nejlépe adaptovány.“ (Matějček, 2002, s. 349)

Z hlediska institucionální výchovy je rané dětství vymezeno na období před vstupem dítěte do kolektivního zařízení – jeslí, popřípadě mateřské školy.

2. Dítě a rodina

Základní strukturální složkou společnosti je rodina. Z hlediska dítěte se jedná o prvotní sociální prostředí, ve kterém dochází k rané socializaci a k počátečnímu utváření osobnosti. Rodina dítěti poskytuje první sociální zkušenosti a vzory chování, které jsou vlivem emočních vztahů účinnější. Postupně se na socializaci jedince podílí i jiné faktory, vliv rodinného prostředí ale neztrácí nic ze svého významu a nadále zůstává klíčový.

Pokud bych se měla zamyslet nad vlastní definicí rodiny, charakterizovala bych ji jako

skupinu lidí příbuzenského vztahu s uspořádanými emočními vazbami, které, zejména v rané fázi vývoje dítěte, nemohou být nikdy nahrazeny. Jde především o kontinuitu dlouhotrvajícího vztahu, který je založený na jistotě, bezpečí, citovém poutu, sdílení, předávání informací, norem, hodnot a postojů, skrze které se dítě lépe odvažuje vkročit do širšího okolí. Rodinné prostředí formuje a ovlivňuje sebepojetí dítěte, jeho pohlavní identitu, posiluje jeho sebedůvěru, napomáhá k uvědomění a přijetí role v rodině, vytváří povědomí o přináležitosti ke „svým lidem“, poskytuje přímé působící vzory a v neposlední řadě rozvíjí vztah k domovu jako k místu, které dítě dobře zná a kde by se mělo cítit bezpečně.

Přesnou definici rodiny je velmi obtížné stanovit, neboť je zkoumána v mnoha různých oborech. Např. Národní zpráva o rodině ji definuje jako: „*Celek rozličných konstelací takové formy života, která obsahuje minimálně dvougenerační soužití dětí a rodičů, má trvalý charakter a vykazuje pevné vazby mezigenerační a vnitrogenerační solidarity.*“ (Národní zpráva o rodině (zkrácená verze), 2004, s. 3)

Své místo má pojem rodina i v odborné literatuře, která jí formuluje takto: „*Nejstarší společenská instituce. Plní socializační, ekonomické, sexuálně – regulační, reprodukční a další funkce. Vytváří určité emocionální klima, formuje interpersonální vztahy, hodnoty a postoje, základy etiky a životního stylu. Z hlediska sociologického je formou začlenění jedince do sociální struktury. Nejběžnějším modelem rodiny je tzv. nukleární rodina, kterou tvoří nejbližší příbuzní, tj. oba rodiče a děti.*“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 202) Tato definice rodiny mi pro účely této práce připadá nejvhodnější. Ve svém vývoji prošla rodina jistými změnami - od rodiny velké – vícegenerační, k rodinně malé -nukleární, od rodiny s přísnou vládou otce, k rodině založené na demokracii a rovnoprávnosti. S proměnou rodinného soužití se proměnily i životní priority rodin, prestiž samotného rodičovství a v poslední řadě i pohled společnosti na rodinu, např. přijetí tzv. nesezdaných soužití, která skutečnými rodinami nejsou, či postoje společnosti k rozvodům. Nepříznivý demografický vývoj a odkládání rodičovství na pozdější dobu, jsou problémy, kterým čelila naše republika po roce 1990 a které rodinu jako takovou ohrožovaly. V posledních letech se naopak dostává do popředí zájmu společnosti a jednotlivých ministerstev (Ministerstvo práce a sociálních věcí a Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy) vysoká porodnost, souvisící s

odloženým rodičovstvím jedinců narozených v silných ročnících sedmdesátých let. Problematickou oblastí, která je sice nějakým způsobem řešena, zůstává i harmonizace rodinného a pracovního života, stejně tak i nedostatek zařízení nerodinné kolektivní péče. Tato situace se mnohdy jeví jako „osobní problém jednotlivce“, ale je třeba na něj pohlížet jako na širší společenský úkol, který ovlivňuje jednak „prorodinné klima“ společnosti a jednak celkové poslání i význam rodiny a rodičovství.

2.1 Barcelonské cíle

Barcelonské cíle byly přijaty v březnu roku 2002 na zasedání Evropské rady v Barceloně. Členské státy byly vyzvány k tomu, že by: „*měly odstranit překážky účasti žen na trhu práce a s přihlédnutím k poptávce po zařízeních péče o děti a struktuře nabídky těchto služeb na vnitrostátní úrovni usilovat o to, aby do roku 2010 byly schopny poskytovat péči pro nejméně 90% dětí ve věku od tří let do věku povinné školní docházky a pro nejméně 33% dětí mladších tří let.*“ (Zpráva Komise Radě, Evropskému parlamentu, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů, 2008, s. 1) Barcelonské cíle jsou považovány za nedílnou složku evropského plánování, která směřuje ke zvýšení zaměstnanosti v členských státech Evropské unie a tím i napomáhá k utváření rovných příležitostí mužů a žen. Jedná se o doporučení Evropské komise adresované členským státům, které se potýkají s nedostatkem institucí pečujících o děti předškolního věku a tudíž ženy, které by rády zharmonizovaly svůj profesní růst s rolí matky, jsou díky omezenému množství předškolních institucí nuceny na své zaměstnání rezignovat, nebo pracovat na pozicích, které neodpovídají jejich schopnostem a vzdělání. Z tohoto důvodu dochází k nerovnému postavení žen a mužů na trhu práce a tím i k ochuzení evropské ekonomiky o tvůrčí kapitál žen.

Jak už jsem uvedla, jedním z důležitých nástrojů sloužících k propojení osobního a profesního života mladých rodičů jsou považovány instituce denní péče o děti předškolního věku. Plnění tzv. barcelonských cílů se soustřeďuje na posouzení nabídky a poptávky služeb pečující o děti v členských státech Evropské unie, přičemž je rozlišeno využití institucí určených dětem do tří let a institucí určených dětem od tří let po věk povinné školní docházky. Dokument hodnotí i další hlediska této problematiky, jakými je např. délka mateřské a rodičovské dovolené, výše a možnost pobírání

rodičovského příspěvku, zohledněny jsou i kulturní a rodinné tradice dané země. Dle Kuchařové se v evropských dokumentech hodnotí různé aspekty v péči o děti předškolního věku, které zároveň prokazují efektivitu této péče. Jedná se o to, v jaké míře a rozsahu služby v dané zemi existují, zda jejich pokrytí odpovídá poptávce a zda kapacita volných míst je v těchto zařízeních dostačující. Z hlediska finanční dostupnosti se hodnotí, zda se jedná o službu placenou, na kterou přispívá stát či obec, zda výše poplatků za službu je pro rodinu přijatelná, nebo zda vynaložená finanční částka za službu nepřesahuje mzdu rodiče, který by o dítě jinak pečoval. Posledním kritériem zůstává kvalita péče odvíjející se od pedagogických a hygienických požadavků, stejně tak i míra spokojenosti s danými službami. (Kuchařová, 2009)

Ačkoli se členské státy zavázaly, že do roku 2010 tzv. barcelonský cíl naplní, v současné době jej u nejmladší věkové skupiny dětí (0 – 3 roky) přesáhlo pouze pět členských států (Belgie, Nizozemí, Dánsko, Švédsko, Španělsko), dalších pět států (Portugalsko, Velká Británie, Francie, Lucembursko, Slovinsko) se k 33 % míry využití blíží, sedm členských států hovoří o průměrné úrovni 16 – 26 % (Finsko, Itálie, Estonsko, Kypr, Německo, Irsko, Litva) a v osmi členských státech se míra využití rovná nebo je nižší než 10 %. (Zpráva Komise Radě, Evropskému parlamentu, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů, 2008) V případě starší věkové skupiny dětí (3 - 6-7 let) uvádí osm členských států (Belgie, Dánsko, Francie, Německo, Irsko, Švédsko, Španělsko, Itálie) překročení barcelonského cíle 90% míry využití, další tři státy se k němu blíží (Velká Británie, Nizozemí, Kypr) a sedm členských států (Estonsko, Česká republika, Slovinsko, Maďarsko, Finsko, Portugalsko, Slovensko, Rakousko) dosahuje 70 – 85 % míry využití. (Zpráva Komise Radě, Evropskému parlamentu, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů, 2008)

V České republice je péče o děti do tří let velmi problematická, což je předmětem kritiky ze strany Evropského parlamentu. Od roku 1990 docházelo k postupnému úbytku jeslí (příloha č. 2), nebo k jejich privatizování, což zapříčinilo jejich řízení v rámci soukromých sektorů. Veřejné jesle se koncentrují převážně do měst větších, či ekonomicky lépe situovanějších, neboť jejich zřizování, odpovědnost za ně, stejně tak i jejich financování je v pravomocích měst, městských částí, příspěvkových organizací či

obecních úřadů a ze zákona se na jejich zřizování nevztahuje žádná zřizovací povinnost. I to je jeden z důvodů, proč je zřizují pouze větší města v některých krajích. V oblasti péče o děti od tří let je u nás značně rozšířená síť mateřských škol, které jsou zřizovány převážně obcemi, v menší míře pak soukromými nebo církevními organizacemi. I v počtu mateřských škol došlo k jistému poklesu, např. ve školním roce 1990/1991 jich bylo 7 335, ve školním roce 2006/2007 jen 4 696, tedy o 36 % méně. (příloha č. 3) V následujících letech se sice tento propad zastavil, s odkládaným rodičovstvím jedinců narozených v silných ročnících sedmdesátých let se ale nyní potýkáme s nedostačující kapacitou míst i v tak široké síti mateřských škol.

Na téma podpory rodiny a sladování osobního a pracovního života bych ráda zmínila organizaci OECD, která kromě jiného i úzce spolupracuje s Evropskou komisí. *Babies and Bosses*² je název mezinárodní srovnávací studie vedenou OECD, která uvádí podíl dětí dané věkové skupiny 0 – 3 roky a 3 – 5 let, které navštěvují zařízení denní péče. (příloha č. 4) Zatímco u starší věkové skupiny 3 – 5 let si Česká republika stojí vcelku obstojně (85,3 % míry využití), u skupiny dětí do tří let se řadíme na předposlední místo (3 %). Tento nesoulad mezi nabídkou a poptávkou je dán i velikostí jednotlivých obcí, jejich vzdáleností od velkých měst, hustotou zalidnění a věkovým složením obyvatel. Ačkoli mezi kompetence Evropské komise nepatří oblast péče o děti, tzv. barcelonský cíl lze považovat za doporučení vládám členských států k intenzivnějšímu řešení problematické situace ve spolupráci zainteresovaných organizací vnitrostátní a místní úrovně, směřující k uspokojení poptávky po formálních službách péče o děti. Naplnění barcelonského cíle bude v členských státech nadále předmětem sledování, k němuž bude učiněno několik vstřícných kroků ze strany Evropské Unie, např. možnost spolufinancovat zřizování nových institucí pro děti, či podpora výměny zkušeností u jednotlivých členských států. Evropská komise předpokládá, že do roku 2013 vynaloží ze svých fondů částku 2,4 miliardy EUR na opatření sloužící k lepšímu přístupu žen k zaměstnání a k sladění osobních a pracovních povinností s péčí o děti. (Zpráva Komise Radě, Evropskému parlamentu, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů, 2008)

² *Babies and Bosses – Reconciling Work and Family Life: A Synthesis of Findings for OECD Countries.* OECD, 2007. Podle : OECD Family database and OECD Education database In: Kuchařová, 2009, s. 34)

2.2 Rodinná politika v České republice

Definice rodinné politiky není v odborné literatuře jednoznačná. V užším pojetí si ji lze vyložit jako soubor určitých dávek a služeb poskytovaných státem, výhradně směřujících rodinám s dětmi, či osamělým rodičům. Jedná se o přímé finanční prostředky, jako je porodné, mateřská a rodičovská dovolená, slevy na daních pro rodiny s dětmi, zařízení péče o děti a dotace na jejich zřizování, rodinné právo. Širší pojetí proniká i do ostatních sfér veřejných politik, které by nějakým způsobem mohly ovlivnit život v rodině, např. veřejná doprava, imigrace, bezpečnost, bydlení, zdravotnictví, vzdělání apod. (Matějková, Paloncyová, 2005)

S přihlédnutím k minulým letům začíná podpora rodiny státem až se společenskými změnami, které nastaly po roce 1948. Do té doby tehdejší politické smýšlení nepovažovalo explicitní pomoc rodinám za důležitou, neboť populační vývoj byl velmi příhodný, s nízkou mírou rozvodovosti a s přetrvávajícím obvyklým modelem rodiny. S nástupem komunistického režimu po roce 1948 se rodinná politika soustřeďovala především na populační funkci rodiny a jasně preferovala ekonomickou aktivitu obou rodičů před péčí o nejmenší děti v rodinném prostředí. Rodinám s dětmi byly taktéž poskytovány přímé finanční prostředky tzv. *společenská pomoc rodinám s dětmi*. (Národní zpráva o rodině (zkrácená verze), 2004, s. 8) Z tohoto důvodu byla postupně budována rozsáhlá síť služeb péče o nejmenší děti (příloha č. 5), která plnou odpovědnost rodinné péče např. socializační, výchovnou cíleně oslabovala a předávala jí do moci státu, respektive kolektivním institucím. Z uvedené tabulky je zřetelný prudký nárůst jeslí a míst v jeslích v šedesátých letech, kdy např. v roce 1955 bylo jeslí 844 s 26 718 místy, v roce 1965 vzrostl jejich počet na 1 122 jeslí s 44 917 místy. Tento fakt potvrzuje i Šulová, která poukazuje na to, že v padesátých letech nebylo neobvyklé, že do kolektivní instituce bylo umístěné dítě již ve třech měsících. (Šulová, 2010) Ve zmiňované tabulce si rovněž nelze nevšimnout stále se zvyšujícího počtu jeslových zařízení i v následujících letech, který se v podstatě zastavil až v devadesátých letech minulého století, kdy je naopak zjevný jejich prudký pokles.

Tato situace trvala až do devadesátých let dvacátého století, kdy první zmínka o rodinné politice je ve „Scénáři sociální reformy“ ze 4. 10. 1990, kde se mimo jiné uvádí, že:

„cílem rodinné politiky je odstranění čistě populačního účelu rodinné politiky a zdůraznění nezastupitelnosti rodinných funkcí.“ (Národní zpráva o rodině (zkrácená verze), 2004, s. 8) Hlavním cílem této koncepce byla především společenská ochrana rodiny formou finančních dávek a zvýhodňovala především rodiny s nižšími příjmy. Následná sociální reforma realizovaná v polovině devadesátých let minulého století se zaměřovala na posílení role jednotlivce a zajišťovala společenskou solidaritu rodin s vyššími příjmy s rodinami nízkopříjmovými. Ačkoli se v po roce 1990 rodinná politika stávala součástí volebních programů některých politických stran, z vládních dokumentů postupně vymizela.

Teprve v posledních letech se rodinná politika stala jednou z hlavních priorit vlády a tudíž je jí věnován i patřičný význam. Národní koncepce rodinné politiky si jako hlavní cíl klade: *„Vytvořit všestranně příznivější společenské klima a podmínky pro rodinu, umožňující lidem realizovat vlastní životní strategie v naplňování partnerských a rodičovských plánů. Respektovat přitom diferencované zájmy a potřeby různých rodinných typů a členů rodin“.* (Národní koncepce rodinné politiky, 2005, s. 9)

Současná koncepce je nastavena především na posílení důležitosti samotného rodičovství, tvorbu příznivějších sociálních a ekonomických podmínek pro rodiny s nezaopatřenými dětmi, zaměřených na finanční podporu rodiny prostřednictvím přímých i nepřímých opatření. K přímé finanční podpoře patří peněžité pomoci v mateřství, rodičovský příspěvek, přídavky na děti, porodné. Za nepřímou podporu se považují daňová opatření (systém daňových úlev), sociální služby (azylové domy, domy na půl cesty, osobní asistence, střediska denních služeb, pečovatelské služby, ústavní péče, rodinné poradenství), služby na podporu fungujících rodin (jesle, hlídání dětí soukromými osobami na základě živnosti, mateřská centra).³

Poslednímu uvedenému bodu se budu blíže a podrobněji věnovat v následujících kapitolách. Ráda bych ještě zdůraznila kompetence jednotlivých krajů a obcí, neboli rodinnou politiku realizovanou na úrovni krajů a obcí, jejíž úkoly vymezuje jednak národní rodinná politika a jednak ji určuje prostředí, podmínky a finanční možnosti

³ MPSV, Sociální služby. Dostupné na: <http://www.mpsv.cz/cs/9>

jednotlivých regionů. Jedná se např. o bytovou politiku, bezbariérovost městské dopravy, spolupráci města a velkých firem, které v daném regionu působí, či zřizování služeb péče o děti. (Rodinná politika na úrovni krajů a obcí, 2008)

2.3 Soubor prorodinných opatření – „Prorodinný balíček“

Jak už název kapitoly napovídá, jedná se o podklady připravené Ministerstvem práce a sociálních věcí, které by měly napomoci vytvořit optimálnější podmínky rodičům při harmonizaci osobního a profesního života, současně rozšířit nabídku služeb péče o děti mladší tří let a tím i přispět k posílení vztahů uvnitř rodiny. Cílem tohoto materiálu, schváleného vládou 19. 11. 2008, je příprava legislativních a koordinačních opatření, které by odstranily nedostatky v oblasti služeb péče o děti mladší tří let.

Jedná se především o:

- Podporu vzájemné rodičovské výpomoci a evidenci jejich poskytovatelů
- Podporu služeb péče o děti jakožto samostatně – výdělečné činnosti
- Podporování vzniku tzv. „Miniškolek“
- Podporování vzniku tzv. herních skupin
- Zavedení otcovské dovolené
- Daňové zvýhodnění zaměstnavatelů, kteří provozují vlastní zařízení pečující o děti
- Podporování částečných pracovních úvazků
- Poskytnutí slev v oblasti pojistného na sociálním zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti (Soubor prorodinných opatření – „Prorodinný balíček“ 2008)

Jelikož je soubor vzájemné rodičovské výpomoci rozsáhlejší, podrobnější zpracování zařazují do přílohy. (příloha č. 6). Pokud se ale zamyslím nad formulací vzájemné rodičovské výpomoci, která: *„vychází z předpokladu, že zkušenost vlastního rodičovství je obvykle dostatečnou kvalifikací pro poskytování péče o svěřené dítě“*, jsem na pochybách, zda v tomto případě není opravdová kvalifikace podceněna. (Soubor prorodinných opatření - Prorodinný balíček, 2008, s. 41) To, že je matka sama matkou a

má zkušenosti pouze s vlastními dětmi, z ní ještě nečiní kvalifikovaného odborníka určeného k výchově jiných dětí. Jako optimální varianta se mi nejeví získávání zkušeností prostřednictvím kolektivu jiných dětí, s čímž samozřejmě souvisí i odlišné výchovné styly a návyky, které v dnešních rodinách panují. Taktéž i kontrolu pouze ze strany rodičů nevnímám jako dostatečnou. Nejsem si zcela jista, zda ukotvením vzájemné rodičovské výpomoci v legislativě skutečně dojde k jejímu úplnému legalizování. Z rozhovorů, které jsem v rámci diplomové práce vedla se dvěma chůvami, které tuto činnost vykonávají „nelegálně“, pouze na základě písemné smlouvy s rodiči vyplynulo, že je pro ně výhodnější a méně náročné, pečovat o jedno dítě v jeho domácím prostředí, než kdyby u sebe doma pečovaly o více dětí současně, jak praví legislativa. Výhodné především finanční hledisko, potvrdila jedna z nich. (příloha č. 7)

Opatření, která nějakým způsobem napomáhají harmonizaci profesního a rodinného života, stejně tak i rozšíření nabídky služeb péče o děti, vnímám jako potřebné a žádoucí. Osobně se ale zamýšlím nad tím, zda současný vzrůstající počet těchto služeb nepředčí jejich kvalitu a tím i více neprohloubí povědomí veřejnosti, že o dítě předškolního věku může vlastně pečovat každý. Navrhované formy péče o děti sice nějakým způsobem řeší „zaopatření“ předškolních dětí, otázka rozvoje, vzdělání a výchovy však zůstává v pozadí, což by mohlo být krokem vzad a nikoli vpřed. Rozhodování rodičů, kteří se z jakéhokoli důvodu potřebují vrátit na trh práce, navíc ztěžuje fakt, že jiná adekvátní možnost péče o děti v blízkosti jejich bydliště prakticky neexistuje. Proto jsou nuceni využít jakoukoli jinou dostupnou možnost péče o děti spojenou jednak s vyššími poplatky a jednak s téměř nulovou zárukou kvality. Chybějící článek proto spatřuji, v institucích či službách, jejichž záruku by garantoval stát. Jelikož se jedná o otázku velmi rozsáhlou a problematickou a inspiraci lze hledat i v zahraničí, budu se jí blíže věnovat v následujících kapitolách.

3. Péče o děti mladší tří let v České republice

Situace v České republice je taková, že od devadesátých let 20. století, se naše republika odklonila od státem podporovaných institucí pečujících o děti mladší tří let. Důvodů bylo několik. V souvislosti s demografickými změnami se snižoval počet narozených dětí, z hlediska péče o nejmenší děti se začala více preferovat individuální rodičovská

péče před institucionální výchovou, spojená s prodloužením placené mateřské dovolené. Jednou z příčin bylo i řízení jeslových zařízení v rezortu ministerstva zdravotnictví a přesunutí kompetencí na úroveň krajů a obcí.

Protože zejména v posledních letech se počet narozených dětí zvyšuje, což převážně ovlivňuje odkládané rodičovství silných ročníků sedmdesátých let, stanovená délka mateřské dovolené se jeví jako optimální a poskytované finanční příspěvky státu pro rodiny s dětmi k tomu vytvářejí vcelku příznivé podmínky. Na druhé straně je to právě mateřská a rodičovská dovolená, která může negativně ovlivnit profesní kariéru některých žen a zcela je vyloučit z trhu práce. Třírychlostní rodičovská dovolená matkám sice nabízí možnost rychlejšího návratu do pracovního procesu, současná nabídka nerodinné denní péče o děti mladší tří let se ale nejeví jako optimální při harmonizaci osobního života s profesním. V následujících kapitolách se proto zaměřím na shrnutí dostupné péče o děti mladší tří let, kterou lze v našich současných podmínkách využít, s ohledem na zkušenosti s institucemi let minulých.

3.1 Jesle a podobná zařízení denní péče o děti do tří let před rokem 1989

Z dostupné literatury, byly jesle před rokem 1989 charakterizovány jako: „ *kolektivní zařízení, které pečuje o zdravé děti pracujících nebo studujících matek v době jejich pracovního zaneprázdnění. Tím, že jesle zajišťují dětem veškerou zdravotní a výchovnou péči a bezpečí, může se matka zařadit jako rovnocenný partner muže do pracovního procesu. Dobře a v dostatečném množství vybudované jesle jsou tudíž nezbytné pro celý další vývoj postavení ženy ve společnosti. Zajišťují fyzický i morální vývoj nejmenších dětí a stále stoupání pracovní produktivity společnosti. Masová výstavba jeslí je charakteristickým jevem pro socialistický stát.*“ (Studený, Schránílová, Janda, 1977, s. 17) Jeslová zařízení v bývalém Československu začala vznikat již před druhou světovou válkou. V porovnání s následujícími roky ale nebylo těchto institucí příliš mnoho, tehdejší společnosti byly vnímány pouze jako podpora sociálně slabších rodin, plnící především úlohu ochrannou. Zřizování těchto institucí bylo zpočátku zcela náhodné, bez předchozích plánů, většinou z iniciativy soukromých osob, závodů, či obcí. Po druhé světové válce začaly jeslová zařízení spravovat místní národní výbory a závody ve kterých pracovaly ženy a jejich hlavní náplní bylo zabezpečení malých dětí v době

nepřítomnosti matek. V roce 1952 převzalo jesle do svých kompetencí Ministerstvo zdravotnictví, o deset let později se na jejich dalším rozvoji začalo podílet i Ministerstvo školství, které začalo zřizovat i tzv. „jeslová oddělení“ ve společných budovách s mateřskými školami. Od roku 1963 docházelo zejména v průmyslových oblastech k rozsáhlé a plánované výstavbě jeslových zařízení, které se stávaly důležitou součástí pomoci rodinám s dětmi raného věku. (Habiňáková, 1985) Kromě denních jeslí vznikaly i jesle s týdenním provozem, jejichž hlavním úkolem byla péče o nejmenší děti z ohrožených či sociálně slabších rodin, nebo pro děti svobodných matek, kterým bylo touto cestou umožněno pracovat na finančně lepších pozicích např. práce na směny. Do roku 1980 ale docházelo k jejich postupnému rušení.

Jednou z možností denní péče o děti do tří let, byly svého času i tzv. „mikrojesle“. Instituce se zřizovaly v místech, které neposkytovaly optimální podmínky k zřízení denních jeslí a jejich realizace byla pro stát výhodná, neboť vykazovala nižší finanční náklady. Pro tyto účely se využívalo domácností pěstounek, či jiných domácností určených této péči, jejich spravování a kontrola náležela závodním výborům státních organizací či městským a místním národním výborům. (Habiňáková, 1985)

Další formou péče bylo organizování stálých či sezónních útulků pro děti zaměstnanců pracujících v závodech, nemocnicích či v jednotných zemědělských družstvech. Jejich zřizovatelem byla buď samotná instituce, nebo Školská správa, v případě sezónních útulků se jednalo o poskytování péče o děti pouze např. v době žni a sklizně.

Odborný personál jeslí a mikrojeslí tvořily vedle dětského lékaře a dětského psychologa také dětské zdravotní sestry, vzdělávané na středních zdravotnických školách, s rozšířenou výukou psychologie a pedagogiky. Následně pro ně Institut dalšího vzdělávání zdravotnických pracovníků organizoval speciální pomaturitní studium zaměřené na výchovnou péči. Obvyklé bylo i pravidelné pořádání školení, jejichž náplní byla již zmíněná pedagogika a psychologie, dále i tělesná, výtvarná, pracovní a hudební výchova s metodikou. V otázce kvalifikovanosti personálu hrálo klíčovou roli i zřizování tzv. školících jeslí, které byly jistým metodickým a zaškolovacím střediskem pro zdravotnický personál pracující v jeslích. (Habiňáková, 1985)

Z hlediska vzdělávacích programů, ke kterým jsem měla přístup, bych ráda zmínila „*Program výchovné práce pro jesle a mateřské školy*“, vydaný v roce 1978. Jedná se o ucelený materiál rozdělený na první část *Jesle* a druhou část *Mateřské školy*, s podrobnějším členěním dle vývojové linie od jednoho do šesti let věku dítěte. Tato příručka byla svého času jednotným a závazným materiálem určeným všem kolektivním institucím v bývalém režimu. Koncipován je do jednotlivých výchovných složek – tělesné, rozumové, mravní, pracovní, hudební a výtvarné výchovy, který s drobnými obměnami vyšel i v letech 1979, 1981, 1984 a 1988. Tyto publikace byly v letech 1987 – 1988 doplněny i jednotlivými metodickými materiály, s uvedením konkrétnějších činností pro práci s dětmi. Byla to „*Hudební výchova v jeslích*“ (1987), „*Tělesná výchova v jeslích*“ (1988), „*Pracovní výchova v jeslích*“ (1987), „*Metodika výtvarné výchovy v jeslích*“ (1987). Z ostatních dostupných publikací bych uvedla „*Práce s loutkou v jeslích a dětských domovech*“ (1988), nebo „*Výchova dětí útlého věku v jeslích*“ (1989). Oba tituly byly studijními texty určené v prvním případě zdravotním sestřám, v druhém případě studentům oboru učitelství pro střední zdravotnické školy.

Tehdejší legislativní úprava evidovala jesle, mateřské školy, společná zařízení jesle a mateřské školy, taktéž i dětské útulky jako předškolní zařízení určená dětem od dvou do šesti let, tudíž i patřila do rezortu tehdejšího Ministerstva školství. Na jesle se krom toho vztahoval i Zákon o péči o zdraví lidu z roku 1966, který je přiřazoval k zařízením léčebně preventivní péče pro děti a to i v případě, že byly určeny dětem zdravým. Tato „*historická dvoukolejnost*“ zapříčinila, že předškolní výchova náležela okresním národním výborům a gesci školství, v případě zařízení léčebně preventivní péče zase okresním ústavům národního zdraví, respektive Ministerstvu zdravotnictví. Tato situace se změnila počátkem devadesátých let platností zákona o předškolních a školních zařízeních, po té i školským zákonem, který mateřské školy spolu s ostatními institucemi vyššího stupně vzdělávání striktně řadil ke školským zařízením. Jesle byly od tohoto období řazeny mezi zařízení zdravotnická, tudíž přestaly být financovány ze státního rozpočtu. (Wichterlová a kol., 2007, s. 35)

Myslím si, že koncepce rozvoje jeslí minulé doby byla promyšlená a propracovaná, což dozajista korespondovalo s nutností plánování v duchu ideologických myšlenek. Dovolím si ale tvrdit, že ne všechno, co se vytvořilo za minulého režimu, je nutné

odsuzovat a pokládat za špatné. Zmínila bych především jistý řád a systém, který při zřizování institucí péče o děti do tří let panoval, kupříkladu požadavky na prostory, personální obsazení, dohled úřadů apod., který v současné koncepci péče o děti do tří let zmiňované v „prorodinném balíčku“, dle mého chybí. Z pozice učitelky mateřské školy hodnotím kladně i uvedené výchovné programy, které důsledně rozpracovávají jednotlivé věkové linie s ohledem na individualitu dětí. Při bližším studiu literatury je samozřejmě nutné brát v úvahu dobu jejich vzniku, tudíž i platnost některých výrazů, domnívám se ale, že by uvedené publikace mohly být počáteční informací pro vytvoření nové modernější koncepce péče o děti do tří let, která by se stala základem všech doplňkových služeb péče o děti a zcela by odpovídala našim podmínkám.

3.2 Jesle v současnosti

Předchozí kapitola se snažila přiblížit bohaté zkušenosti naší republiky s realizací institucionální péče o děti mladší tří let, následující kapitoly přibližují současnou institucí jeslí a další možné formy péče o děti mladší tří let.

Jak jsem již uvedla, devadesátá léta minulého století ovlivnilo několik činitelů, které jistým způsobem přispěly k prudkému poklesu institucí kolektivní péče. S klesající porodností a s větší preferencí rodičovské péče před kolektivní, souviselo jednak prodloužení rodičovské dovolené a jednak i finanční transfer státu v podobě rodičovského příspěvku. K těmto faktorům lze přičíst i neblahé zkušenosti společnosti s kolektivními institucemi z předchozích let, z hlediska zřizovatelů i finanční náročnost provozu a z pozice rodičovské veřejnosti i klesající zájem o tuto formu péče. Současná odborná literatura vymezuje jesle jako: „*Zdravotnické zařízení zabezpečující všestranný rozvoj dětí zpravidla ve věku do tří let. Navazuje na péči v rodině. Zřizují se jesle s denním, výjimečně týdenním provozem.*“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 96)

Své místo má instituce jeslí i v prorodinném balíčku, který je charakterizuje jako: „*zdravotnická zařízení (nejde tedy o školu ani školská zařízení podle zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů) a věcně spadají pod resort Ministerstva zdravotnictví.*“ (Soubor prorodinných opatření - Prorodinný balíček, 2008, s. 5)

Jesle zmiňuje i Zákon č. 20/1966 Sb. o péči o zdraví lidu, který je řadí mezi „*zvláštní dětská zařízení pečující o všestranný rozvoj dětí ve věku do tří let.*“ (Zákon o péči o zdraví lidu, 1966) V současné době je zřizování jeslí ponecháváno v pravomocích samotných měst, městských částí či obcí, které je financují z vlastních rozpočtů (80 - 85 %), částečně se na jejich hrazení podílí rodiče (15 – 20 %), přičemž výše příspěvků závisí na lokalitě, velikosti jeslí, bydlišti docházejících dětí a především na zřizovateli. (Wichterlová a kol., 2007) Z právního hlediska ale nejsou města a obce vázány žádnou povinností zřizovat jesle, proto je většina měst a obcí z důvodu velkých finančních nákladů nezřizuje. Jesle tedy existují pouze ve velkých či dobře situovaných městech a pro obyvatele menších měst jsou tudíž těžko dostupné. (příloha č. 8)

Současná problematika jeslí je velice spletitá. Tato spleť souvisí s všeobecně známým faktem, že jesle, ačkoli pečují pouze o zdravé děti, jsou zdravotnickým zařízením patřícím do resortu Ministerstva zdravotnictví, tudíž i požadavek na personální obsazení jeslí je vymezen oborem „zdravotní sestra“. Ministerstvo zdravotnictví se sice snažilo o vyřazení jeslí ze svých kompetencí, vzhledem k nedostatku financí byl ale tento krok odložen. Veřejné jesle tedy nadále patří do gesce Ministerstva zdravotnictví, kterému náleží jejich fungování a kontrola, v souvislosti s tím, jsou i součástí středisek sociálních služeb či zdravotnických institucí obcí, měst, či městských částí. Součástí center sociálních služeb jsou taktéž mateřská centra, poradenská centra pro rodinu, střediska rané péče určené dětem s postižením, domy s pečovatelskou službou aj.

Jako příklad si dovoluji uvést Jesle – Řásnovka, zařazené ke středisku sociálních služeb Městské části Prahy 1, která je rovněž jejich zřizovatelem. Výše poplatků za tyto jesle se liší pro obyvatele s trvalým pobytem v Praze 1 a pro obyvatele jiných městských částí Prahy a pohybují se v rozmezí od 2000 - 6000 Kč za měsíc. Ráda bych konstatovala, že ačkoli se zmiňované jesle nachází v samém centru Prahy, jedná se o velmi moderní, nově zrekonstruované zařízení, jehož součástí je i upravená, rozlehlá zahrada s herními prvky pro děti.

Předmětem řešení nadále však zůstává otázka, pod jaké ministerstvo by vlastně jesle měly patřit, zda pod Ministerstvo školství, či Ministerstvo práce a sociálních věcí, nebo

zda by přece jen neměly zůstat v gesci Ministerstva zdravotnictví. I já jsem toho názoru, že jesle nenavštěvují nemocné děti, které potřebují péči zdravotnického personálu, nýbrž děti zdravé, které by se měly adekvátně, s ohledem na své vývojové možnosti, rozvíjet a vzdělávat. Při své návštěvě v jeslích jsem si proto kladla otázku, jak často a v jakém rozsahu, zdravotní sestry (působící např. v oddělení starších batolat, což je těsně před vstupem do mateřské školy) využijí své zdravotnické vzdělání? A zda by, alespoň v tomto případě, neměla být odborná zdravotnická péče obohacena ještě odborností pedagogickou? Domnívám se, že ano.

Zřizovatelem jeslí mohou být i soukromé subjekty, které se od těch obecních liší jednak poskytováním nadstandardních aktivit (např. celodenní výuka cizího jazyka s rodilým mluvčím, BIO strava, kroužky s různým zaměřením, hlídáním dětí mimo provoz jeslí, apod.) a jednak i výší školného, která se mnohdy vyšplhá k 10 000 – 20 000 Kč za měsíc. Nejsem si zcela jista, zda opravdu ve všech institucích odpovídá výše školného kvalitě poskytovaných služeb. Co lze ale s určitostí tvrdit je samotná nákladnost provozu jeslí, která se pohybuje v rozmezí 10 – 15 000 Kč.

Legislativně jesle upravují právní předpisy a vyhlášky, které se týkají zejména zřizovatelů jeslí, personálního obsazení, vymezením věkové hranice pro využití jeslí, taktéž i jejich provozování. Jelikož je právní úprava rozsáhlejší, soubor zákonů a vyhlášek platných pro jesle v minulosti a současnosti, rovněž i současné změny v poskytování rodičovského příspěvku, uvádím ve společné příloze. (příloha č. 9)

Z hlediska výchovných programů neexistuje žádný platný rámec pro jeslová zařízení, záleží na jeslích samotných, respektive na personálním obsazení jeslí, zda si nějaký program vytvoří, či nikoli. Dle mého by jakousi inspirací mohly být výše uvedené metodiky s vynecháním jistých pasáží, ale s hlavní oporou v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání (RVP PV 2004), včetně inspirace ze zahraničí.

V získávání poznatků pro diplomovou práci, mi kromě studia starší literatury, pomohl i rozhovor s dětskou zdravotní sestrou, která v jeslích před rokem 1989 pracovala. Z našeho rozhovoru (příloha č. 10, 11) a z mých osobních návštěv v jeslích soudím, že ačkoli se současné jesle od jeslí za minulého režimu zcela odlišují, zaujatost současné společnosti vůči nim stále přetrvává a má, díky zkušenostem z těchto dob, své pádné

důvody. Při bližším studiu právní úpravy jeslí, mne udivilo stáří a nmodernost některých zákonů a vyhlášek, které se vztahovaly na jesle let minulých, platí i pro jesle současné. I to svědčí o tom, že o jesle, které se masivně budovaly před rokem 1989, v následujících letech téměř nikdo nejevil zájem. Myslím si, že kvalita naší předškolní péče pro děti od tří do šesti let je na velmi vysoké úrovni, tudíž by se od nás leckteré vyspělé státy mohly inspirovat. Co nám ale chybí je ucelená koncepce veřejné péče o děti do tří let, na které by se podílel stát a která by byla základním pilířem celého systému.

3.3 Mateřské školy

Jednou z institucí, do které lze umístit dítě mladší tří let, je i mateřská škola. Tento fakt vychází ze Školského zákona, který praví, že: „*Předškolní vzdělávání se organizuje pro děti ve věku zpravidla od tří do šesti let.*“ (Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání) Mateřské školy proto mohou dítě mladší tří let přijmout, otázkou však zůstává, zda to kapacita míst dané mateřské školy dovolí, či nikoli. Této možnosti využívají především vesnické mateřské školy, v případě větších měst či obcí, je šance pro dvouleté děti takřka mizivá, protože chybí místa pro děti tříleté a i pro děti, jejichž matky pokračují s mladším dítětem v mateřské dovolené.

Velkou debatu proto rozpoutal návrh tehdejší ministryně školství Kopicové z dubna 2010, o přijímání dvouletých dětí do mateřských škol, který reagoval na aktuální nedostatek jeslových zařízení pro děti do tří let. Návrh počítal s navýšením finančních prostředků ze státního rozpočtu téměř o 2 miliardy korun ročně pro tyto účely, změny se měly týkat i podmínek výchovy, s čímž souvisely např. snížené počty dětí ve třídách, či požadavky na počet a odbornost pedagogických pracovníků. Z tohoto důvodu vláda nařídila důkladné zpracování ekonomických, sociálních a právních podkladů pro řešení péče o děti mladší tří let ve spolupráci s Ministerstvem práce a sociálních věcí, Ministerstvem financí a zdravotnictví, zmocněncem pro lidská práva a zástupci Svazu měst a obcí. (Informatorium 3 - 8, 2010)

V roce 2010 vyšel v časopisu Informatorium 3 – 8 článek, na téma zařazování dětí mladších tří let do mateřských škol s názvem: „*Školky i pro dvouleté děti.*“ Řada

odbornic z oblasti předškolní výchovy v něm reagovala na vzniklou situaci, oproti vládě se však zaměřovaly na potřeby dítěte a jeho specificky vývojové zvláštnosti, přičemž apelovaly na změny, které by v této otázce měly být okamžitým předmětem řešení. Týkají se podmínek vzdělávání, kterými jsou snížené počty dětí ve třídách, doplnění příslušné kvalifikace pedagogického personálu a především jeho rozšíření, odlišné uspořádání denního režimu včetně psychohygienických předpokladů, zmíněno je i doplnění výchovných programů pro děti do tří let. K tomu všemu se váží jednak zvýšené náklady na státní rozpočet a jednak nedostačující kapacita mateřských škol. (Informatorium 3- 8, 2010)

I já s těmito názory souhlasím. Z vlastní pedagogické praxe vím, že v otázce začleňování dvouletých dětí do běžných tříd mateřských škol, je nutné brát v úvahu především individualitu dítěte. Existují dvouleté děti, které doslova dychtí po kolektivu vrstevníků, domluví se, potřebují pouze malou pomoc dospělého, nebo čtyřleté děti, které se od matky i v rámci rodinného kruhu odpoutat bojí. Rozhodnutí, zda dítě zvládne pobyt v mateřské škole, či nikoli, je proto správně ponechán v kompetencích samotných ředitelk a učitelek mateřských škol, neboť jsou to právě ony, které děti ve zkušební době nejlépe poznají, mají jisté zkušenosti apod. Myslím si, že současná společnost se více přiklání a více „důvěřuje“ institucím mateřské školy, tudíž i vytvoření jeslových tříd mateřských škol, o kterých se mimo jiné uvedený článek také zmiňuje, by částečně odstranil předsudky společnosti, které se vůči jeslům minulých let, vytvořily.

Začleňování dvouletých dětí do běžných tříd mateřských škol proto považuji za jednu z těch příznivějších variant péče o děti do tří let, ale pouze v případě detailní a promyšlené úpravy stávajících podmínek mateřských škol s dostatečnou finanční oporou státu. Domnívám se, že vysoká kvalita, panující v našich mateřských školách, si např. s existencí jeslové třídy pro patnáct dětí od dvou do tří let s dvěma pedagogickými pracovníci a jednou zdravotní sestrou, lehce poradí. V případě vesnických mateřských škol, které jeslovou třídu z kapacitních důvodů zřídit nemůžou, bych rozhodnutí, zda dvouleté dítě přijmou či nikoli, nechala na nich samotných. Vzhledem k tomu, že některé vesnice doslova „bojují o přežití mateřské školy“, malý kolektiv dětí, do něhož by dvouleté dítě bylo začleněno, je daný sám o sobě.

3.4 Firemní mateřské školy

Alternativou v oblasti péče o děti do tří let, je vznik firemních mateřských škol. Tato forma péče o děti je našim poměrům dobře známá z let minulých, neboť v 80. letech tvořily závodní jesle a mateřské školy téměř čtvrtinu počtu existujících institucí, které po roce 1989 zcela zanikly. (Hašková, 2008)

Vznik firemních mateřských škol zmiňoval už „prorodinný balíček“, návrh jejich existence však prosazen nebyl. Ani samotnými firmami nebyla možnost zřízení vlastní mateřské školy příliš využita, neboť představovala příliš vysoké náklady, které stát nikterak nekompenzoval, tudíž by měly šanci pouze velké a bohaté firmy. V květnu 2011 ale přišlo Ministerstvo školství s novým návrhem, jak vznik firemních mateřských škol opět podpořit, čímž by se napomohlo nedostačující kapacitě míst ve veřejných mateřských školách, částečně by se i řešily otázky harmonizace osobního a pracovního života. Ministerstvo školství proto při zřizování firemních mateřských škol předpokládá vytvoření obdobných pravidel, které se vztahují na soukromé mateřské školy zapsané ve Školském rejstříku. Tím se mateřské školy zavazují k plnění stanovených podmínek pramenících ze školského zákona, týkajících se realizace vzdělávání v souladu s Rámcovým vzdělávacím programem pro předškolní vzdělávání (RVP PV, 2004), včetně vytvoření podmínek pro Českou školní inspekci k hodnocení kvality školy, k dodržování hygienických norem a k zajištění pedagogického personálu. Pokud by se totiž firma rozhodla zřídit mateřskou školu a zařadit ji do rejstříku škol, bude jí první rok poskytnuta finanční dotace ve výši 60 % z normativu tří tisíc na jedno dítě, v následujících letech při splnění daných podmínek, bude výše dotace stoprocentní. (<http://www.msmt.cz>)

Daňový systém firemních mateřských škol by měl komplexněji řešit zákon o službách péče o děti, chystaný Ministerstvem práce a sociálních věcí s předpokládanou platností od 1. 7. 2012. Pokud je zřízení a provoz školy v souladu se školským zákonem, Ministerstvo financí dovoluje k daňově uznatelným výdajům přičíst i náklady spojené se zřízením a provozem škol. I pro firmy je zřízení firemní mateřské školy motivující. Kromě zvýšení prestiže firmy, jde o udržení kvalitních pracovních sil, zlepšení jejich flexibility a loajality, což vede k větší podpoře rovných příležitostí žen a mužů na trhu práce. Z hlediska zaměstnance je motivující především umístění dítěte v mateřské škole,

což je v některých lokalitách problematické, dále pak blízkost mateřské školy jeho zaměstnání, malý kolektiv dětí, delší provozní doba mateřské školy, ve většině případů i celoroční provoz. Seznam firemních mateřských škol, které v současné době již zahájily svou činnost, uvádím v příloze. (příloha č. 12)

Firemní mateřskou školou disponuje i Klaudiánova nemocnice Mladá Boleslav, kterou jsem měla možnost navštívit. Jde o byt v prvním patře činžovního domu, nacházející se přímo proti Klaudiánově nemocnici. Prostory jsou upraveny pro účely mateřské školy, jejíž součástí je i menší venkovní zahrada. Mateřská škola podléhá nemocnici, proto má celoroční provoz, s otevírací dobou od 5.30 do 18.30 hodin a je určena pro 15 dětí od tří do šesti let. Pedagogický personál tvoří tři pedagogické pracovnice, včetně ředitelky a manažerky provozu, která je bývalou učitelkou základní školy. Provozní pracovníci, vzhledem k počtu dětí a velikosti, školka nemá. Úklid a přípravu jídla, zajišťují pedagogické pracovnice, které zrovna nepracují s dětmi. O firemní mateřskou školu je v tomto školním roce velký zájem, takže je její kapacita zcela naplněná.

Vzhledem k nedostatku míst v mateřských školách poskytuje organizace Gender studies, o.p.s. konzultace v oblasti zřizování firemních zařízení pro děti. Náplní těchto konzultací je úvod do legislativních norem při zřizování firemních mateřských škol, s uvedením několika případů, kde už firemní zařízení funguje. (Wichterlová, Fialová, 2010)

3.5 Mateřská centra

Historie vzniku mateřských center je spojena s rokem 1992, kdy vzniklo první v YMCA Praha, v čele s Rút Kolínskou.⁴ Zpravidla se jedná o občanská sdružení, jehož předmětem je: „ *zprostředkovat setkávání matek nebo otců s dětmi, a tím zmenšovat jejich společenskou izolaci na mateřské či rodičovské dovolené a poskytnout prostor pro vzájemnou výpomoc.*“ (Kuchařová, 2009, s. 154)

Tato sdružení organizují a spravují matky s dětmi na rodičovské dovolené, které zároveň organizují činnost center. Obvykle jsou financována z rozpočtů obcí i státu (prostřednictvím Ministerstva práce a sociálních věcí), sponzorskými dary firem a

⁴ Síť mateřských center o.s. Dostupné na <http://www.materska-centra.cz/sit-mc-v-cr/historie-site-mc-v-cr/>

soukromých osob, taktéž i ze symbolických poplatků rodičů za pořádané aktivity. Těmi jsou jak aktivity pro dospělé, tak i pro děti, nebo pro rodiče a děti, jehož lektorkami mohou být jednak externí spolupracovnice a jednak matky, které mateřská centra spravují. Činností mateřských center je i pořádání seminářů, kurzů a přednášek. (příloha č. 13) Jednou z okrajových aktivit je i placená služba hlídání dětí, která se uskutečňuje v závislosti na poptávce rodičů v prostředí mateřského centra. Tato služba má neformální charakter, není obvykle omezena věkem dítěte a je organizována v rozsahu několika hodin, krátkodobým pravidelným i nepravidelným hlídáním známou osobou pro rodiče i dítě. Problematickou oblastí je tato forma hlídání z hlediska hygienických a prostorových požadavků péče o děti do tří let, spolu s požadavky na vzdělání personálu (chůvy, pečovatelky). Náplní některých mateřských center je i pořádání seminářů a přednášek, které se konají přímo na půdě mateřského centra, mateřské centrum po tuto dobu zajišťuje hlídání dětí, tudíž i matky jsou v případě potřeby v blízkosti dítěte a nesou za něj plnou odpovědnost. (Kuchařová, 2009)

V České republice existuje organizace, jejímž předmětem činnosti je sdružování všech mateřských center v naší zemi. Tato organizace v současné době registruje skoro tři sta mateřských center, ale dle Kuchařové, může být jejich počet i vyšší, neboť ne všechna centra nejsou do registru zařazena. (Kuchařová, 2009) Seznam mateřských center ve Středočeském kraji uvádím v příloze. (příloha č. 14)

Existenci mateřských center vnímám jako doplňující činitel života matek na mateřské dovolené, s omezením jejich sociální izolace, poskytující možnost určitého společenského kontaktu i obohacení jejich zkušeností při péči o děti. Z hlediska dětí vnímám jako klad, možnost vkročení do širšího společenského světa mimo rodinu spolu s prvotním setkáním s jinou autoritou, nežli je rodičovská, taktéž i kontakt s vrstevnickou skupinou dětí. Z pozice učitelky mateřské školy vnímám jako pozitivum i snadnější adaptaci dětí v mateřské škole i když to samozřejmě nemusí být vždy pravidlem.

3.6 Hlídání dětí soukromou osobou, služby hlídacích agentur

Alternativní a současně i novější formou péče o děti do tří let, jsou služby hlídacích agentur, respektive hlídání dětí soukromou osobou. Jedná se o podnikatelskou činnost,

kteřou vymezuje živnostenský zákon a kteřou lze provozovat ve dvou variantách, buď jako vázanou živnost „*Péče o dítě do tří let v denním režimu*“, nebo volnou živnost „*Mimoškolní výchova a vzdělávání, pořádání kurzů, školení, včetně lektorské činnosti*.“ (Soubor proroďinných opatření - Proroďinný balíček, 2008, s. 63)

V případě první varianty, je získání živnostenského oprávnění vcelku složité a závisí na odborné kvalifikaci žadatele, která ukládá podmínku buď vysokoškolského vzdělání v oboru ošetrovatelství, nebo úplného středního odborného vzdělání či vyššího odborného vzdělání v oboru dětská sestra, popř. v oboru všeobecná zdravotní sestra se zaměřením na pediatrii. Předmět této činnosti, stejně tak i hygienické nároky na prostory, ve kterých se živnost provozuje, stanovují a upravují vymezené vyhlášky. Pro poskytování volné živnosti nejsou blíže vymezené podmínky a pravidla, tudíž jsou totožné jako v případě jiných volných živností, ale pro uzákonění péče o dítě do tří let by udělení této formy živnosti mělo být pouze ojedinělé. (Kuchařová, 2009)

V důsledku nedostačující kapacity zařízení denní péče dochází ke značnému rozšiřování hlídání soukromými osobami, a to jak na formální, tak i neformální bázi. Ve většině případů je péče poskytována na základě smlouvy mezi rodiči a chůvou, v domácnosti rodiny, což má samozřejmě výhodu v tom, že dítě je ve svém prostředí, je mu poskytnuta individuální péče, práce chůvy může být obohacena i o drobnou pomoc v domácnosti, aj. Nevýhodu spatřuji v tom, jak rodiče řeší např. nemocnost chůvy, či její požadavek na dovolenou.

Ráda bych i zmínila služby hlídacích agentur, které v postatě zprostředkovávají hlídací činnost chůvám, zaručují se za kvalitu poskytovaných služeb a jejich finanční ohodnocení. (příloha č. 15 a 16). Většina hlídacích agentur se zaměřuje na služby souvisící s hlídáním dětí, např. každodenní hlídání dětí v domácím prostředí, hlídání dětí přes noc, vyzvedávání dětí z mateřských škol, či jiných institucí, ale např. i služby krátkodobého hlídání od jedné hodiny výš. S tím souvisí i finanční náročnost těchto služeb, která se pohybuje od 70 Kč za hodinu až k 150 Kč za hodinu, ve větších městech je poplatek o něco vyšší. Podotýkám, že v současné době je úmyslem vlády posílit služby pečovatelek, respektive chův a pro zvýšení jejich odbornosti a profesionality jsou pořádány kurzy pro chůvy. (příloha č. 17)

3.7 Hlídaní dětí v supermarketech a sportovních centrech

Jednou z možností péče o děti je hlídání dětí ve sportovních centrech. Jde o službu krátkodobého hlídání (nejdéle dvě hodiny), které ve většině případů, bývá vymezen určitý den a hodina v týdnu, spojená se sportovní lekcí pro ženy. Služba je provozována v areálu sportovního centra, k jehož účelu slouží samostatná místnost vybavená hračkami. Poplatky za hlídací služby ve sportovních centrech jsou minimální, neboť se nejedná o hlavní předmět činnosti, ale o pouhý „dohled nad dětmi“ v době nepřítomnosti matek, kde jediným požadavkem na personál je zdravotní průkaz a trestní bezúhonnost.

Poslední možností péče o děti, kterou bych ráda zmínila, jsou dětské koutky v supermarketech. Tuto formu krátkodobého a nepravidelného hlídání, lze využít v případě návštěvy obchodního centra a jejím předmětem je dohled nad dětmi s ohledem na jejich bezpečnost. Hlídací koutky jsou určeny dětem od tří let a jejich finanční poplatek se pohybuje v rozmezí 40 Kč – 60 Kč za hodinu. Požadavkem na pečující osobu, která v dětském koutku působí, je úplné střední vzdělání s maturitou nejlépe zdravotnického či pedagogického zaměření.

Z hlediska denní péče o děti do tří let konstatuji, že nabídka služeb není příliš široká. Na našem území většinou převládají služby soukromého typu, jako jsou služby chův či hlídacích agentur, kolektivní instituce existují ojediněle a pokud existují, jejich kapacita je zcela naplněná, což platí i v případě mateřských škol. Samozřejmostí zůstává, že tento problém je dán jednotlivými lokalitami, takže nelze srovnávat situaci v hlavním městě, kde je soukromá péče o děti do tří let nejvíce rozvinutá, s městy menšími, s méně obyvateli a odlišnými ekonomickými podmínkami. Domnívám se ale, že odpovědnost státu pomoci rodinám sladit rodinný a profesní život, kterou mimo jiné preferuje i „prorodinný balíček“, se z větší části přesouvá na soukromý sektor a jiná možnost se prakticky nenabízí. Z pozice naší vlády je sice tento problém nějakým způsobem řešen, domnívám se však, že legalizací vzájemné rodičovské výpomoci s „legislativně neošetřenou“ zárukou kvality odstraněn není a nebude, dokud se „možnost volby rodičů“ nerozšíří i o dostupnou a odbornou péči v kolektivních institucích

4. Péče o děti mladší tří let ve vybraných státech Evropské unie s ohledem na jejich rodinnou politiku

Jak už jsem předeslala v předchozích kapitolách, péče o děti předškolního věku je diskutovaným tématem i v celoevropském měřítku. Většina Evropských států se proto snaží reagovat - na již zmiňované Barcelonské cíle, odvíjející se od celkových změn v moderní společnosti, kterými jsou rovné příležitosti žen a mužů, větší participace žen na trhu práce, harmonizace pracovních a rodičovských rolí, či podpora a rozvoj institucí pečujících o děti předškolního věku. S tím je úzce spjata sociální politika státu, respektive orientace rodinné politiky, která je její nedílnou součástí.

Ačkoli v rodinných politikách 27 členských států Evropské unie existuje mnoho společného, lze v nich najít i odlišnosti odvíjející se od historického vývoje daných zemí, jejich ekonomické stability a kulturních a hodnotových orientací. Pro účel této práce považuji za klíčové uvést rozdíly týkající se délky mateřské a rodičovské dovolené s poskytovanou finanční podporou státu, taktéž i odlišnosti v sociální a vzdělávací politice, či situaci na trhu práce tj. míra zaměstnanosti žen, pracovně – právní vztahy a snazší harmonizaci práce a rodiny díky široké nabídce institucí pečujících o děti do tří let, jejichž kvalitu garantuje stát. K tomu rovněž přispívá i podíl firem, které vytváří pracovně – právní vztahy s ohledem na rodinu a výchovu dětí, např. zkrácené pracovní úvazky, stlačený pracovní týden, či práce z domova.

Podrobněji přibližuje rodinné politiky jednotlivých států Matějková (2005), která je rozlišuje dle charakteristických rysů do pěti základních modelů. (příloha č. 18)

Tvorba rodinné politiky náleží do kompetencí jednotlivých vlád, přičemž ze strany Evropské unie je respektována a zachovávána samostatnost členských států. Co ale Evropská komise průběžně sleduje a statisticky zpracovává, je stav plnění barcelonských cílů, o nichž hovořila předchozí kapitola. Osobně se domnívám, že oba zmiňované faktory, jak reference o rodinných politikách, tak i stav plnění barcelonských cílů, mohou být velmi prospěšné a inspirativní pro ostatní členské státy při tvorbě vlastních rodinných politik, přičemž je ale nutné přihlížet k tomu, že ne všechno, co je vyzkoušené a prověřené jinde, je tím jediným správným řešením a bude stejně dobře

fungovat i v jiných podmínkách. V následujících kapitolách se budu blíže zabývat nabídkou institucí pečující o děti do tří let ve vybraných státech Evropské unie.

4.1 Francie

Situace ve Francii je taková, že s rostoucí mírou zaměstnanosti žen stoupá i poptávka po institucích či službách pečující o děti do tří let. Nabídka těchto služeb je velmi rozmanitá, kromě jeslí, existují i certifikované chůvy, nebo služby individuálního charakteru tzv. au-pair. Jedná se o služby velmi rozvinuté, kvalitní a vyhledávané, což pramení i z výzkumné studie prováděné DREES⁵ v roce 2002, která uvádí, že 8 % dětí do tří let je umístěno v kolektivních institucích, o 18 % dětí pečují certifikované chůvy, o 2/3 dětí je pečováno jedním z rodičů doma a pro zbytek dětí vyhledávají rodiče individuální péči. (Kuchařová, 2009)

Oblast institucionální péče o děti do tří let věku ve Francii, považuji za velmi příkladnou. Rodiče mají možnost volit si z několika typů jeslí, neboť vedle kolektivních jeslí, existují i jesle rodinné, rodičovské, či jesle pro krátkodobé hlídání. Všechny typy jeslí jsou určeny zaměstnaným rodičům, respektive jejich dětem ve věku od tří měsíců do tří let. Jesle patří ve Francii do gescí Ministerstva práce a sociálních vztahů a Ministerstva zdravotnictví a solidarity. (Baďuríková, 2010/2011) Jejich zřízení i kontrola náleží jednak místním úřadům, jednak regionálním či dobrovolnickým spolkům, nebo jsou zřizovány různými firmami či společnostmi. Co se týká financování jeslí, 60 % nákladů hradí stát, 20 % nákladů financuje obec a 20 % rodiče. Personální obsazení kolektivních jeslí zajišťují jak dětské vychovatelky a dětské pečovatelky, tak i pomocné pečovatelky a výchovní pracovníci, s požadavkem zdravotnického vzdělání – tedy kvalifikace zdravotní sestry, nebo vychovatelky. Legislativně je též vymezen počet dětí na jednoho pracovníka, z čehož vyplývá, že na jednoho pečovatele připadá buď pět dětí, které ještě nechodí, nebo osm dětí, které již chodí. Od roku 2000 jsou navíc

⁵ DREES - Direction de la recherche, des études, de l'évaluation et des statistiques - Ředitelství pro výzkum, studie, hodnocení a statistiky pod společnou pravomocí Ministerstva práce, sociálních vztahů a solidarity, Ministerstva zdravotnictví, mládeže a sportu a Ministerstva pro rozpočet, veřejné finance a veřejnou službu, Paříž, Francie

Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:192:0060:0062:CS:PDF>

všechny jeslové instituce s kapacitou míst vyšší než 40, vázány povinností zaměstnat ve svém pracovním týmu alespoň jednoho pracovníka s pedagogickým vzděláním a kromě sociálního plánu vypracovat i plán výchovně vzdělávací práce. (Baďuríková, 2010/2011) Kromě kolektivních jeslí existují i jesle rodinné, kde o jedno či více dětí (ojediněle o více než tři děti současně) pečuje mateřská asistentka a to nejčastěji ve své vlastní domácnosti. Provozní doba tohoto druhu jeslí se zcela přizpůsobuje potřebám zaměstnaných rodičů, či osaměle vychovávajících rodičů, což znamená, že do nich dítě může docházet nepravidelně na celodenní či půldenní docházku. Rodičovské jesle jsou specifické tím, že se na jejich chodu podílejí samotní rodiče docházejících dětí a to nejméně jeden půlden v měsíci. Jednou z variant jsou i jesle krátkodobého hlídání, využívané rodiči, kterým se nepodařilo umístit dítě v jiné z uvedených institucí, nebo je tato forma péče pouze doplňková a kombinují ji ještě s jinou formou péče. Hned po rodičovské péči, se velké oblibě rodičů těší status tzv. certifikované chůvy, čemuž se blíže věnuje studie Kuchařové. V praxi tato služba vypadá tak, že chůva ve své vlastní domácnosti pečuje o malou skupinu dětí do tří let, za což je náležitě ohodnocena. Bližší informace ke statusu certifikované chůvy uvádím v příloze. (příloha č. 19)

Jednou z možností péče o děti do tří let ve Francii, je i docházka dětí do mateřských škol, které jsou počáteční učební etapou a součástí základního vzdělávání. Jedná se o skupiny dětí ve věku 2 - 4 let, tzv. „*petite section*“, kde jsou rozvíjeny především kognitivní procesy prostřednictvím her, hudebních, výtvarných a pohybových činností. (Průcha, 1999, s. 58) Téměř stoprocentní návštěvnost mateřských škol je ale až od tří let věku dítěte, přičemž se jedná o služby nepovinné.

4.2 Belgie

Jedním z příkladných států v oblasti péče o děti do tří let je Belgie. Zařízení pro děti jsou v jednotlivých částech Belgie veřejná, vedle dětských jeslí existují i jesle rodinné s celodenním či půldenním provozem, do nichž mají nárok být umístěny všechny děti od dvou let věku, jejichž rodiče o tuto formu péče projeví zájem. V jednotlivých oblastech Belgie náleží však jesle odlišným úřadům. Zatímco ve vlámské oblasti Belgie se jedná: „*o ministerstvo sociálních věcí, veřejného zdraví a rodiny*“ a „*vládní agenturu*

Dítě a rodina“, francouzsky mluvící část Belgie řadí jesle pod „*ministerstvo dětství*“ a „*agenturu odpovědnou za zdraví a ochranu matky a dítěte*.“ (Baďuríková, 2010/2011, s. 8-9) Osoby či skupiny osob pečující o děti předškolního věku, musí být po splnění vymezených podmínek registrováni u příslušné agentury či úřadu, která jim vydá certifikát opravňující k péči o děti, podílí se na jejich financování, kontrole i monitoringu. Tyto podmínky se týkají zřizování jeslí, plánu výchovně – vzdělávací péče, materiálních podmínek, personálního obsazení jeslí a bezpečnosti. Odborná kvalifikovanost personálu je požadována absolvováním stohodinového semináře jehož náplní jsou otázky zdraví, výchovy, vzdělání, výživy, komunikace, po té i následné složení zkoušky, samozřejmostí je i bezúhonnost.

Ve vlámské části Belgie rovněž existuje možnost, zařadit děti mladší tří let na půldenní docházku do mateřských škol. Celkový počet dětí ve skupině od dvou do tří let věku je šestnáct a pracuje s nimi jedna kvalifikovaná učitelka. (Baďuríková, 2010/2011) Kromě veřejných institucí existují i služby soukromé, výdělečně činné, které při dodržení stejných podmínek mohou být taktéž financovány z veřejných zdrojů (dotace). Experti jsou ale toho názoru, že soukromé instituce popírají kvalitu a vysokou úroveň veřejně zřizovaných, financovaných a kontrolovaných institucí. (Peters, In: Baďuríková, 2010/2011)

4.3 Dánsko, Finsko

Péče o děti předškolního věku si je v severských státech velice podobná. Síť zařízení je velmi rozvinutá, dosahující vysoké kvality a hojného využívání, což je dáno několika faktory. Jednak pro všechny zřizovatele předškolních institucí pro děti od 6 měsíců do 6 let existují závazné právní normy vytvořené a garantované státem, specifikující financování institucí, přijímání dětí, provozní dobu a kvalifikační požadavky na personální obsazení, které je pro učitelky předškolních institucí vymezeno na tříleté vysokoškolské, pro pečovatelky odborné tříleté. Jedním z faktorů je i samotná propracovanost prorodinných opatření, zaručujících nárok na místo v instituci pro všechny děti od šesti měsíců do 6-7 let. Z toho vyplývá, že většina předškolních institucí je věkově heterogenní. Posledním činitelem je společenská zvyklost a tzv. „*kulturní norma*“ týkající se harmonizace mezi rodinnou a profesní stránkou života,

např. v Dánsku je v současné době až 70 % žen s dětmi do dvou let zaměstnaných. (Baďuríková, 2010/2011, s. 5) Jedním z ukazatelů kvality předškolních institucí je i poměr svěřených dětí na jednu pečující osobu. V již zmiňovaném Dánsku pracují se skupinou 11 až 12 dětí dvě pedagogické pracovnice a dva asistenti či studenti, ve Finsku připadají na jednoho kvalifikovaného pedagogického pracovníka čtyři děti. Předškolní instituce, k nimž patří kolektivní jesle, rodinné jesle, či věkově smíšená střediska existují tedy na veřejné i soukromé bázi, jsou financovány z veřejných zdrojů, podléhají kontrolám úřadů a jsou monitorovány. Měsíční taxa za docházku dítěte do denních zařízení se odvíjí od celkového příjmu rodiny i od počtu dětí v rodině. Všechny předškolní instituce Dánska a Finska náleží do kompetencí ministerstva sociálních věcí a zdravotnictví. (Průcha, 1999) Inspirativní ve skandinávském modelu se mi jeví stanovení přesných a jasných norem v péči o děti do tří let, které se zásadním způsobem podílí na jejich vysoké kvalitě. Taktéž i plošná finanční dávka státu náležící všem rodinám ve stejné výši, kdy je zcela na jejich rozhodnutí, jak tuto částku využijí, zda jí vynaloží na péči o své dítě v instituci nebo v jeho vlastním domácím prostředí.

4.4 Švédsko

K výše popsanému skandinávskému modelu se řadí i Švédsko. S ohledem na poměrně vysoké finanční částky určené rodičům na rodičovské dovolené, navštěvuje předškolní instituce pouze nepatrné procento dětí do jednoho roku. Předškolní zařízení jsou jedním z článků švédského vzdělávacího systému, k němuž patří denní jesle, mateřské školy a centra denní péče určená dětem ve věku od 1 – 7 let, zřizované městy nebo obcemi. Jako takové náleží jednotlivým správním obvodům, které rovněž zodpovídají za péči o děti v těchto institucích. Ta je ve Švédsku velmi vysoké úrovně a kvality, s přesně stanovenými legislativními normami a snadnou dostupností. Velikost heterogenních skupin se pohybuje v rozmezí 15 – 18 dětí, mezi kterými jsou téměř vždy zařazeny 3 – 4 děti předškolního věku. Personální požadavky na pracovníky předškolních zařízení jsou vymezené povinností univerzitního vzdělání. Jednou z možností služeb péče o děti jsou i tzv. „*kooperativní školky*“, na jejichž fungování se též podílejí i rodiče. (Wichterlová a kol., 2007, s. 41) Tyto instituce jsou zřizovány v rámci kooperativních či soukromých firem. Měsíční poplatky za předškolní zařízení se neliší podle toho, zda se jedná o městské nebo soukromé zařízení, neboť ve všech institucích je výše placené

částky stejná a všem rodičům náleží státní příspěvky ve stejné výši. Jediné, co měsíční poplatky za předškolní zařízení ovlivní, je celkový finanční příjem rodiny a samozřejmě i délka pobytu dítěte v zařízení.

4.5 Rakousko

Předposlední zemí, kterou bych ráda zmínila, je Rakousko. Pro instituce denní péče o děti je používán stejný termín označení „*Kindertagesheim*“, zahrnující všechna zařízení pro děti od narození až po ukončení školní docházky. (Wichterlová a kol., 2007, s. 42)

Problematika výchovně – vzdělávací péče o děti předškolního věku přísluší jednotlivým spolkovým zemím Rakouska a řídí se vlastními právními normami. Instituce typu jeslí mohou být zřizovány místními úřady, církvemi, firmami a to jak na bázi veřejné, tak i soukromé, přičemž všechna zařízení musí splňovat vymezené předpisy a vztahují se na ně každoroční kontroly místních úřadů. Předpisy vymezují hygienické požadavky, vybavenost zařízení včetně dětského hřiště, taktéž i požadavek pedagogického vzdělání pracovníků předškolního zařízení včetně jejich bezúhonnosti. Počet dětí dané věkové skupiny v jednotlivých zařízeních je samozřejmostí. Vedle kolektivních, rodinných a firemních jeslí existují i tzv. herní či rodinné skupiny, což jsou služby individuálního charakteru poskytující mimo denní péče o děti i služby krátkodobého hlídání a rovněž se na ně vztahuje povinnost potřebného povolení a dodržování vymezených předpisů. Kromě jmenovaných služeb péče o děti do tří let ještě podotýkám možnost zařazení dětí do mateřských škol od dvou let věku, což ale existuje pouze v některých spolkových zemích Rakouska.

4.6 Německo

Nabídka institucí určených péči o děti do tří let existuje i v Německu, kde se situace v minulosti lišila mezi bývalou východní a bývalou západní částí Německa. Zatímco v průběhu osmdesátých a devadesátých let minulého století se tzv. „západní větev Německa“ stavěla vůči jeslím odmítavě a preferovala péči o děti do tří let spíše v domácím rodinném prostředí, v bývalé východní části Německa docházelo, stejně tak jako v bývalém Československu, k masivnímu budování jeslových zařízení. Situace po sloučení východní a západní části Německa poukazuje na to, že budování

nových kapacit jeslí je společenskou nutností, což i vyplývá z jednání velké německé koalice z roku 2007, která se ve prospěch sloučení rodinné a profesní stránky života zavázala od roku 2008 garantovat místo v jeslích pro všechny děti od dvou let věku a do roku 2013 vybudovat až 750 000 míst pro děti do 3 let. (Wichterlová a kol., 2007) Oblast předškolní výchovy a vzdělání sice přísluší jednotlivým spolkovým zemím, jejich zřizování a finanční podpora je však zajišťována prostřednictvím místních úřadů ve spolupráci s některými institucemi, sdruženími, mimovládními organizacemi a církvemi, vázanými na stanovy vytvořené federální vládou. Péče o děti do tří let je poskytována jednak v kolektivních a jednak ve firemních institucích, které tvoří pouhé 0,5% z celkového počtu institucí. (Wichterlová a kol., 2007) Ty jsou vázány splněním určitých podmínek vymezujících požadavky na prostor vzhledem k počtu a věku docházejících dětí, taktéž i jeho těsnou blízkostí k firmě, přesné specifikování typu zařízení, včetně provozní doby a v poslední řadě požadavky na kvalifikovanost personálu a výchovně – vzdělávací koncepci. Nejpočetnější část tvoří jesle rodinného typu, které existují buď jako péče o děti v jejich domácím prostředí, kdy zaměstnavatelem pečovatelky jsou sami rodiče, nebo je služba poskytována pro více dětí současně (max. 5 dětí) v domácím prostředí pečovatelky, která je vázána oprávněním místního úřadu. Pokud je docházejících dětí více než pět, pečovatelka musí mít i pedagogické vzdělání. Jednou z možností je i síť zařízení spojená z několika rodinných jeslí, která se řídí zvláštními předpisy a pečuje o více než pět dětí současně. Výši finanční částky za poskytované služby stanoví místní úřady a odvíjí se od celkového finančního příjmu rodiny. Jednou ze služeb individuálního charakteru jsou tzv. Tagespflegepersonen - Tagesmutter, tzv. denní matky a otcové, či služby typu au – pair.

ZÁVĚR TEORETICKÉ ČÁSTI

Kombinace profesních a rodičovských rolí se v dnešní době stává celoevropsky problematickou oblastí. Ačkoli se v porovnání s ostatními evropskými státy řadí Česká republika k zemím s vysokou mírou zaměstnanosti žen, což je způsobeno i nastavením českých rodin na dva příjmy, možné skloubení pracovní dráhy s péčí o děti do tří let, je oproti ostatním státům západní Evropy, značně problematické. Nabídka denní péče o děti předškolního věku je ve jmenovaných státech Evropské unie ve srovnání s naší zemí, poměrně širší. Rodinám s dětmi se tudíž naskýtají lepší podmínky při kombinaci rodinné a pracovní sféry, které mohou jistým způsobem ovlivnit i zvyšování porodnosti, což je vládní prioritou všech zemí vyspělé Evropy. Hlavní oporou jmenovaných systémů je samotný stát, který vytváří legislativní a podpůrná opatření závazná i vůči soukromým subjektům či nevládním organizacím, které instituce zřizují, nebo se na jejich chodu částečně podílí.

Domnívám se, že péče o děti do tří let se v naší republice ubírá spíše směrem preferujícím rodinné prostředí před institucemi. Svou roli zde samozřejmě sehrávají zkušenosti s kolektivní péčí před rokem 1989 spojené s masivním umístěním dětí, taktéž i jistý odpor společnosti k názorovým myšlenkám, v duchu kterých se vyvíjela socialistická společnost. V problematice, která se v současné době dostává do popředí zájmu, je ale nutné brát v úvahu, že kromě jiných společenských změn ke kterým došlo po roce 1989, se proměnil jednak samotný přístup k dítěti a jednak se i transformovala zbývající jeslová zařízení či mateřské školy. Jsem přesvědčená, že zařízení, která nám z této doby zůstala a která s velkou námahou a úsilím „přežívají“, jsou srovnatelné úrovně jako instituce západní Evropy, v mnohém je možná i předčí. V čem se bohužel se západní Evropou srovnávat nelze, je koncepce rozvoje předškolní péče, s jasně vymezenou legislativou a zárukou státu, která je stěžejní oporou celého fungujícího systému. Myslím si, že pokud je pro stát pomoc rodinám s dětmi do tří let vskutku prvořadá, ostatně tak je to prezentováno v národní koncepci rodinné politiky, měl by reflektovat i ty zájmy rodin, respektive žen, které se z jakéhokoli důvodu (existenčního, či profesního) potřebují vrátit do pracovního procesu dříve, než dítěti budou tři roky a nemají jinou možnost, než volit pro své dítě péči chůvy či příbuzných. Z tohoto důvodu považuji za chybějící článek celého systému posílení státem garantovaných institucí,

s přesně vymezenou legislativou, která by se vztahovala i na alternativní formy péče o děti (např. společenství chův a domácích pečovatelek). Ty by samozřejmě mohly být zakládány i v rámci soukromého sektoru, čímž by se rodičům více rozšiřovala jejich možnost volby dle jejich osobních preferencí. Všechny instituce zaměřené na péči o děti by ale měly pouze doplňovat a posilovat klíčový význam rodiny i její vliv na samotné dítě.

Z pozice učitelky mateřské školy se nebráním ani začleňování dvouletých dětí do veřejných mateřských škol, naopak mi tato varianta při úpravě podmínek připadá jako jedna z nejlepších (záměrně uvádím veřejných, protože v některých soukromých mateřských školách, je začleňování dvouletých dětí naprosto běžnou praxí). Ačkoli je to v současné době vzhledem k naplněnosti mateřských škol nereálné, dovoluji si tvrdit, že vysoce nastavená úroveň kvality našich veřejných předškolních zařízení si při úpravě podmínek s existencí jeslových tříd lehce poradí. Na tuto problematiku poukazuje i Kropáčková, která uvádí: „...mnozí rodiče by umístění svého dvouletého dítěte do mateřské školy jistě uvítali, jenže kvůli podmínkám panujícím v předškolním zařízení nelze jejich požadavku vyhovět.“ (Kropáčková, 2011, s. 18) Zřizování jeslových tříd při mateřských školách by mohlo ovlivnit i zaujatost společnosti vůči kolektivním institucím typů jeslí a naopak posílit povědomí veřejnosti o tom, že i dítě dvouleté může být kvalitně rozvíjeno a vzděláváno s ohledem na své specifické potřeby a vývojové možnosti.

II. PRAKTICKÁ ČÁST – NÁZORY MATEK NA PROBLEMATIKU DENNÍ PÉČE O DĚTI DO TŘÍ LET

Teoretickou částí diplomové práce jsem se snažila přiblížit současnou nabídku denní péče o děti do tří let v naší republice v kontextu s prarodinnou politikou a tzv. barcelonských cílů. Pro inspiraci jsem se zmínila i o situaci ve vybraných státech Evropské unie. Praktická část reflektuje otázky související s problematikou rané péče o děti mladší tří let do výzkumného šetření, které je dále podrobněji zpracováno a popsáno. Výzkumné šetření, zaměřené na podobnou problematiku bylo již realizováno organizací Gender Studies pod názvem „Klíč k jeslím.“ (Wichterlová a kol., 2007) Chtěla bych podotknout, že mi tato publikace byla vodítkem pro vlastní výzkumné šetření.

2.1 Cíl a úkoly

Cílem výzkumného šetření bylo zjistit, jaké jsou postoje matek vůči rodinné a mimorodinné péči o děti do tří let v regionu Mladá Boleslav a okolí.

Z pozice učitelky mateřské školy, kdy se do popředí zájmu společnosti dostává otázka začleňování dvouletých dětí do mateřských škol, mne zajímal i názor matek na tuto problematiku. Inspirací pro tuto práci mi bylo osobní přátelství s mnoha matkami s dětmi do tří let, které z různých důvodů potřebují zahájit pracovní proces a zajistit neoptimálnější dostupnou péči pro své dítě, jedním z důvodů byla i má profese.

Úkolem výzkumného šetření bylo:

- 1) Zmapovat, jaké jsou možnosti péče o děti do tří let v mladoboleslavském regionu.**
- 2) Prozkoumat, jaké možnosti péče o děti do tří let matky využívají a jaké je jejich povědomí o ostatních dostupných možnostech rané péče v daném regionu.**

3) Zjistit, jaké důvody vedou matky k tomu, aby dostupných služeb využívaly, mimo to jsem se zaměřila i na jejich konkrétní postoje vůči jeslím.

4) Realizovat rozhovor s dětskou zdravotní sestrou, která v jeslích pracovala před rokem 1989 a dvěma chůvami a zjistit jejich názory na péči o děti mladší tří let.

2.2 Metody výzkumného šetření

Výzkumnému šetření předcházelo studium dostupné literatury, přičemž jsem využila i starších materiálů zabývajících se touto tematikou. Nedílnou součástí přípravy byla i metoda pozorování při vlastních exkurzích do několika institucí pečujících o děti do tří let. Jednalo se o jesle v regionu Praha a Mladá Boleslav, firemní mateřskou školu Klaudiánovy nemocnice, tři mateřských center, herního centra, hlídací agentury a dvou soukromých „školek“, nezařazených do školského rejstříku v okolí Mladé Boleslavi.

Pro získání potřebných dat jsem zvolila **metodu strukturovaného rozhovoru** tzv. „*strukturované interview*.“ (Gavora, 2000, s. 111) Z důvodu navázání bližšího kontaktu s respondenty se, dle mého, ze strany respondentů projeví větší otevřenost v odpovědích, což mi napomůže k objasnění dané situace. Na základě prostudování odborné literatury, zkušeností, pedagogické praxe a vlastních poznatků z exkurzí, jsem sestavila záznamový list s otevřenými i uzavřenými otázkami s nabízenými možnostmi odpovědi (příloha č. 20), které jsem chtěla využít pro získání nutných dat. Protože jsem celé rozhovory se souhlasem respondentů nahrávala na diktafon, pro pružnější vedení celého rozhovoru jsem do těchto listů zaznamenávala odpovědi pouze okrajově. Po skončení jednotlivých rozhovorů jsem záznamové archy pomocí nahrávek doplňovala. Vedle záznamového listu, jsem pro přiblížení konkrétních názorů matek na kolektivní instituce, sestavila i dotazník (příloha č. 21), který jejich postoje blíže upřesňoval a byl nedílnou součástí každého rozhovoru. Matky byly vyzvány, aby vyjádřily míru souhlasu či nesouhlasu s uvedenými tvrzeními prostřednictvím posuzovací škály, neboť: „*Posuzovací škála je nástroj, který umožňuje zjišťovat míru vlastností jevu nebo jeho intenzitu. Posuzovatel vyjadřuje svoje hodnocení určením polohy na škále.*“ (Gavora, 2000, s. 88)

2.3 Kritéria výzkumu

Kritéria výzkumu lze charakterizovat jako měřítko kvality výzkumného šetření. Švaříček uvádí, že „...v kvalitativním výzkumu se zpravidla hovoří o pravdivosti a platnosti výzkumu a celého výzkumného procesu. Atribut pravdivý znamená, že nálezy reprezentují jevy, ke kterým odkazují, atribut platný znamená, že zjištěné nálezy jsou podepřeny důkazy.“ (Švaříček, 2007, s. 31) Z toho usuzuji, že vlastní výzkumné šetření bude sledovat, nakolik získaná data korespondují se skutečností popsanou v teoretické části a zdali jsou s ohledem na uvedenou skutečnost, pravdivá a platná.

2.4 Organizace výzkumného šetření

Rozhovory s matkami jsem prováděla v prostředí jmenovaných institucí, rovněž i v mém domácím prostředí, neboť součástí výzkumného vzorku bylo i několik matek s dětmi do tří let, se kterými trvale udržuji osobní přátelství.

V úvodní části jsem se snažila navázat přátelskou a důvěrnou atmosféru s respondenty, rovněž i vytvořit příznivé podmínky pro získávání potřebných dat. Respondenty jsem v této fázi seznámila s problematikou rané péče o děti do tří let v České republice, částečně zjišťovala i jejich povědomí o dané situaci a upřesnila účel a cíl výzkumného šetření. Po úvodní části jsem přistoupila k hlavní části, jejímž předmětem bylo získávání potřebných údajů. Se svolením respondenta jsem začala klást otevřené otázky uvedené v záznamovém listu a jejich odpovědi začala nahrávat na diktafon. Po skončení rozhovoru jsem respondenta požádala o vyplnění dotazníku zaměřeného na jesle a poprosila ho o vyjádření míry souhlasu či nesouhlasu s danými tvrzeními. Závěrečná část rozhovoru byla určena k diskusi, popřípadě k objasnění některých údajů. V této fázi jsem respondentovi poděkovala a ubezpečila ho, že jeho odpovědi, nebudou nikterak zneužity a budou určeny pouze pro účel dané práce. Ačkoli jsem o to nepožádala, většina respondentů mi poskytla vlastní emailovou adresu, skrze kterou jsem se na ně mohla dodatečně obrátit a případně doplnit či upřesnit získané informace. Délka samotného rozhovoru včetně vyplnění dotazníku byla 15 – 35 minut. Samotný sběr dat probíhal v časovém úseku leden 2011 – říjen 2011.

Kvalitativní výzkumné šetření pracuje s nečíselnými hodnotami za účelem zjištění myšlenek, vztahů a témat. (Hendl, In: Švaříček, 2007) Abych mohla získaná data detailně zpracovat, bylo nutné záznamové archy jednotlivých respondentů doplnit jejich odpověďmi nahranými na diktafon. Po skončení každého vedeného rozhovoru, jsem proto jednotlivé zvukové nahrávky mluveného slova převáděla do psané podoby a prováděla „*transkripci*“, kterou Hendl označuje jako časově velmi náročnou proceduru, avšak nezbytnou podmínku pro podrobné vyhodnocení. (Hendl, 2008) Po sběru dat následovala fáze analýzy dat - kódování. Při čtení přepsaných textů jsem stejně barevnými tužkami označovala shodné odpovědi respondentů, což mi pomohlo v následné fázi, kterou byla kategorizace dat. (příloha č. 22) Roztříděné odpovědi respondentů s názvy kategorií a čísla respondentů jsem ručně zapisovala do připravených tabulek. Zvolený způsob zpracování kvalitativních údajů se pro mé šetření jevil, jako nejoptimálnější. Následně jsem vše zpracovala do počítače. (příloha č. 23a, 23b - celková statistika)

2.5 Výzkumný vzorek

Podotýkám, že se jednalo o kvalitativní šetření s původně stanoveným výzkumným vzorkem 50 matek s dětmi do tří let, které jsou v současné době buď na rodičovské (popřípadě mateřské) dovolené, nebo krátce po jejím skončení, tudíž už pracují, a byly by ochotné mi poskytnout rozhovor a vyplnit dotazník zaměřený na toto téma. Z tohoto důvodu jsem navštívila jedno soukromé zařízení jesle a mateřská škola, mateřská centra, dvě soukromé „anglické školky“, jednu herní skupinu a jednu hlídací agenturu v daném regionu. Využila jsem rovněž svého pracoviště – soukromé mateřské školy, kam dochází matky na mateřské dovolené s mladším dítětem, jejichž starší dítě je v mateřské škole umístěné. Protože se pravidelně se svou dcerou účastním cvičení rodičů a dětí v TJ Sokol, rozhodla jsem se využít i toto prostředí, respektive poprosit další účastnice tohoto cvičení o poskytnutí rozhovoru. Po domluvě s dětským lékařem jsem využila i ordinačních hodin určených pro očkování dětí do tří let, kde jsem také získala několik respondentů. Výše jmenované instituce včetně matek docházejících dětí mi rozhovor poskytly, ředitelka soukromého zařízení jesle a mateřská škola,⁶ které jsem zpočátku

⁶ <http://www.ms-jesle-pohadka.cz/>

považovala za nejcennější zdroj informací, mi sice umožnila prohlídku zařízení, možnost rozhovoru s matkami dětí bohužel zamítla. Využila jsem i nabídky mé sestry, která mi zprostředkovala rozhovor se 4 svými kolegyněmi, které jsou matkami dětí do tří let a své děti mají umístěné ve jmenovaném zařízení Jesle a mateřská škola.

2.5.1 Charakteristika výzkumného vzorku

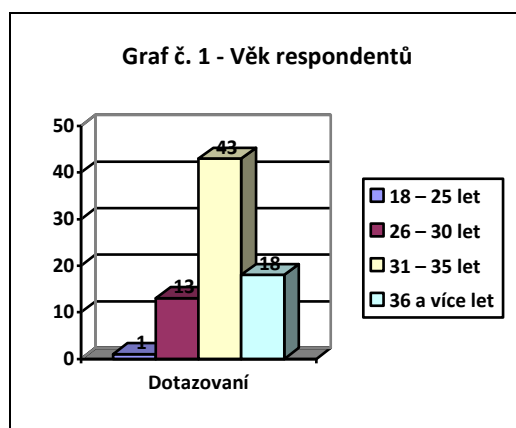
Výzkumný vzorek se v konečné fázi skládal ze 75 matek s dětmi do tří let.

První část otázek jsem zaměřovala na získání osobních údajů o respondentovi, jako jsou věk, vzdělání, rodinný stav, počet a věk dětí v rodině a velikost obce, ve které respondenti žijí. Tyto informace mi měly sloužit jednak pro seznámení s respondentem, jednak mi byly vodítkem po celý čas výzkumného šetření a jsou důležité pro celkové výsledky výzkumného šetření, zda volba matek v péči o děti je ovlivněna výše uvedenými proměnnými (věk, vzdělání, rodinný stav atd.)

Věk respondentů

Tabulka a graf č. 1

Věk	Počet respondentů
18 – 25 let	1
26 – 30 let	13
31 – 35 let	43
36 a více let	18

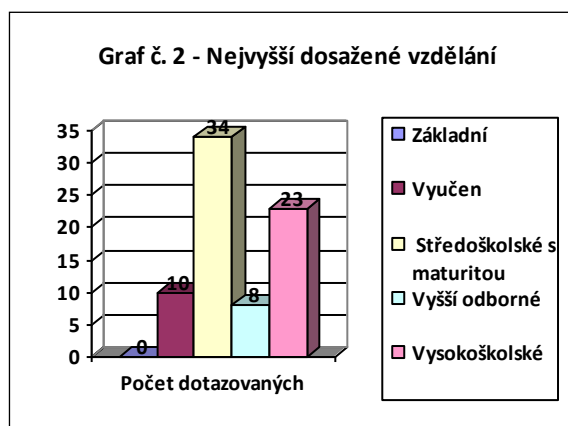

Do nejnižší věkové kategorie 18 – 25 let náležel pouze 1 respondent, ostatní věkové skupiny byly zastoupeny nerovnoměrně. Nejpočetnější skupinou dotazovaných byla věková kategorie 31 – 35 let (43 dotazovaných), hned po ní následovala kategorie respondentů starších 36 let (18 dotazovaných). Poslední jmenovaná skupina žen ve věku 26 – 30 let byla zastoupena 13 respondenty.

Vzdělání respondentů

Tabulka a graf č. 2

Vzdělání	Počet respondentů
základní	0
vyučen	10
středoškolské	34
vyšší odborné	8
vysokoškolské	23

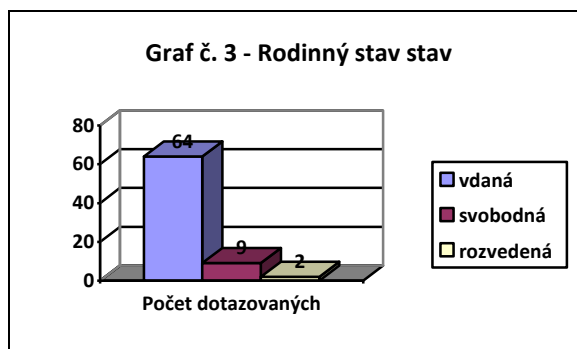

Jak je patrné z uvedených tabulek, nejpočetněji zastoupenou skupinou byly ženy se středoškolským vzděláním s maturitou (34 respondentů). Po nich následovala skupina vysokoškolsky vzdělaných žen (23 respondentů), u kterých by vzdělání mohlo být jedním z faktorů ovlivňujících volbu péče o děti. Poslední dvě skupiny – skupina žen s vyšším odborným vzděláním zastoupená 8 respondenty a skupina žen s výučním listem zastoupená 10 respondenty, byly téměř vyrovnané.

Rodinný stav

Tabulka a graf č. 3

Rodinný stav	Počet respondentů
vdaná	64
svobodná	9
rozvedená	2

Otázku týkající se rodinného stavu respondentů jsem položila záměrně, neboť se domnívám, že volba matek v péči o děti je částečně ovlivněna i rodinnými poměry, např. pokud by se jednalo o ženy samoživitelky. Většina dotazovaných byla vdaná – 64 respondentů, 9 žen bylo svobodných (žijících v partnerském vztahu). Z celkového počtu 75 respondentů byly pouze 2 rozvedené.

Velikost obce

Nejpočetnější skupinu tvoří obec s 41 000 – 60 000 obyvateli, v níž žije 33 respondentů. Z toho vyplývá, že se jedná o největší město daného regionu, kde jsem výzkumné šetření realizovala – Mladou Boleslav. V menší míře jsou zastoupeny okolní obce, jejichž počet obyvatel je buď do 5 000 obyvatel, kde žije 27 respondentů, po té i obec do 10 000 obyvatel, kde žije 15 respondentů. Velikost obce s 11 000 – 20 000 obyvateli a s 21 000 – 40 000 obyvateli zůstala prázdná, neboť se žádná obec s uvedeným počtem obyvatel v blízkosti města Mladá Boleslav nevyskytuje. Tím pádem nebylo nutné tuto variantu v záznamovém archu nabízet.

2.6 Výsledky výzkumného šetření a interpretace dat

Veškerá získaná data jsem třídila, analyzovala, porovnávala a zpracovávala do tabulek a grafů. U některých otázek, jsem odpovědi respondentů pouze zaškrtovala, otevřené otázky jsem zpracovávala podle kategorií se stejnými názvy s uvedením počtu respondentů.

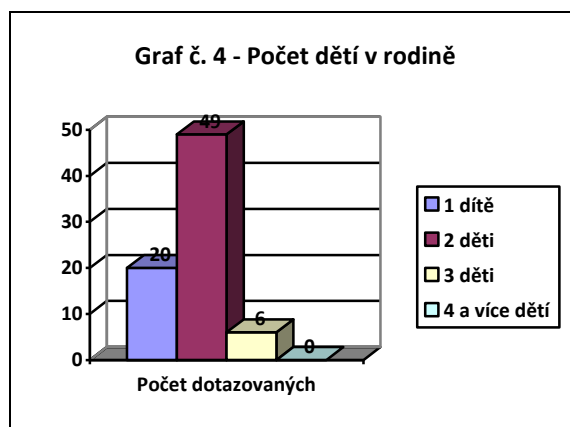
2.6.1 Počet a věk dětí v rodině

Jak vyplývá z následující tabulky a grafu č. 4 nejvíce zastoupeny byly rodiny se dvěma dětmi (49 respondentů). V tomto počtu jsou zahrnuty i rodiny, které mají 1 dítě vlastní a 1 dítě nevlastní. Jednalo se o 3 rodiny. Z dotazovaných matek má jedno dítě pouze 20 matek, počet matek, v jejichž rodině jsou 3 děti, je 6. Do tohoto počtu byla rovněž zahrnuta jedna matka s jedním vlastním a dvěma nevlastními dětmi. Tabulka a graf č. 5 ukazují, věk dětí v rodině. V největší míře byly zastoupeny děti batolecího věku, kterých bylo 60. Je to tím, že záměrem práce bylo získat co nejvíce informací o rodinné a mimorodinné péči o tuto věkovou skupinu. Veškeré rozhovory jsem prováděla v zařízeních, kterých je možné v dané lokalitě využít. Druhou

nejpočetněji zastoupenou skupinou byly děti předškolního věku (23 respondentů). Po té, následovala skupina dětí kojeneckého věku, kterých bylo 21, následně pak 18 dětí mladšího školního věku. Posledními kategoriemi byly jednak děti staršího školního věku, kterých bylo 12 a děti ve věku adolescence, které byly pouze 2.

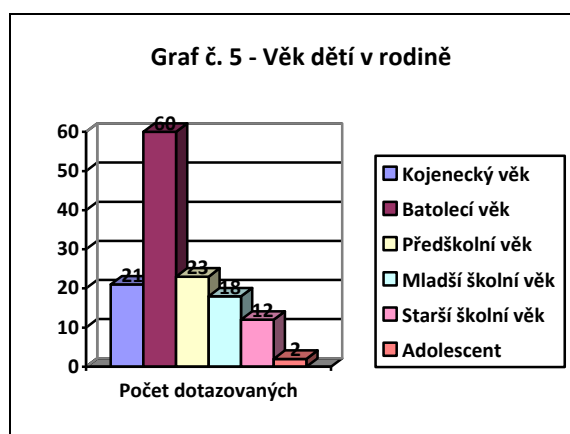
Tabulka a graf č. 4

Počet dětí	Počet respondentů
1 dítě	20
2 děti	49
3 děti	6
4 a více dětí	0

Tabulka a graf č. 5 – Věk dětí v rodině

Věk dětí	Počet respondentů
Kojenecký věk	21
Batolectí věk	60
Předškolní věk	23
Mladší školní věk	18
Starší školní věk	12
Adolescent	2

2.6.2 Zaměstnání respondentů před mateřskou či rodičovskou dovolenou

Tato otázka mě vedla k první kategorizaci dat. Vzhledem k tomu, že se jednalo o různé profese respondentů, stejně uvedená zaměstnání jsem sloučila do stejných skupin, s podmínkou shodného dosaženého vzdělání respondentů. Postupovala jsem tak i

v případě povolání, které bylo respondenty jinak formulováno, ale v podstatě šlo o totéž, nebo v případě stejného základního slova, které sice dané povolání vymezovalo, u několika respondentů však mělo jiné zaměření.

Tabulka č. 6

Typ vzdělání	Profese respondentů
Výuční list	prodavačka, kadeřnice (2×), kuchařka, švadlena, servírka, pokojská, zahradnice, skladnice
Střední škola s maturitou	pracovnice školní jídelny, zdravotní sestra (7×), administrativní pracovnice (6×), pedikérka, kadeřnice, podnikatelka (2×), knihkupec, kosmetička, vychovatelka, obchodní zástupce, sekretářka (3×), učitelka MŠ, referentka (2×), recepční, dispečerka, celní deklarantka, prodavačka, poštovní doručovatelka, fotografka
Vyšší odborná škola	referentka nákupu, ekonomka, fyzioterapeutka (2×), specialistka (2×), masérka, překladatelka
Vysoká škola	koordinátorka (2×), asistentka managementu, učitelka ZŠ, cvičitelka, metroložka, projekt manažerka, inženýrka (2×), specialistka, vedoucí sázkové kanceláře, lektorka (2×), psychologka, projektantka, památkářka, advokátka, ekonomka, senior konzultantka, ředitelka hotelu, lékařka (3×),

Z tabulky je patrné, že ženy se středoškolským vzděláním a ženy s vysokoškolským titulem, byly ve výzkumném šetření zastoupené v největší míře. Tato čísla z velké části ovlivnilo prostředí, ve kterém jsem výzkumné šetření realizovala. Jak už jsem uvedla, od původního záměru organizovat ho pouze v mateřském centru jsem upustila po několika vedených rozhovorech, neboť výsledky se od sebe nijak diametrálně nelišily. Z tohoto důvodu jsem hledala jiné možné alternativy, kde by matky nebyly příliš jednostranně orientovány na výhradní péči o dítě do tří let v rodině. Proto jsem využila i

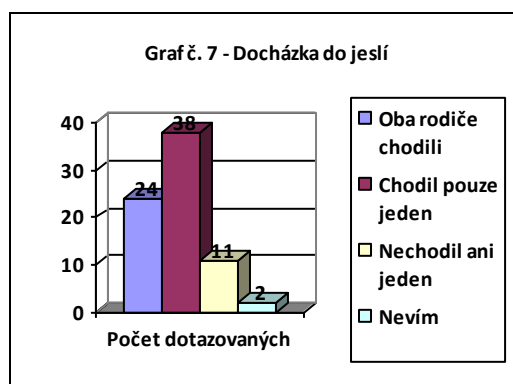
prostředí firmy Škoda – Auto, kde jsem také několik informací pro vlastní šetření, získala.

2.6.3 Osobní návštěva jeslí

Tato otázka je první ze série otevřených otázek. Krom toho, že jsem chtěla získat podrobnější informace o dotazovaných, snažila jsem se skrze ni odstranit počáteční nervozitu některých dotazovaných. V souvislosti s touto otázkou, mne rovněž zajímalo, zda rodiče, kteří jako děti jesle navštěvovali, také pro své děti jesle využívají, nebo by rádi využívali. V případě odpovědí na tuto otázku jsem jednotlivá data shrnula do 4 kategorií s příslušnou odpovědí a počtem respondentů, jak vyplývá z následující tabulky a grafu.

Tabulka graf č. 7

Návštěva jeslí	Počet respondentů
1. Do jeslí chodili oba rodiče.	24
2. Do jeslí chodil pouze jeden z rodičů.	38
3. Do jeslí nechodil ani jeden z rodičů.	11
4. Nevím, zda jsem chodila do jeslí.	2

Z tabulky a grafu je patrné, že větší část dotazovaných jesle navštěvovala, nebo je navštěvoval jejich manžel či partner. Protože věkový průměr výzkumného vzorku byl 30 let, lze s určitostí říci, že se jedná o ročníky narozené v osmdesátých a devadesátých letech minulého století, kdy institucionální péče byla zcela běžná. Nejpočetnější skupinou je 38 dotazovaných, kdy do jeslí chodil jeden z manželů/partnerů. Druhou

nejpočetnější skupinou je skupina 24 respondentů, kdy jesle navštěvovali oba rodiče dítěte. Z celkového počtu 75 respondentů pouze 11 dotazovaných uvedlo, že do jeslí nechodili. Pokud jsem tuto odpověď dostala při samotném rozhovoru, s částečným povědomím o tehdejší délce mateřské dovolené jsem navázala další otázkou: „*Pokud říkáte, že jste nechodila do jeslí, vzpomenete si, kdo se o Vás před dosažením třetího roku staral?*“ Z jedenáctičlenné skupiny dotazovaných žen, 4 uvedly, že o ně pečovala babička, 7 žen uvedlo, že buď měly mladšího sourozence, nebo tím mladším sourozencem byly v té době ony samy, proto s nimi byla matka doma. Nejmenší skupinu 2 respondentů tvořili dotazovaní, kteří uvedli, že neví, zda jesle navštěvovali či nikoli. Pokud dotazovaní uvedli, že jesle navštěvovali, položila jsem jim doplňkovou otázku, zda si vybaví nějaký zážitek z jeslí. Některé odpovědi respondentů na tuto otázku uvádím v příloze. (příloha č. 24)

2.7 Ostatní údaje o respondentech

Po seznamovací části s respondenty, jsem se zaměřila na další údaje uvedené v záznamovém archu. Otázky druhé kategorie směřovaly k získání informací o rodičovské dovolené a o využívání možností péče o děti do tří let institucí jeslí, hlídacích agentury, herního koutku. Tyto informace mi měly pomoci k získání uceleného obrazu o této problematice ze strany těch, které jsou eventuálními uživateli daných služeb.

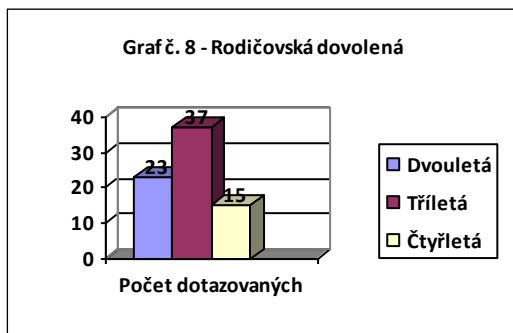
2.7.1 Délka rodičovské dovolené

Touto otázkou jsem chtěla zjistit, jaké důvody vedly dotazované k volbě délky rodičovské dovolené. V této otázce se uvedená data snadno kategorizovala, neboť se jednalo o tři dané možnosti. Přesto jsem respondentům žádné možnosti neposkytla a zaměřila se pouze na jejich vlastní vyjádření.

Jak je patrné z následujícího grafu č. 8, nejvíce dotazovaných žen volilo tříletou rodičovskou dovolenou - 37 dotazovaných. Hlavním důvodem volby byla výše rodičovského příspěvku, který činí 7 600 Kč. Ostatní důvody byly uváděny jako druhořadé a v různých kombinacích, proto jsem je uspořádala do níže uvedené tabulky č. 8a. S ohledem na vzdělání respondentů volilo tříletou variantu nejvíce respondentů se středoškolským vzděláním (21 respondentů), menší skupiny respondentů byly

s vysokoškolským vzděláním (8 respondentů), s vyučením (5 respondentů) a s vyšším odborným vzděláním (3 respondenti).

Graf č. 8 – Délka rodičovské dovolené

Tabulka č. 8a - Důvody ovlivňující volbu tříleté RD

Uvedené důvody	Počet respondentů
1. Finanční výhodnost tříleté varianty.	31
2. Nástup do zaměstnání po třech letech a nástup dítěte do MŠ.	25
3. Neoptimálnější volba pro dítě i matku.	14
4. Práce na částečný úvazek a dohoda se zaměstnavatelem o plném úvazku po třech letech.	11
5. Navazující rodičovská dovolená.	7
6. Plánování druhého dítěte.	5
7. Nedostupnost finančně adekvátní péče o děti.	5
8. Odpočinek od práce, delší čas nemůžu zůstat doma.	2

Druhou nejpočetnější skupinu 23 respondentů, tvořily matky volící dvouletou rodičovskou dovolenou. I zde jsem jejich odpovědi kategorizovala dle sdělených důvodů, které si byly podobné, jinak formulované, ale vzájemně se prolínající.

Z důvodu lepší přehlednosti, jsem je také uspořádala do tabulky č. 8b. Pro zajímavost uvádím Nejvyšší dosažené vzdělání žen, které tuto variantu volily: **15 žen s vysokoškolským vzděláním, 3 ženy s vyšším vzděláním** a 5 středoškolsky vzdělaných žen. Vyučená nebyla žádná.

Tabulka č. 8b - Důvody ovlivňující volbu dvouleté RD

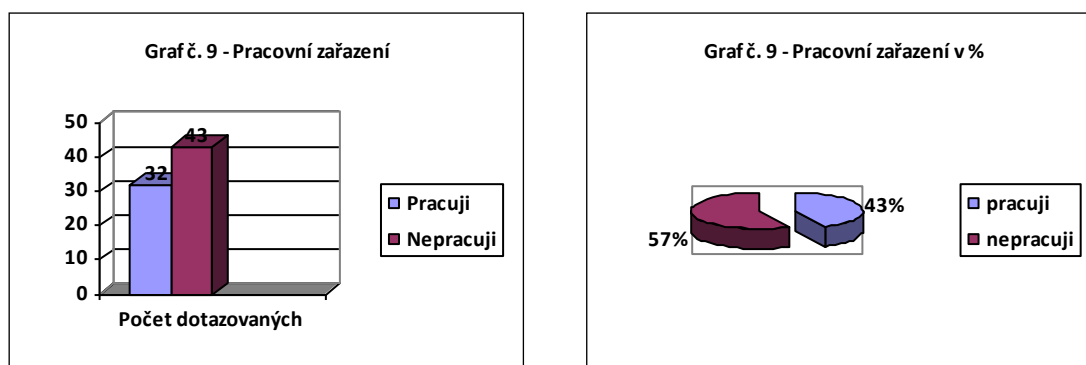
Uvedené důvody	Počet respondentů
1. Výše rodičovského příspěvku.	18
2. Dohoda se zaměstnavatelem o rychlejším návratu do zaměstnání.	17
3. Možnost pracovat na zkrácený úvazek/ z domova.	15
4. Zajištění péče o děti.	15
5. Zvýšení životní úrovně, potřeba financí do rodinného rozpočtu.	8
6. Sociální izolace matky na delší rodičovské dovolené.	6
7. Nová pracovní příležitost.	2

Poslední a nejméně početnou skupinou (15 respondentů) byly matky, které si vybraly čtyřletou variantu rodičovské dovolené. Uvedenými důvody této skupiny bylo buď samotné dítě, kterému se chtěly maximálně věnovat (7 respondentů), nebo navazující rodičovská dovolená (6 respondentů). Z této skupiny uvedly 2 matky, že délka rodičovské dovolené nebyla jejich volbou, ale byla předem určená státem a to z důvodu, že se v jednom případě jednalo o studentku, ve druhém případě o osobu samostatně výdělečně činnou. S ohledem na vzdělání této věkové skupiny bylo 8 respondentů středoškolsky vzdělaných, 5 vyučených a dva měli vysokoškolské vzdělání. S vyšším odborným vzděláním nevolil žádný respondent čtyřletou variantu. Některé odpovědi respondentů uvádím v příloze. (příloha č. 25)

2.7.2 Pracovní zařazení v současnosti

Další otázkou jsem chtěla zjistit, kolik respondentů při rodičovské dovolené pracuje a nepracuje, zajímalo mne, zda pracující respondenti pracují více doma či v místě zaměstnání, chtěla jsem znát i přibližný počet hodin, kdy se práci věnují. Vzhledem k tomu, že už jsem věděla jejich vzdělání, věk dětí i rodinný stav, dávala jsem si do souvislosti i tyto aspekty, neboť se domnívám, že se zaměstnaností respondentů také souvisí. Prvotní kategorizace dat této otázky spočívala v rozdělení matek na dvě skupiny: matky pracující a matky, které jsou se svými dětmi doma. Nepracujících matek bylo 43, pracujících 32.

Graf č. 9 – Současné pracovní zařazení

Jak je vidět z grafu č. 9, na rodičovské dovolené nepracuje 57 % žen (43 respondentů). Co se týká dosaženého vzdělání této skupiny, převažuje středoškolské vzdělání (26 respondentů), následuje vyučení (10 respondentů), po té vysokoškolské vzdělání (5 respondentů) a vyšší odborné vzdělání (3 respondenti). Vzhledem k rodinnému stavu respondentů, jich bylo 42 vdaných a pouze 2 svobodné.

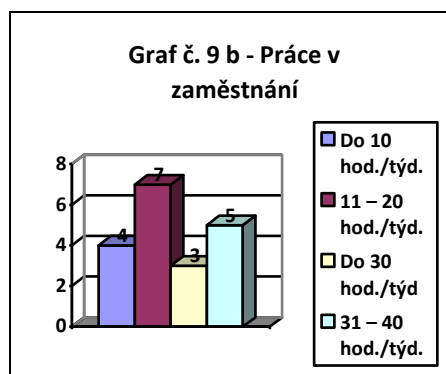
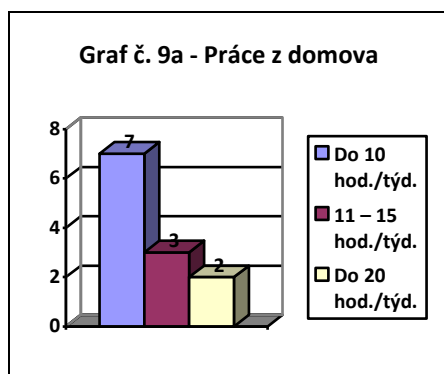
Skupina 43 % žen uvedla, že i při rodičovské dovolené pracuje (32 respondentů), což mne vedlo k dalšímu třídění údajů a to na ty, kteří pracují z domova a na ty, kteří využili možnost vrátit se na své původní místo do zaměstnání (tabulka č. 9). Jakmile jsem znala místo výkonu práce respondentů, zajímalo mne, kolik hodin v práci běžně tráví. Proto jsem opět získané údaje třídila dle počtu hodin, což ukazují následující grafy č. 9a, 9b.

První skupinu pracujících z domova (tabulka č. 9a) tvoří 12 respondentů, z nichž 7 pracuje do 10 hodin týdně, 3 respondenti uvedli, že pracují 11 – 15 hodin týdně, 2 respondenti pracují maximálně 20 hodin týdně. Je patrné, že „pracovní doba“ je sice různá, ale u žádné dotazované nepřesahuje 20 hodin týdně, což souvisí i s věkem dětí (6 dotazovaných mělo dítě starší dvou let, 4 dotazované dítě kojeneckého věku a 2 dotazované dítě do dvou let). Co se týká vzdělání, z celkového počtu 12 respondentů, jich 6 mělo vysokoškolské vzdělání, 4 středoškolské vzdělání a 2 vyšší odborné vzdělání. S ohledem na rodinný stav dotazovaných jich z počtu 13, bylo 5 vdaných a 8 svobodných.

Tabulka č. 9 - Místo výkonu práce

Možnosti	Počet respondentů
1. Práce z domova	12
2. Práce v zaměstnání	19

Graf č.9a, 9b – Délka pracovní doby respondentů pracujících z domova a ze zaměstnání

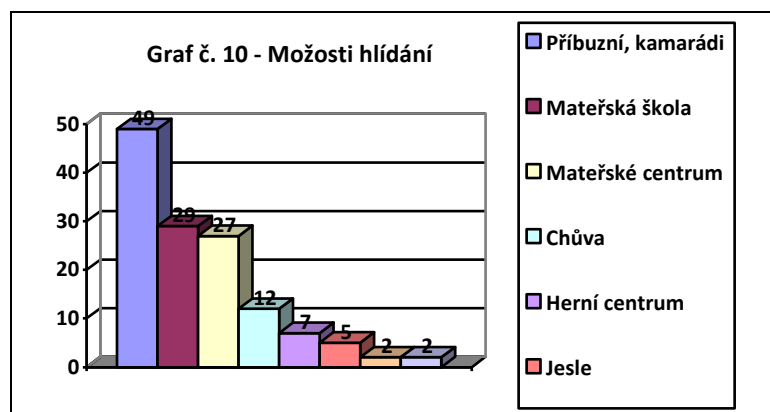
Druhou skupinu tvoří ženy pracující na částečný či plný pracovní úvazek v místě zaměstnání (tabulka č. 9b). Stejně jako předchozí skupinu, i tady jsem respondenty rozdělila podle doby, kterou v zaměstnání tráví. Jak vyplývá z uvedené tabulky, nejpočetnější skupinu tvoří ženy, které v průměru pracují 11 – 20 hodin týdně (7 respondentů). Druhou nejpočetnější skupinu tvoří 5 respondentů pracujících 31 – 40 hodin. Poslední dvě skupiny respondentů s pracovní dobou do 10 hodin týdně (4

respondenti) a do 30hodin týdně (3 respondenti), jsou téměř vyrovnané. Co se týká vzdělání této skupiny žen, tak převažovalo vysokoškolské a vyšší odborné vzdělání, v malém zastoupení bylo vzdělání středoškolské, vyučená nebyla žádná, rodinný stav byl většinou „vdaná“ (16 respondentů), v malé míře svobodná (2 respondenti) a rozvedená (1 respondent). Ukázky některých rozhovorů uvádím v příloze. (příloha č. 26)

2.7.3 Využívané možnosti péče o děti

V tomto případě šlo o uzavřenou otázku, která respondentům nabízela několik možností odpovědí. Vzhledem k tomu, že některé dotazované matky řeší hlídání svého dítěte kombinací několika dostupných služeb, je nutné říci, že se konečné číslo neshoduje s celkovým počtem respondentů. Účelem otázky bylo zjistit, jakou formu péče při hlídání dětí matky nejčastěji využívají.

Graf č. 10 – Využívané možnosti hlídání

Jak je patrné z grafu, nejvíce využívanou péčí o děti do tří let je pomoc příbuzných a kamarádů (49 respondentů), druhou nejvyužívanější institucí v péči o děti byla uvedena, mateřská škola, kterou uvedlo 29 dotazovaných. Číslo je dané tím, že 23 matek, má kromě dítěte do tří let i dítě předškolního věku, které do mateřské školy dochází každodenně. K této skupině jsem zařadila i 1 matku, dojíždějící za prací do hlavního města kam vozí i své děti do jeslí a mateřské školy, další 3 matky využívají „anglickou

mateřskou školku“ a 2 matky využívají „školku s prvky Montessori“⁷, kam také mohou být zařazeny děti mladší tří let. Ačkoli jsem v rámci diplomové práce uvedené instituce navštívila, rozhovory s těmito matkami jsem vedla v jiném prostředí.

Hlídaní v prostředí mateřského centra využívá 27 dotazovaných, což je logické, neboť mateřské centrum bylo hlavní oporou mého šetření. Určitou roli v míře využití tohoto hlídání hraje jednak specifická skupina matek, které mateřské centrum navštěvují, jednak i finanční dostupnost tohoto druhu hlídání (hodina hlídání v prostředí mateřského centra se pohybuje je 60 Kč). Z větší části jí využívají ženy se středoškolským vzděláním a ženy vyučené, v nepatrné míře ženy s vysokoškolským vzděláním. V péči o své dítě využívá 12 matek individuálních služeb chůvy a to převážně ve svém domácím prostředí, jak bylo blíže specifikováno. Hodinový plat chůvy v dané lokalitě se pohybuje mezi 100-120 Kč za hodinu, měsíční plat chůvy činí 16 000 – 20 000 Kč.

Posledními možnostmi byla firemní mateřská škola, jesle, hlídací agentura a herní centrum. Vzhledem k tomu, že se v dané lokalitě nachází pouze jedna firemní mateřská škola zřizovaná Klaudiánovou nemocnicí, využívat jí mohou pouze zdravotničtí pracovníci. V případě mého šetření, ale pouze dvě zdravotní sestry uvedly, že pro péči o své dítě volily firemní mateřskou školu a to z toho důvodu, že jí mají při cestě do práce, další dvě se teprve rozhodují, zda tam dítě umístí, či nikoli. Mateřská škola je zařazena ve školském rejstříku a cena za školné včetně stravného je 1300 Kč za měsíc.

Rovněž nízké je využití jeslí. Z celkového počtu 75 respondentů, pouze 5 uvedlo, že jesle využívají ke každodenní péči o své dítě a z toho 1 respondent vozí své dítě do jeslí v Praze, kam dojíždí za svým zaměstnáním. V případě Mladé Boleslavi se jedná o jesle soukromé, jejich finanční náklady jsou poměrně vysoké, činí 8 000Kč. Jak ale dotazované uvedly, tuto částku nevnímají jako závratně vysokou. Podotýkám, že všechny dotazované měly vysokoškolské vzdělání a byly zaměstnané ve firmě Škoda – Auto, která přispívá svým zaměstnancům 30% z částky školného (tj. 2 400 Kč, školné platí 5 600 Kč). Poslední dvě místa zaujímá hlídací agentura, jejich služeb využívají 2

⁷ V obou případech se jedná o nově vzniklé služby péče o děti v regionu Mladá Boleslav a okolí, založené na soukromé bázi, které nejsou zařazeny ve školském rejstříku.

respondenti a herní centrum, které využívá 7 respondentů. Některé odpovědi respondentů uvádím v příloze (příloha č. 27)

2.7.4 Názory na umístění dítěte v jeslích

První kategorizace dat této otázky spočívala v tom, že jsem rozdělila matky do tří skupin: na ty, které pro péči o dítě jesle volí nebo by rády volily, pak také na ty, které by dítě do jeslí nikdy neumístily a následně na ty, které nedokázaly odpovědět. Z celkového počtu 75 respondentů jich 34 neuvažovalo o umístění dítěte mladšího tří let do jeslí, méně početná skupina 29 respondentů by jesle využívala, nejméně početná skupina 12 respondentů, mi nedokázala odpovědět.

První kategorie shrnuje důvody 34 respondentů, kteří odmítají umístění dítěte do jeslí, ale osobní postoj k jeslím není nijak odmítavý. Abych znala konkrétní důvody, které je k jejich volbě vedou, uvedené důvody jsem dále třídila a uvádím je v tabulce.

Tabulka č. 10a - Zařazení dítěte do jeslí (odpověď ne)

Uvedené důvody	Počet respondentů
1. Dítě bych do jeslí nezařadila, vzhledem k jeho potřebám.	12
2. Dítě bych do jeslí nezařadila, ale proti jeslím nic nemám.	12
3. Dítě bych do jeslí nezařadila, protože si ho chci co nejvíce užít.	6
4. Dítě bych do jeslí nezařadila, protože mám na jesle špatné vzpomínky, a i když pracuji, raději jsem volila individuální péči.	3
5. Dítě bych do jeslí neumístila, protože je to finančně náročné a příliš by to zatížilo rodinný rozpočet.	1

Jak je patrné z tabulky č. 10a, nejčastěji uváděnými důvody byly potřeby dítěte. Do této podkategorie náleželo 12 respondentů, kteří nejčastěji jmenovali věk dítěte, stesk dítěte po matce a stesk matky po dítěti, vytváření citového pouta, nenahraditelnost rodinného

prostředí pro dítě do tří let z hlediska výbavy a přípravy do dalšího života, zdravotní důvody aj. Ze strany respondentů byly zmiňovány i osobní postoje k této instituci např. nedůvěra a nevhodnost prostředí pro dítě do tří let. Když jsem se těchto respondentů při vedených rozhovorech ptala, kdy se byli v jeslích naposledy podívat, odpověděli, že v dospělosti tam nikdy nebyli, že v podstatě čerpají ze svých osobních zkušeností nebo z článků, které o jeslích četli. Pouze jeden respondent na stejnou otázku odpověděl, že jesle navštívil nedávno, při jeho bližším upřesnění instituce se však nejednalo o jesle, ale o soukromou hlídací agenturu. S přihlédnutím k nejvyššímu dosaženému vzdělání respondentů měli dva vyšší odborné vzdělání, ostatní byli středoškolsky vzdělaní nebo vyučení, s vysokoškolským titulem nebyl žádný.

Druhá podkategorie 12 respondentů shromažďovala názory typu, že v podstatě matky instituci jeslí nevyhledávají, své dítě by do ní neumístily, protože s ním chtějí být doma, trávit s ním čas, pozorovat jeho vývoj a pokroky, ale zároveň jesle vnímají jako doplněk rodiny a potřebné zařízení pro pracující matky, které doma zůstat nemohou. Některé matky z této skupiny současně uvedly, že postrádají krátkodobou péči v jeslích pro děti staršího batolecího věku, protože tímto pobytem by se dítě postupně adaptovalo v kolektivu vrstevníků a zvykalo si na jiný režim, což by mu částečně usnadnilo i vstup do mateřské školy. Respondenti, uvádějící tuto variantu zároveň dodali, že pro dítě je určitě horší, když nastoupí do mateřské školy sice ve třech letech, ale rovnou na osm hodin denně, což odpovídá jejich budoucímu pracovnímu úvazku. Dosažené vzdělání této skupiny respondentů bylo v jednom případě vysokoškolské v ostatních případech středoškolské a vyučení.

Třetí podkategorie 6 respondentů shrnovala jednostranně zaměřené názory matek na péči o dítě do tří let výlučně v rodině, kdy si dítě chtěly co nejvíce užít. Tyto matky měly středoškolské vzdělání, nebo byly vyučené. Poslední podkategorii tvořili 3 respondenti, kteří uvedli, že by jesle nevyužívali, neboť dávají přednost individuální péči o dítě v rodině, čímž byla myšlena péče chůvy. S ohledem na vzdělání se jednalo o dva respondenty s vysokoškolským a jednoho respondenta s vyšším odborným vzděláním. Jeden respondent se středoškolským vzděláním rovněž uvedl, že by si jesle pro dítě nemohl dovolit z finančních důvodů.

Druhá kategorie shromažďuje 29 respondentů, kteří jesle, nebo obdobnou péči pro své dítě volí, nebo by rádi volili. Uvedené důvody s počtem respondentů uvádím v tabulce.

Tabulka č. 10b - Zařazení dítěte do jeslí (kategorizovaná odpověď ano)

Uvedené důvody	Počet respondentů
1. Ano, jesle bych volila, ale není v nich místo a proto musím využívat jinou variantu (agentura, herní centrum).	7
2. Ano, ale využívám jinou péči podobnou jeslím s širším zaměřením (angličtina).	6
3. Ano, jesle využívám pravidelně.	5
4. Ano, jesle bych využívala, ale nemůžu si to dovolit z hlediska financí.	5
5. Ano, o jeslích jsem přemýšlela, ale nakonec jsem zvolila individuální péči v rodině (chůvu).	4
6. Ano, jesle bych volila, ale v mé blízkosti se žádné nevyskytují.	1
7. Ano, o jeslích uvažuji do budoucna, dítě je zatím příliš malé.	1

Jak vyplývá z tabulky č. 10b názory na zařazení dítěte do jeslí, jsou různé. Ráda bych podotkla, že se v daném regionu nachází pouze 1 soukromé jesle s kapacitou 20 míst a z důvodu poptávky po tomto zařízení, vznikají jiné alternativy, založené na soukromé bázi. Proto názory nejpočetnější skupiny 7 respondentů poukazovaly na to, že by jesle využívaly, ale jejich kapacita nestačí a proto musí využívat jiné možnosti péče např. herní skupina, hlídací agentura, kde sice nejsou 100% přesvědčené o kvalitě poskytovaných služeb, jiná lepší varianta se jim ale bohužel nenaskýtá. V této skupině jsou dva respondenti s vysokoškolským vzděláním, dva s vyšším odborným vzděláním a tři s vyučením.

Druhá skupina 6 respondentů by jesle rovněž využívala, ale raději volili obdobné zařízení, jako jsou jesle, ale s širším zaměřením na vzdělání. Alespoň tak bylo respondenty prezentováno využití „soukromých školek“ (anglické a s prvky Montessori). V případě této skupiny bylo vzdělání respondentů ve čtyřech případech vysokoškolské, ve dvou případech středoškolské.

Třetí skupina 5 respondentů jesle pravidelně využívá a považuje je za všestranně rozvíjející zařízení pro děti do tří let. Respondenti této skupiny měli pouze vysokoškolské vzdělání. Čtvrtá skupina 5 respondentů by jesle volila, ale nesměly by být finančně náročné, za to však kvalitní a dostupné a to i z hlediska přijetí dítěte. V tomto případě převažovalo vysokoškolské a vyšší odborné vzdělání, následovalo vzdělání středoškolské. Následující skupina 4 respondentů uvedla, že se rozhodovali mezi chůvou a institucí jeslí, nakonec však volili chůvu. Z této skupiny měli dva vysokoškolské a dva středoškolské vzdělání. Poslední dva názory, které uvedli 2 respondenti, byly zaměřené na nedostupnost jeslí z důvodu vzdálenosti a na volbu jeslí, jakožto jednu z možných variant péče o dítě do budoucna. Respondent byl v jednom případě vysokoškolsky, ve druhém případě středoškolsky vzdělaný.

Třetí kategorii tvořilo 12 respondentů, kteří nedokázali odpovědět, zdali by dítě do jeslí umístili, či neumístili. I proto mne zajímal jejich konkrétnější názor. Jejich odpovědi jsem dále rozdělila dle uvedených důvodů.

Tabulka č. 10c - Zařazení dítěte do jeslí (kategorizovaná odpověď nevím)

Uvedené důvody	Počet respondentů
1. Nevím, jestli bych dítě umístila do jeslí, protože této instituci nevěřím.	6
2. Nevím, jestli bych dítě do jeslí umístila, protože je to asi finančně náročné.	3
3. Nevím, jestli dítě do jeslí umístím, ještě se rozhoduji.	3

Podkategorie 6 respondentů nevěděla, zda dítě umístit, či neumístit do jeslí, protože nebyli přesvědčení o nejvhodnější volbě pro dítě. Skupina 3 respondentů uvedla, že neví, zda by dítě do jeslí umístila, protože se jedná o finančně náročnou službu, která by značně zatížila rodinný rozpočet. Poslední skupina 3 respondentů uvedla, že se s ohledem na věk dítěte teprve rozhoduje a proto uvedli odpověď nevim. Nejvyšší dosažené vzdělání celé této skupiny bylo v šesti případech středoškolské, ve čtyřech případech vysokoškolské, v jednom případě vyšší odborné a v jednom případě vyučení. Odpovědi respondentů na tuto otázku uvádím v příloze (příloha č. 28)

2.7.5 Názory na umístění dítěte do mikrojeslí/mikroškolky

První kategorizace dat této otázky byla podobná s otázkou předchozí a zakládala se na rozdělení matek na ty, které by mikrojesle či mikroškolku pro péči o dítě nevolily (36 respondentů), pak také na ty, které by dítě do jmenovaného zařízení umístily (23 respondentů) a následně na ty, které nedokázaly odpovědět (16 respondentů). První kategorie shrnuje názory 36 respondentů, jejichž názory jsou uvedené v tabulce č. 11a. Uvedený důvod s názvem „potřeby dítěte“ shrnuje názory 8 respondentů, kteří za nejvíce problematický považovali věk dítěte. Ten byl respondenty jmenovaný vždy na prvním místě, dalšími jmenovaným důvodem byl zdravotní stav dítěte, rovněž i přesvědčení, že dítě do tří let potřebuje být s matkou a to z hlediska vytváření citové vazby, oboustranného strádání, či výbavy do dalších let. Tuto podkategorii z největší části tvořili středoškolsky vzdělaní a vyučení respondenti, s vyšším odborným vzděláním byli 2, s vysokoškolským titulem žádný. Druhá skupina 7 respondentů uvádí, že by mikrojesle či miniškolku nevyužívali, protože pro své dítě volili jinou formu péče. Respondenti uváděli pomoc příbuzných, využívání chův, mateřských škol pro starší dítě a i využití jeslí. Z těchto respondentů byli všichni s vysokoškolským a vyšším odborným vzděláním, jeden respondent byl vyučený. Třetí podkategorii tvoří 7 respondentů, kteří variantu mikrojeslí a mikroškolky striktně odmítají, protože k institucím tohoto typu nemají důvěru a jejich hlavní náplní je v současné době péče o děti. Tuto skupinu tvoří pouze respondenti vyučení a se středoškolským vzděláním. Čtvrtá skupina 6 respondentů uvedla, že ačkoli by do mikrojeslí, či mikroškolky své dítě neumístili, nebo by své rozhodnutí nějaký čas zvažovali, rozhodně tuto variantu péče nepovažují za nevhodnou, naopak jí vnímají pozitivně a to z hlediska

rozšíření možností. Tato kategorie je z hlediska vzdělání smíšená a netvoří ji žádný respondent s vyučením. Do páté skupiny náleží 4 respondenti, kteří by toto zařízení nevolili s ohledem na finanční rozpočet rodiny, což může souviset i s rodinným stavem respondentů, kdy v případě této čtyřčlenné skupiny žen, byla pouze 1 vdaná, 2 svobodné a 1 rozvedená. Tato skupina je pouze středoškolsky vzdělaná, či vyučená. Poslední šestou skupinu tvoří 4 respondenti, kteří uvedli, že na zařízení tohoto typu spatřují jednu velkou nevýhodu v podobě malého kolektivu dětí, neboť se domnívají, že velký kolektiv je pro děti mnohem podnětnější a to z hlediska nápodobы a učení se od starších. V případě této skupiny měly 2 dotazované vysokoškolské a vyšším odborné vzděláním dítě umístěné v jeslích, 1 dotazovaná se středoškolským vzděláním měla dítě ve věku staršího batolete blížícího se k nástupu do mateřské školy.

Tabulka č. 11a – Zařazení dítěte do mikrojeslí/mikroškolky (NE)

Kategorie důvodů	Počet respondentů
1. Dítě bych do mikrojeslí/mikroškolky nezařadila, protože nejsem 100% přesvědčená, že se jedná o nejvhodnější variantu péče s ohledem na potřeby dítěte.	8
2. Dítě bych do mikrojeslí/mikroškolky nezařadila, protože mám jiné spolehlivější hlídání.	7
3. Dítě bych do mikrojeslí/mikroškolky nezařadila, protože k těmto institucím nemám důvěru a hlavně jsem si chtěla užít děti.	7
4. Dítě bych do mikrojeslí/mikroškolky nezařadila, ale nejsem proti těmto institucím.	6
5. Dítě bych do mikrojeslí/mikroškolky nezařadila hlavně z finančních důvodů.	4
6. Dítě bych do mikrojeslí/mikroškolky nezařadila, protože se jedná o příliš malý kolektiv dětí.	4

Druhá kategorie shrnovala názory 23 respondentů, kteří by mikrojesle či mikroškolku pro své dítě volili a zároveň připojili důvod, který jejich volbu přibližoval. Uváděné důvody jsem seřadila do tabulky č. 11b s počty respondentů.

Tabulka č. 11b – Zařazení dítěte do mikrojeslí/mikroškolky (ANO)

Kategorie důvodů	Počet respondentů
1. Ano, dítě bych do mikrojeslí/mikroškolky zařadila, ale musela bych být přesvědčena o kvalitě instituce.	7
2. Ano, dítě bych do mikrojeslí/mikroškolky zařadila především kvůli malému kolektivu dětí.	4
3. Ano, dítě bych do mikrojeslí/mikroškolky zařadila, ale v našem městě není toto zařízení finančně dostupné.	4
4. Ano, dítě bych do mikrojeslí/mikroškolky zařadila, ale jen do tří let věku dítěte, nebo na krátkodobou formu hlídání.	3
5. Ano, dítě bych do mikrojeslí/mikroškolky zařadila, ale jen kdybych neměla jinou možnost hlídání.	3
6. Ano, dítě bych do mikrojeslí/mikroškolky zařadila, ale mám už jiné hlídání.	2

První skupina shromažďuje názory 7 respondentů, kteří by do jmenované instituce dítě umístili za předpokladu, že se bude jednat o instituci kvalitní. Někteří z této skupiny přidávali i požadavek na kvalitní učitelky, které by z hlediska menšího kolektivu, měly na děti více času a mohly je více rozvíjet. V této skupině i několikrát zazněl názor, že si respondenti nejsou jistí, zda jmenované zařízení v dané lokalitě existuje a pokud by existovalo, jejich rozhodnutí by ovlivnily zejména zkušenosti a preference známých, příbuzných, samozřejmě i osobní návštěva v instituci. S ohledem na vzdělání respondentů byli všichni vysokoškolsky vzdělaní a jeden respondent měl středoškolské vzdělání.

Druhý oddíl tvořili 4 respondenti, kteří jako pozitivum vnímali malý kolektiv dětí, který lépe kopíruje rodinu, ve kterém se děti snáze adaptují a budou mít možnost setkat se s vrstevníky i jinou autoritou, nežli jsou rodiče. Jmenováno bylo i zdravotní hledisko, neboť v menším kolektivu se lépe upevní imunita a celkový organismus dítěte se stane odolnějším. Zazněl i ten názor, že by těchto zařízení pro děti do tří let mělo být více, aby se rozšířily možnosti matek, kam dítě umístit. I zde byl jmenován požadavek na kvalitní učitelky, které budou mít více času i prostoru pro individuální rozvoj dětí. S ohledem na vzdělání byly v této skupině dvě dotazované s vysokoškolským titulem, jedna s vyšším odborným vzděláním a jedna se středoškolským. Třetí skupina 4 respondentů uvedla, že by do tohoto typu zařízení dítě umístili, ale v našem městě bohužel neexistuje finančně dostupná možnost této služby, kterou by si s ohledem na finanční rozpočet rodiny mohli dovolit. Čtvrtá podskupina shrnovala názory 3 respondentů, kteří uvedli, že by mikrojesle využili, ale pouze do tří let věku dítěte, nebo na krátkodobou formu hlídání a to rovněž z důvodu malého kolektivu dětí. I zde byl zdůrazněn požadavek na kvalitní personál, respektive učitelky. Všichni respondenti ale uvedli, že by od tří let věku dítěte volili mateřskou školu, neboť zde má dítě více příležitostí k navazování sociálních kontaktů a i více možností učit se od různých typů věkově smíšených osobností. Co se týká vzdělání této skupiny, dva respondenti měli vysokoškolské vzdělání a jeden středoškolské s maturitou. Pátou podkategorii tvořili 3 respondenti, kteří uvedli, že by do tohoto typu zařízení dítě umístili pouze v případě, že by potřebovali nastoupit do práce a neměli jinou možnost hlídání. Jednalo se o dva respondenty se středoškolským vzděláním a jednoho vyučeného respondenta. Šestou podkategorii tvořili 2 respondenti, kteří by instituci typu mikrojesle/mikroškolka vítali jako jednu z možných variant péče, ale pro své dítě už volili jinou formu péče. V jednom případě se jednalo o hlídací agenturu, kterou volil respondent s vysokoškolským vzděláním, ve druhém o individuální péči chůvy, kterou volil respondent se středoškolským vzděláním.

Třetí kategorii tvořilo 16 respondentů, kteří nevěděli, zda by tuto instituci volili. Důvody odpovědí uvádím v tabulce č. 11c. Z celkového počtu respondentů jich 6 odpovědělo, že neví, zda by dítě do dané instituce umístili, protože žádnou takovou instituci neznají. Rozhodně ale vítají, že tyto instituce vznikají, protože alespoň bude

existovat více možností, pokud by své rozhodnutí změnili. Vzdělání těchto respondentů bylo v jednom případě vyšší odborné, ve třech případech středoškolské, a ve dvou případech se jednalo o respondenty s vyučením. Druhá skupina shrnovala názory 5 respondentů, kteří uvedli, že neví, zda jde o tu nejlepší volbu pro dítě, protože to by do tří let mělo vyrůstat pouze v rodině. Jedna dotazovaná z tohoto počtu rovněž dodala, že neví, zda by dítě do tohoto zařízení umístila, protože podle ní dítě do tří let potřebuje individuální péči ve známém prostředí a proto na občasné hlídání volila chůvu. Z této skupiny měli 3 respondenti středoškolské vzdělání a 1 respondent vysokoškolské. Třetí podkategorie byla složená z názorů 3 respondentů, kteří uvedli, že neví, zda by do takové instituce dítě umístili a to s ohledem na věk dítěte. Současně ale tato skupina dodala, že plánují brzký návrat do zaměstnání a z tohoto důvodu si dostupné instituce v regionu prozatím mapují. Ve dvou případech se jednalo o respondenty s vysokoškolským titulem, v jednom případě o středoškolsky vzdělaného respondenta s dětmi kojeneckého a batolecího věku. Čtvrtá skupina 2 respondentů uvedla, že neví, co to je a po mém vysvětlení pojmu přesto dodali, že by cizím lidem své dítě nesvěřili. Respondenti této skupiny byli v obou případech vyučení.

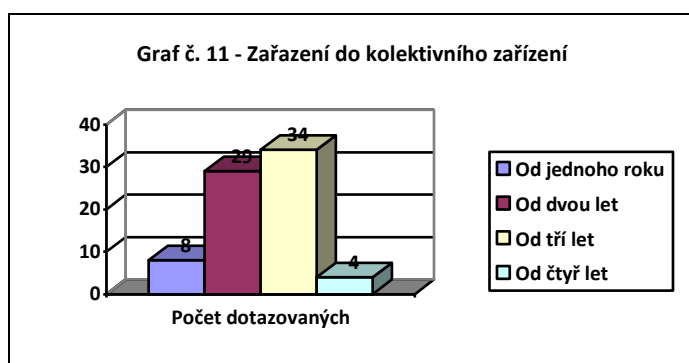
Tabulka č. 11c – Zařazení dítěte do mikrojeslí/mikroškolky (NEVÍM)

Kategorie důvodů	Počet respondentů
1. Nevím, jestli bych do mikrojeslí/mikroškolky dítě umístila, ale určitě jsem pro zřizování těchto institucí.	6
2. Nevím, jestli bych do mikrojeslí/mikroškolky dítě umístila, protože si nemyslím, že je to vhodné.	5
3. Nevím, jestli bych do mikrojeslí/mikroškolky dítě umístila, protože se zatím ještě rozhodují.	3
4. Nevím, jestli bych do mikrojeslí/mikroškolky dítě umístila, protože takovou instituci neznám a cizím lidem bych své dítě nesvěřila.	2

2.7.6 Názory na vhodný věk pro zařazení dítěte do kolektivního zařízení

Tato otázka byla rozdělena na 4 kategorie. Protože už jsem z předchozích otázek znala konkrétnější důvody matek, které hrají roli při jejich volbě péče o děti, bylo částečně zřejmé, jak konkrétní matky budou na danou otázku odpovídat. Následující graf zobrazuje počet dotazovaných a jejich odpovědi.

Graf č. 11 – Zařazení dítěte do kolektivního zařízení

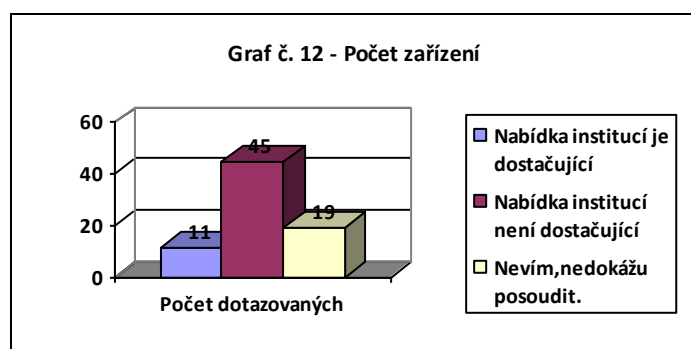
Nejpočetněji zastoupená byla kategorie 34 respondentů, kteří uvedli, že zařazení dítěte do kolektivního zařízení je vhodné až od tří let věku, do té doby pouze na několik hodin v týdnu, někdy i v doprovodu matky. V této skupině zazněl i názor že k vzájemnému „sociálnímu otužování batolete“ nemusí nutně docházet pouze v kolektivní instituci, ale existují i jiné možnosti pro vzájemná setkávání matek a dětí batolecího věku např. dětská hřiště, plavání nebo cvičení matek a dětí, mateřská centra aj. Některé matky z této skupiny a to převážně ty se dvěma dětmi také připustily, že vhodný věk dítěte při zařazení do kolektivu, je velmi obtížně stanovitelný, protože z vlastních zkušeností mohly potvrdit, že každé dítě vnímá kolektiv vrstevníků jinak, odlišné jsou i reakce na odloučení od matky. Proto k odpovědi, že je dítě vhodné zařadit do kolektivu od tří let, připojily i to, že je to u každého dítěte individuální a že některé děti to zvládnou už od dvou let. Vzdělání těchto respondentů bylo z velké části středoškolské nebo vyučení, vysokoškolské a vyšší odborné vzdělání bylo zastoupené pouze 5 respondenty. K druhé skupině náleželo 29 respondentů, kteří se domnívali, že by dítě mohlo být zařazené do kolektivní instituce již od dvou let. Jednalo se většinou o matky, které už pro své děti nějakou formu nerodičovské péče využívají, nebo by rády využívaly a to buď prostředí herního a mateřského centra nebo hlídací agentury. V případě této

skupiny respondentů bylo několikrát řečeno, že zařazení dítěte do kolektivu je individuální a záleží na samotném dítěti. S ohledem na vzdělání byli sice v této skupině zastoupené všechny stupně vzdělání, nejvíce však středoškolské a vysokoškolské. Nejméně zastoupená byla kategorie 8 respondentů, kteří se domnívali, že krátkodobý pobyt v kolektivním zařízení zvládne dítě od 1 roku věku. Pokud jsem při společných rozhovorech chtěla upřesnit „krátkodobý pobyt ročního dítěte“, dostala jsem odpověď 3 - 5 hodin denně, maximálně dvakrát týdně. Kromě jedné dotazované, která měla vyšší odborné vzdělání, byly všechny vysokoškolsky vzdělané a pro své dítě využívaly buď jesle, herní centrum, nebo individuální péči chůvy, některé z nich na krátkodobou péči už od 6 měsíců věku dítěte. Nejméně početnou kategorií byly respondenti, kteří za vhodný věk pro zařazení dítěte do kolektivní instituce, považovaly čtvrtý rok. Tito respondenti byli pouze 4 a jejich vzdělání bylo ve dvou případech středoškolské a ve dvou případech vyučení.

2.7.7 Názory na množství existujících institucí v daném regionu

Tato otázka mi měla přiblížit povědomí respondentů o institucích pro děti do tří let v daném regionu. Odpovědi respondentů, jsem roztřídila do tří kategorií, které uvádím v následujícím grafu.

Graf č. 12 – Počet institucí v dané lokalitě

První skupinu tvoří 11 respondentů, kteří nabídku institucí pro děti do tří let vnímají jako dostatečnou. S ohledem na předchozí otázky se jedná převážně o ty respondenty, kteří pracují a při péči o děti do tří let mohou spoléhat na pomoc příbuzných, tím pádem jim nabídka institucí připadá dostačující. Druhou nejpočetnější skupinu tvoří 45 respondentů, kteří podotýkají, že poptávka po kolektivních zařízeních zcela převyšuje

nabídku, kolektivní instituce existují pouze soukromé s celkem vysokými poplatky a velmi malou kapacitou. Většina matek v rozhovorech naznačila, že nedostatek zařízení, značně komplikuje jejich rozhodnutí, zda nastoupit či nenastoupit do zaměstnání a pokud se rozhodnou pro zaměstnání, často pro své dítě musí volit zařízení, aniž by byly přesvědčené o kvalitě poskytovaných služeb. Třetí skupinu tvořilo 19 respondentů, kteří danou situaci nedokázali posoudit, protože pro péči o své dítě využívají některou z možných institucí v regionu, pro kterou se sami rozhodli, tudíž i jejich cena odpovídá jejich požadavkům. Doplnkové otázky se zaměřovaly na povědomí rodičů o zařízeních denní péče o děti do tří let i na jejich zkušenosti s danými institucemi. Nejčastěji jmenovanou institucí byly zcela pochopitelně soukromé jesle, mateřská centra, občanské sdružení pořádající plavání kojenců a batolat, dvě hlídací agentury, rovněž i soukromé herní centrum. Jmenovanými službami byly i nově otevřená soukromá zařízení - anglická školka a školka s prvky Montessori (příloha č. 29, 30).

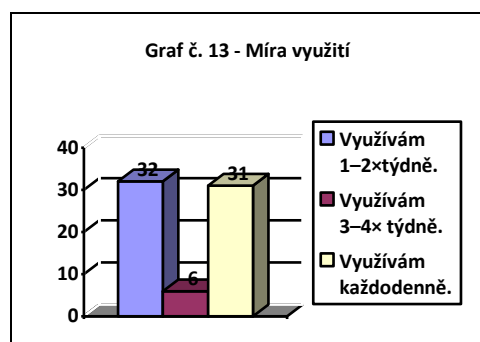
2.7.8 Délka využití kolektivních zařízení ze strany respondentů

Předchozí otázky mi přiblížily, jaká konkrétní kolektivní zařízení respondenti pro své děti nejčastěji využívají, následující otázkou jsem se snažila zjistit, jak často tyto instituce využívají. První kategorizace dat proto spočívala v rozdělení respondentů na ty, kteří využívají některou z možností péče o děti (69 respondentů) a na ty, kteří žádné kolektivní zařízení nevyužívají (6 respondentů).

Následná kategorizace dat byla zaměřena na míru využití kolektivních zařízení ze strany respondentů (graf č. 13). Protože už jsem z předchozích otázek věděla, jaké konkrétní instituce respondenti pro péči o děti nejčastěji volí, současnou kategorizaci dat jsem se zaměřila na upřesnění délky využití institucí, ze strany respondentů. Součástí výzkumného vzorku byly i matky, jejichž starší dítě dochází do mateřské školy, proto jsem přiřadila k daným údajům i míru využití této instituce. Vzhledem k omezené nabídce kolektivních zařízení je míra využití poměrně vysoká. Nejpočetnější skupinu tvoří 32 respondentů, kteří uvedli, že kolektivní instituci pro své dítě využívají pravidelně a to jednou, maximálně dvakrát do týdne. Jednalo se především o mateřské centrum, které z celkového počtu využívá 26 respondentů, herní centrum 4 respondenti, školku s prvky Montessori 1 respondent a hlídací agenturu rovněž 1 respondent. Druhou

skupinu, která kolektivní zařízení využívá třikrát nebo čtyřikrát do týdne tvoří 6 respondentů. Z tohoto počtu navštěvovali 3 respondenti některou ze soukromých školek, 3 respondenti pak nezávisle na sobě mateřské centrum, herní centrum a jesle. Třetí skupinu tvoří 31 respondentů, jejichž dítě navštěvuje kolektivní zařízení každodenně. Z celkového počtu se jedná o 25 respondentů navštěvujících některou z obecních mateřských škol, 4 respondenti využívají jesle, 1 respondent využívá služby hlídací agentury a 1 respondent služby herního centra. Vzhledem ke vzdělání respondentů, převažovali v první skupině spíše respondenti s vysokoškolským vzděláním, ve druhé skupině bylo vzdělání různorodé a ve třetí skupině převažovali středoškolsky vzdělaní respondenti. Podrobněji roztříděnou míru využití kolektivních zařízení uvádím v příloze (příloha č. 31).

Graf č. 13 – Míra využití institucí ze strany respondentů

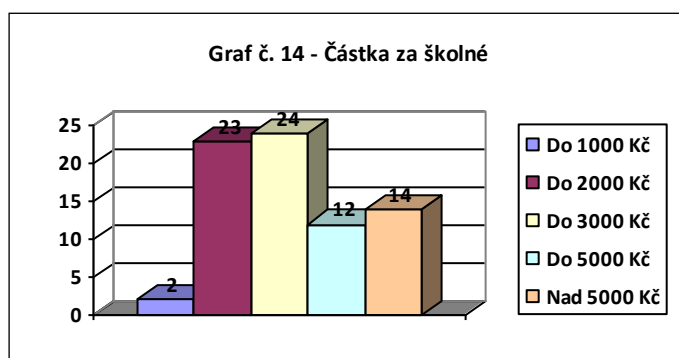
K této otázce jsem rovněž připojila i otázku doplňující, zaměřenou na spokojenost popřípadě nespokojenost respondentů s poskytovanými službami. Co se týká spokojenosti se soukromou mateřskou školou, kde jsem také sbírala údaje pro výzkumné šetření, byly ohlasy z větší části příznivé. Respondenti kladně hodnotili především individuální přístup k dětem a výchovně – vzdělávací činnost, někteří z nich rovněž připustili, že by změnili cenu školného, která je vzhledem k rodinnému rozpočtu příliš vysoká. Ráda bych podotkla, že se v tomto případě jedná o soukromou mateřskou školu, která je zařazena ve školském rejstříku. Protože ve výzkumném vzorku byly i matky, jejichž děti jsou zařazeny do, již zmiňovaných, soukromých školek (anglické a s prvky Montessori), zajímal mne i jejich názor. V případě obou institucí byli všichni respondenti vcelku spokojeni, změnili by pouze „nepodstatné detaily“. Zmíněn byl plastový nábytek nevalné kvality určený ke stolování dětí, přítomnost televize a její

několikeré každodenní sledování, rovněž i výše školného, což ale zmínil pouze jeden respondent, protože většina z nich byla přesvědčena, že za kvalitu se platí, nebo že péče v těchto zařízeních je oproti obecním mateřským školám nesrovnatelně lepší. Když jsem se těchto respondentů při vedených rozhovorech ptala, kdy se naposled byli v některé z obecních mateřských škol podívat, dostala jsem od všech, zápornou odpověď. Kladně byla respondenty hodnocena i výuka angličtiny, díky které se pro tuto instituci rozhodli. Co se týká služeb mateřského centra, i zde všechny dotazované potvrdily spokojenost, stejně tak i v případě jeslí, herního centra i hlídacích agentur.

2.7.9 Částka za školné v kolektivní instituci

Následující otázka byla jednou z uzavřených typů otázek, kdy jsem respondentům poskytla 6 možností výběru, což mi usnadnilo práci při následné kategorizaci dat. Údaje jsem uspořádala do níže uvedeného grafu č. 14.

Graf č. 14 – Částka za školné v kolektivním zařízení

Nejnižší možnou částku za školné v jeslích uvedly pouze 2 dotazované. Obě byly středoškolsky vzdělané, první s dítětem ve věku kojeneckém a předškolním, druhá s dítětem ve věku batolecím. Kolektivní instituci navštěvovalo pouze dítě první z nich a to mateřskou školu, s dalším dítětem docházela dotazovaná do mateřského centra. Při společném rozhovoru s touto matkou vyplynulo, že nemá ponětí o výši školného v jeslích, tudíž výši uvedené částky odvodila od školného v mateřské škole. Ve druhém případě se jednalo o dotazovanou, která při společném rozhovoru několikrát zdůraznila, že by do jeslí dítě nikdy neumístila a z tohoto důvodu se nikdy o výši školného nezajímala. Druhá skupina 23 respondentů uvedla za školné v jeslích částku 2000 Kč.

Jednalo se o dotazované, jejichž starší děti z velké části navštěvovaly mateřské školy, mladší děti pak mateřská centra. Několik respondentů této skupiny dodalo, že uvedená částka za školné v jeslích by byla vzhledem k rodinnému rozpočtu ta nejvyšší možná a vyšší už by si dovolit nemohli. Stejná částka byla uvedena i dvěma respondenty, kteří pro krátkodobé hlídání svého dítěte volí službu herního centra. Respondenti této skupiny byli převážně středoškolsky vzdělaní či vyučení, v malé míře byli zastoupeni respondenti s vyšším odborným a vysokoškolským vzděláním (4 respondenti). Třetí skupinu tvořilo 24 respondentů, kteří buď uvedli, že nějakou z uvedených institucí využívají a výše zaplacené částky je do 3000 Kč, nebo se jednalo o respondenty, kteří žádnou z uvedených institucí nevyužívají a proto s ohledem na rodinný rozpočet i na jim známé poplatky za jesle, uvedli tuto částku. Z hlediska vzdělání převažovali respondenti se středoškolským vzděláním a vyučením (20 respondentů), v menší míře byli zastoupeni respondenti s vyšším odborným a vysokoškolským vzděláním (4 respondenti). Poslední dvě skupiny uvedly částku do 5000 Kč a nad 5000 Kč. Celkem se jedná o 26 respondentů, kteří už nějakou instituci využívají, nebo si financují soukromou individuální péči o dítě ve svém domácím prostředí. V celkovém počtu 26 respondentů převažuje vysokoškolské vzdělání (18 respondentů) a vyšší odborné vzdělání (5 respondentů), v malé míře vzdělání středoškolské a vyučení.

2.7.10 Kritéria výběru kolektivního zařízení

Tato otázka byla další z uzavřených typů otázek, které jsem respondentům položila s předem určenými možnostmi odpovědí. Protože všichni respondenti uváděli několik kritérií současně, kategorizace dat spočívala v tom, že jsem k jednotlivým kritériím připisovala čísla respondentů, kteří je při vedených rozhovorech uvedli. V následující fázi jsem sečetla, kolika respondenty bylo dané kritérium uvedeno. Celkové údaje jsem zaznamenala do tabulky č. 12.

Nejčastěji voleným kritériem byla kvalifikovanost personálu volená 52 respondenty, následovalo přijetí dítěte volená 47 respondenty. Třetím, nejpočetněji určeným kritériem byla výchovně – vzdělávací činnost instituce poznamenaná 43 respondenty, následně pak finanční požadavky na instituci volené 42 respondenty nebo vzdálenost instituce od místa bydliště stanovená 40 respondenty. Při výběru kolektivního zařízení

by 35 respondentů přikládalo váhu doporučení známých a pro 34 respondentů byla jedním ze zásadních kritérií provozní doba zařízení, nebo jeho umístění, volené 31 respondenty. Nejméně stanoveným kritériem byla vlastní zkušenost se zařízením označená 17 respondenty, nebo nadstandardní nabídka péče o dítě, kterou jmenovalo 14 respondentů.

Tabulka č. 12 – Kritéria výběru zařízení

Kritéria	Počet respondentů
1. Kvalifikovanost personálu	52
2. Přijetí dítěte	47
3. Výchovně – vzdělávací činnost	43
4. Finanční požadavky	42
5. Vzdálenost od místa bydliště	40
6. Doporučení známých	35
7. Provozní doba	34
8. Umístění zařízení	31
9. Vlastní zkušenost	17
10. Nadstandardní péče o dítě	14

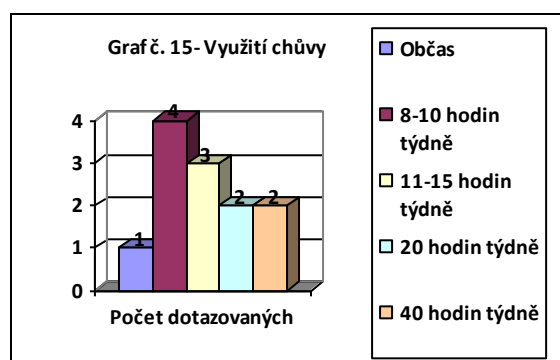
V případě některých kritérií bylo velmi obtížně stanovit skupinu respondentů s konkrétním stupněm vzdělání, kteří ho volili nejčastěji, protože pro výběr zařízení, byla většina kritérií důležitá, jak pro skupiny vysokoškolsky vzdělaných matek, tak i pro skupiny vyučených matek, např. přijetí dítěte, kvalifikovanost personálu, výchovně – vzdělávací činnost, doporučení známých, vlastní zkušenost, umístění jeslí i vzdálenost od místa bydliště. Oproti tomu existovala kritéria, která volila pouze určitá skupina matek, např. provozní dobu zařízení volily spíše matky zaměstnané, nebo finanční

požadavky na zařízení byly prvořadě spíše pro skupinu matek, které jsou v současné době na mateřské nebo rodičovské dovolené. Kritérium nadstandardní péče o dítě v zařízení volily pouze matky, jejichž dítě je umístěné v některém ze soukromých zařízení, ať už v hlídacích agentuře, anglické školce, či školce s prvky Montessori, nebo i matky, volící pro své dítě individuální péči chůvy.

2.7.11 Využívání jiných služeb (chůvy, hlídacích agentur)

Tato otázka směřovala k zjištění, v jaké míře jsou matkami využívány i ostatní formy péče o dítě, kterými jsou služby hlídacích agentur či hlídání soukromými osobami. Protože v dané lokalitě byla nedávno otevřena soukromá herní skupina, kterou jsem v rámci šetření rovněž navštívila a vedla v jejím prostředí několik rozhovorů, přiřadila jsem k této otázce i tuto variantu. Z celkového počtu 75 respondentů tyto služby nevyužívá 54 respondentů a to především z důvodu finanční náročnosti či nedůvěry. Některé matky rovněž uvedly zkušenosti známých či příbuzných s tímto typem služeb, což jejich rozhodnutí také ovlivňuje. Druhá skupina 21 respondentů uvedla, že pro péči o své dítě tyto služby využívají. Z tohoto počtu využívá 12 respondentů chůvu, 7 respondentů herní skupinu a 2 respondenti hlídací agenturu. Nejčastěji volenou službou péče o děti, je služba chůvy, kterou využívá 12 respondentů, z nichž 11 je zaměstnaných. Osobu chůvy si respondenti volili buď na doporučení známých, nebo na základě inzerátu v novinách, nebo jí získali prostřednictvím hlídacích agentur. Pouze jedna dotazovaná této skupiny uvedla, že si chůvu zvolila až po třech neúspěšných pokusech. Doba, kdy rodiče chůvu využívají, se liší podle pracovní doby matek a uvádím ji v grafu č. 15.

Graf č. 15 – Využití služeb chůvy

Ženy, které v současné době využívají chůvu pouze pro krátkodobé hlídání, zároveň připustily, že s přibývajícím věkem dítěte uvažují o každodenním a pravidelném využití. Cena, kterou respondenti uváděli za hodinové hlídání chůvy, se pohybovala od 100 do 120 Kč, měsíční poplatek činí 16 – 20 000 Kč. Většina respondentů uvedla, že tato částka je sice vyšší, ale také přímo úměrná péči, kterou chůva jejich dítěti poskytuje. Někteří připustili, že práce chůvy spočívá i v pomoci s domácností jako je žehlení, vaření i úklid domácnosti. Respondenti této skupiny uvedli, že jsou s péčí chůvy velmi spokojeni, protože se na ni mohou ve všem spolehnout, důvěřují jí, ale především si rozumí s jejich dítětem, což respondenti uváděli jako prvořadé.

Druhou kategorii tvořilo 7 respondentů, kteří využívali herní skupinu a to buď 1 – 2krát týdně (5 respondentů), nebo 3krát - 4krát týdně (2 respondenti). Jeden respondent této skupiny uvedl, že jí využívá každodenně. I zde respondenti uvedli velkou spokojenost s poskytovanými službami, rovněž i s cenou, která je za hodinové hlídání 80 Kč za hodinu, za celodenní každodenní hlídání pak 6 500 Kč. Vzdělání respondenta, který tuto službu využívá každodenně je vysokoškolské, 2 respondenti mají vyšší odborné vzdělání a 3 jsou vyučení. Třetí skupina, která je složená ze dvou respondentů, využívá služby hlídací agentury a to v jednom případě k pravidelné každodenní péči, ve druhém případě k občasnému nepravidelnému hlídání maximálně 10 hodin týdně. Cena za hodinové hlídání je 100 Kč, měsíční částka činí 6000 Kč včetně stravy, která obsahuje dvě svačiny a oběd. Oba respondenti uvedli, že jim tato cena připadá vysoká, raději by dítě umístili do jeslí, ale tam bohužel není místo a proto musí volit tuto variantu. Oba respondenti zároveň uvedli, že i když jsou s poskytovanými službami spokojeni, po dosažení třetího roku dítěte, plánují jeho umístění do některé z mateřských škol. Dotazovaní měli vysokoškolské a vyšší odborné vzdělání, 2 respondenti byli vyučení.

2.7.12 Využití hlídacích koutků v supermarketech

Touto otázkou jsem chtěla zjistit, zda respondenti do budoucna plánují využít i tuto formu péče, určenou dětem až od tří let, popřípadě zdali už ji využili pro dítě starší tří let. Z celkového počtu 75 respondentů využilo tuto službu 17 respondentů s dětmi předškolního věku, 34 respondentů využití služby teprve plánuje, 24 respondentů o tom zatím nepřemýšlelo.

Skupina 17 respondentů uvedla, že služby hlídacích koutků cíleně nevyhledávají, ale využili ji jednou nebo dvakrát pouze při svých nákupech. Odpovědí na otázku, co vedlo respondenty k tomu, aby službu využili, byla buď zvědavost, jak dítě zvládne nějaký čas bez matky, nebo přání samotného dítě, někteří rovněž uvedli, že chtěli dítěti „zpříjemnit nepříjemné“ respektive zkrátit mu dobu nákupu, který dítě nemá v oblíbenosti. Délka pobytu dítěte v tomto zařízení u žádného z respondentů nepřesahovala 2 hodiny. Většina respondentů uváděla spokojenost s tímto zařízením, kde docházelo především k samostatné hře dítěte, zdolávání prolézaček, kreslení, nebo sledování televizní pohádky, pod dohledem dospělé osoby. Několik respondentů ale uvedlo, že jim na této formě péče vadí, přílišná kumulace dětí, anonymita i neosobní přístup vůči dětem ze strany personálu, taktéž i stálá přítomnost televize s nevhodnými pohádkami pro děti. Vzdělání této skupiny respondentů je těžké přesně vymezit, protože ji využili nebo plánují využít jak vysokoškolsky, tak i středoškolsky vzdělaní rodiče či rodiče vyučení.

2.7.13 Názory respondentů na výhradní péči o dítě do tří let v rodinném prostředí

Odpovědi respondentů na tuto otázku jsem nejprve třídila na ty, kteří péči o dítě do tří let v rodině považovali za nejdůležitější (32 respondentů) a na ty, kteří se přikláněli k variantě, že pro zdravý vývoj dítěte do tří let věku, je sice rodinné prostředí důležité, ale v součinnosti s doplňkovou formou hlídání (43 respondentů). Uvedené důvody první skupiny 32 respondentů jsem dále kategorizovala a uvádím je v tabulce č. 13.

První podkategorie 13 respondentů uvedla, že dítě do tří let by mělo vyrůstat výhradně v rodině a to s ohledem na svůj věk a specifické potřeby, kterými bylo míněno utváření vzájemného citového pouta mezi matkou a dítětem, stálost prostředí, pocit jistoty a bezpečí, který je pro dítě v tomto věku nejpotřebnější. Uvedenými důvody byla také nenahraditelnost matky, která dítě nejlépe zná a nejlépe ho připraví na vstup do prostředí mimo rodinu, nevhodnost brzkého vstávání do zařízení, ohrožující vliv dětských nemocí, které je lepší prodělat v pozdějším věku, nebo odplata dětí rodičům v podobě domova pro seniory. Vzdělání této skupiny respondentů bylo středoškolské nebo vyučení. Druhá podkategorie 11 respondentů podotýkala, že pro dítě do tří let je vhodné vyrůstat v rodinném prostředí, pouze s doplňující pomocí prarodičů, což mnozí

považovali za prospěšnější, nežli každodenní pobyt dítěte v kolektivním zařízení a to z důvodu známého prostředí a známých lidí. Tato kategorie byla složená ze středoškolsky vzdělaných a vyučených respondentů, pouze 1 respondent měl vysokoškolské vzdělání. Třetí skupina 7 respondentů zastávala názor, že pokud se žena stane matkou, měla by jí být na plný úvazek. Zazněl i názor, že matky, které se vrací do zaměstnání po kratší době, než jsou 3 roky, jsou sobecké a upřednostňují kariéru před vlastním dítětem. Vzdělání této skupiny respondentů bylo středoškolské a vyučení. Čtvrtou podkategorii tvořila pouze 1 dotazovaná s výučním listem, která uvedla, že by dítě mělo být s matkou co nejdéle možnou dobu a pokud by to dovolil finanční rozpočet rodiny, volila by až mateřskou školu a to nejlépe poslední rok před vstupem do základní školy.

Tabulka č. 13 – Názory na péči o dítě do tří let v rodině (odpověď ano)

Uvedené důvody	Počet respondentů
1. Dítě do tří let by mělo vyrůstat převážně v rodině, protože má své potřeby, které neuspokojí ani sebelepší zařízení.	13
2. Dítě do tří let by mělo vyrůstat hlavně v rodině s občasným hlídáním prarodičů, či jiných dospělých.	11
3. Dítě do tří let by mělo vyrůstat pouze v rodině, protože když si někdo pořídí dítě, má se mu i 100% věnovat.	7
4. Dítě by mělo vyrůstat v blízkosti matky co nejdéle.	1

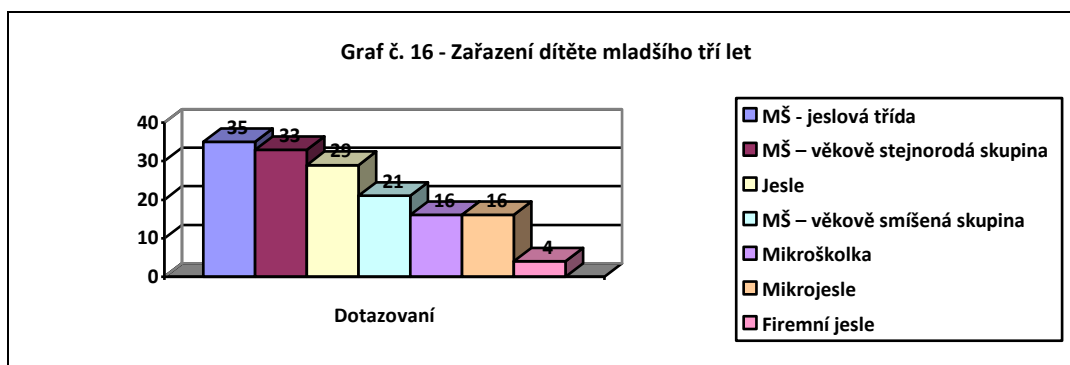
Názory druhé kategorie 43 respondentů bylo obtížné přesně kategorizovat, protože se jednotlivé názory prolínaly a vzájemně doplňovaly. Společným rysem ale bylo tvrzení, že pro zdravý vývoj dítěte do tří let není vhodné, aby vyrůstalo pouze v rodině a to z toho důvodu, že se dítě potřebuje odpoutávat od matky, postupně se socializovat i v jiném prostředí nebo v kolektivu vrstevníků pod dohledem jiných osob. Současně bylo uvedeno, že pokud je matka doma s dítětem do tří let, ještě nezaručuje, že je dobrou matkou, která má na něj čas a každodenně se mu věnuje. Někteří respondenti vyjádřili

nesouhlas s tvrzením, že hranice, kdy by dítě mělo nastoupit do nějakého zařízení, je od tří let a výš. Tato skupina považovala instituci jeslí za všestranně rozvíjející zařízení podporující individuální rozvoj dítěte. Zazněl i názor, že dítěti dá mnohem víc každodenní několikahodinový pobyt v kvalitním kolektivním zařízení s odpolední péčí spokojené a psychicky vyrovnané pracující matky, než celodenní péče frustrované a nervózní matky, která dítě nijak neobohacuje a nerozvíjí. Rovněž bylo respondenty uvedeno, že velkou roli hraje individualita dítěte a i rozhodnutí matky, která si sama zvolí, jaká varianta je pro její dítě nejoptimálnější. Několik respondentů se přiklonilo k názoru, že pro dítě do tří let je mnohem lepší, když se adaptuje v některém z kolektivních zařízení už před třetími narozeninami, než když nastoupí do mateřské školy až ve třech letech a ze dne na den tam zůstane osm hodin denně, pět dní v týdnu, tedy po celou dobu plného pracovního úvazku matky. Vzdělání respondentů této skupiny bylo z větší části vysokoškolské a vyšší odborné, z menší části středoškolské a vyučení.

2.7.14 Názory respondentů na zařazení dítěte do mateřské školy od dvou let věku

V současné době, kdy se stále aktuálnějším stává problém začleňování dvouletých dětí do mateřských škol, zajímaly mne názory matek i na tuto problematiku. Otázka byla jednou z uzavřených otázek s nabízenými možnostmi hotových odpovědí. Některé matky volily pouze jednu z možných odpovědí, některé naopak pouze jednu odpověď. Kategorizace této otázky probíhala tak, že jsem jednotlivým institucím přiřadila číslo a následně k němu připisovala čísla respondentů, kteří uvedenou instituci volili.

Graf č. 16 – Zařazení dítěte do tří let věku

Z grafu je patrné, že nejčastěji zmiňovanými institucemi v péči o dítě do tří let byla mateřská škola, respektive jeslová třída, nebo homogenní skupina dětí, naopak nejméně se respondenti přikláněli k mikroškolám, mikrojeslím či firemním jeslím.

Jeslovou třídu volilo 35 respondentů, homogenní skupinu 33 respondentů. Uvedené údaje mohou vypovídat o tom, že mateřskou školu považuje polovina respondentů za instituci, ke které mají důvěru, protože je vázána platnými předpisy. Nízký počet odpovědí týkajících se mikroškol a mikrojeslí (obojí 16 respondentů) odpovídá tomu, že v dané lokalitě tyto instituce neexistují, tudíž s nimi matky nemají prakticky žádné zkušenosti. Poměrně vysoký je i podíl jeslí, uvedený 29 respondenty, kteří je buď už využívají, nebo by je rádi využívali. Variantu smíšené třídy pro děti do tří let volilo 21 respondentů s dítětem ve věku staršího batolete.

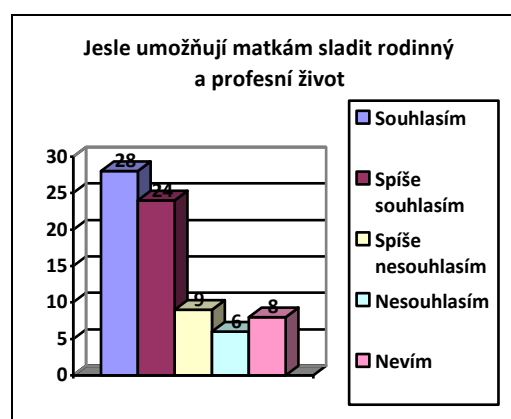
2.8 Názory matek na jesle

Ve druhé části vedených rozhovorů, byl matkám předložen dotazník, obsahující několik tvrzení, zaměřených na jesle. Matky jsem požádala, aby vyjádřily vlastní názor na uvedená tvrzení prostřednictvím posuzovací škály.

2.8.1 Jesle umožňují matkám sladit rodinný a profesní život

Tabulka a graf č. 2.1

Možnosti	Počet respondentů
Souhlasím	28
Spíše souhlasím	24
Spíše nesouhlasím	9
Nesouhlasím	6
Nevím	8

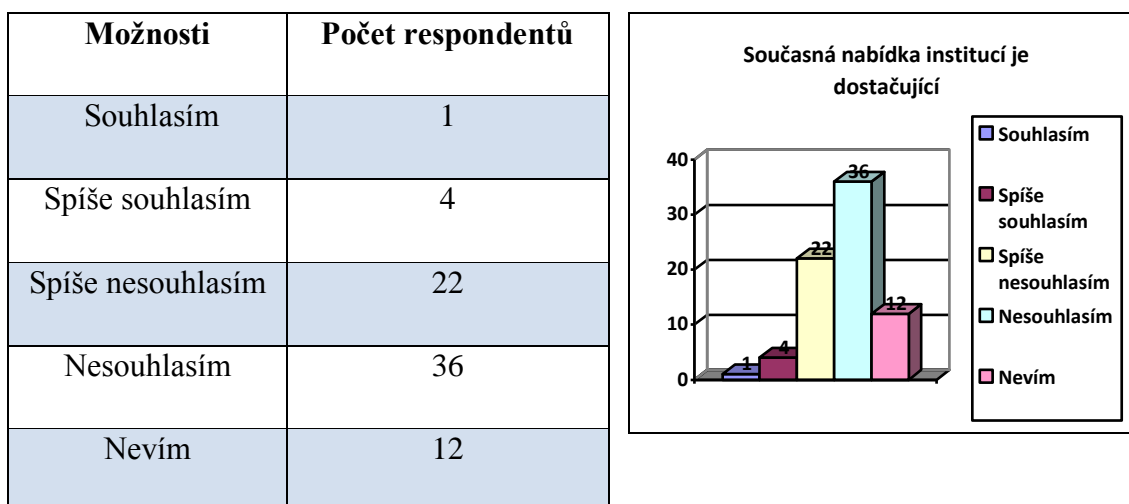

Z uvedené tabulky a grafu je patrné, že se 49 respondentů ztotožňovalo s tvrzením, že jesle napomáhají k harmonizaci rodinné a profesní stránky života žen. Skupina byla

složená z matek, které buď už jesle pro své dítě využívají, nebo z matek, které by jesle rády volily, ale jak už jsem uvedla v předchozí kapitole, jesle v dané lokalitě jsou zcela naplněny, a proto matky musí volit jinou alternativní formu péče. S tímto výrokem se ztotožňovaly i matky dětí kojeneckého věku, které jesle považují za eventuální variantu péče o dítě. Vzdělání matek této kategorie bylo převážně vysokoškolské a vyšší odborné, v menší míře pak středoškolské a vyučení. S uvedeným výrokem nesouhlasilo 18 respondentů, 8 respondentů nedokázalo odpovědět. V obou případech se jednalo o respondenty se středoškolským vzděláním a s vyučením, kde při volbě odpovědi hrála klíčovou roli osobní zkušenost s jeslemi, kterou matky neměly.

2.8.2 Současná nabídka institucí pečujících o děti do tří let, je dostačující.

Tabulka a graf č. 2.2

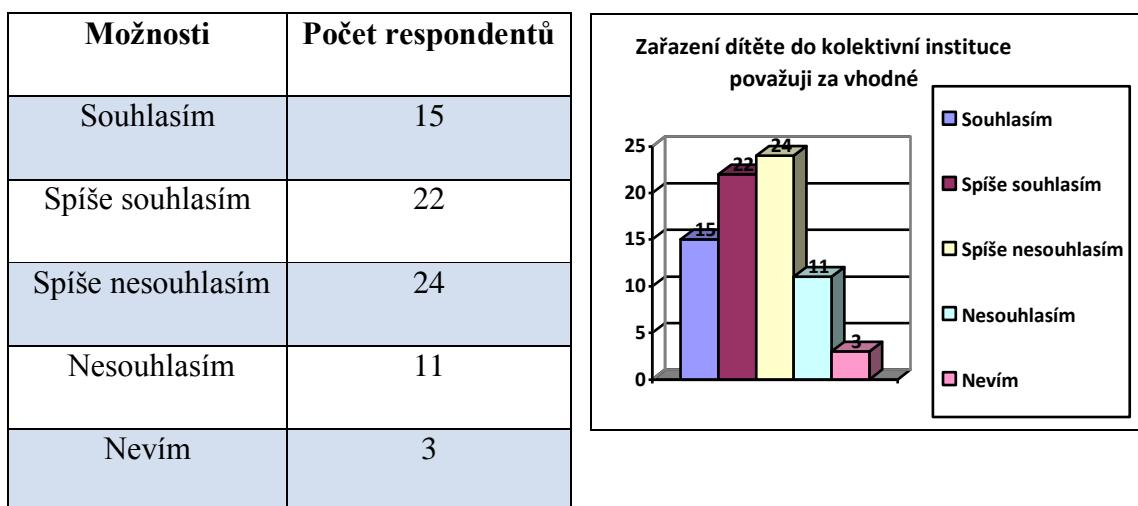

V případě tohoto tvrzení zastávala většina matek názor, že nabídka institucí pro děti do tří let je nedostatečná (58 respondentů). Několik matek poukazovalo na to, že chybějícími institucemi jsou i mateřské školy, ačkoli jsou určeny až dětem od tří let. Zazněl i názor, že by obě instituce měly být přístupné všem, kteří o to projeví zájem, tedy i matkám s dětmi na mateřské dovolené, které jsou často nuceny učinit různá opatření, aby jejich starší dítě bylo do mateřské školy přijaté např. změna bydliště dítěte i matky v občanském průkazu, nebo přihlášení dítěte do několika mateřských škol. Vzdělání respondentů bylo v této skupině zastoupeno všemi stupni vzdělání. Skupina 5 respondentů souhlasila s tím, že je současná nabídka přímo úměrná poptávce

a 12 respondentů ji nedokázalo posoudit. V případě pěti odpovědí se jednalo o respondenty středoškolsky vzdělané nebo vyučené, v případě 12 odpovědí nehrálo vzdělání příliš velkou roli, ale klíčový byl spíše věk dětí, který byl převážně kojenecký. Z tohoto důvodu matky uvedly, že nemají povědomí o existujících institucích a ani nedokážou odpovědět, protože zatím nemají potřebu jesle vyhledávat.

2.8.3 Zařazení dítěte mladšího tří let do kolektivní instituce považují za vhodné.

Tabulka a graf č. 2.3

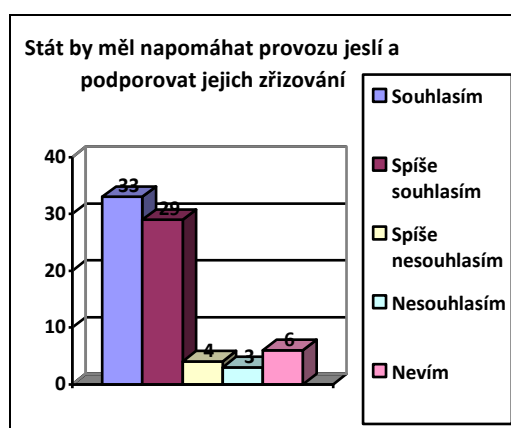
Jak vyplývá z uvedené tabulky a grafu, míra souhlasu i nesouhlasu se zařazením dítěte mladšího tří let do kolektivní instituce, byla ovlivněna jednak zaměstnaností matek, jednak i osobním postojem vůči jeslím, nebo zvolenou délkou rodičovské dovolené. Variantu „souhlasím“ nebo „spíše souhlasím“ volilo 37 matek, z větší části zaměstnaných, s dítětem umístěným v některé z institucí pro děti do tří let, nebo využívající individuální formy péče. Domnívám se proto, že pohled matek na dané tvrzení se mohl odvíjet i od vlastní zkušenosti. Tuto variantu volily také matky, které návrat do pracovního procesu teprve plánovaly a jesle proto považovaly za jednu z variant péče o dítě. V této skupině převažovaly ženy s vysokoškolským a vyšším odborným vzděláním, zastoupené byly i ženy středoškolsky vzdělané či vyučené. Variantu „nesouhlasím“ a „spíše nesouhlasím“ uvedlo 35 matek, které většinou nepracovaly, a pokud ano, tak pro péči o své dítě využívaly pouze příbuzné. Z údajů získaných při vedených rozhovorech se většinou jednalo o matky, volící tříletou nebo

čtyřletou variantu rodičovské dovolené, inklinující spíše k výchově dětí do tří let v rodině, než v instituci. Skupina byla zastoupena respondenty se středoškolským vzděláním a s vyučením. Pouze 3 respondenti nedokázali odpovědět, protože dle mého, neměli zkušenosti s umístěním dítěte mladšího tří let do kolektivního zařízení.

2.8.4 Stát by měl napomáhat provozu jeslí a podporovat jejich zřizování

Tabulka a graf č. 2.4

Možnosti	Počet respondentů
Souhlasím	33
Spíše souhlasím	29
Spíše nesouhlasím	4
Nesouhlasím	3
Nevím	6

V případě tohoto tvrzení se většina respondentů přiklonila k tomu, že hlavní úloha při zřizování a podpoře jeslí, by měla náležet státu. Zazněl i názor, že pokud by byl stát hlavním garantem kvality a zařízení by byla dostupná finančně i prostorově, jesle by byly nejvyhledávanějším a nejvyužívanějším zařízením v péči o děti do tří let. Vzdělání této skupiny matek bylo jak vysokoškolské a vyšší odborné, tak i středoškolské a vyučené. Domnívám se, že odpovědi matek byly ovlivněny jejich vzděláním, zaměstnaností a i chybějící nabídkou veřejných kolektivních institucí v dané lokalitě, která i při vedených rozhovorech byla vnímána jako nedostatečná.

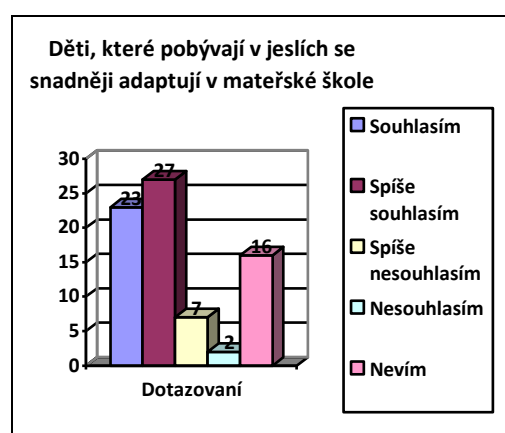
S tímto tvrzením nesouhlasilo nebo spíše nesouhlasilo 7 respondentů, odpověď „nevím“ volilo 6 respondentů. V obou případech se jednalo o středoškolsky vzdělané a vyučené respondenty, kteří se při vedených rozhovorech stavěli k jeslím odmítavě, jesle

považovali za zařízení, kam by dítě nikdy neumístili, a proto si myslím, že ani instituci jeslí nepostrádají.

2.8.5 Děti, které pobývají v jeslích, se snadněji adaptují v mateřské škole

Tabulka a graf č. 2.5

Možnosti	Počet respondentů
Souhlasím	23
Spíše souhlasím	27
Spíše nesouhlasím	7
Nesouhlasím	2
Nevím	16

S uvedeným výrokem, že děti, které pobývají v jeslích, se lépe adaptují v mateřské škole, souhlasilo nebo „spíše souhlasilo“ celkem 50 matek. Ačkoli ne všechny matky měly zkušenost s institucionálním zařízením, jejich výpovědi, dle mého mínění, vycházely z všeobecného přesvědčení o příznivém vlivu kolektivu na dítě. Dotazované, které měly dítě umístěné v jeslích či v obdobných zařízeních, rozhodovaly dle vlastních zkušeností. Z větší části měli tito respondenti vysokoškolské a vyšší odborné vzdělání, v menší míře bylo zastoupeno vzdělání středoškolské a vyučení.

K uvedenému tvrzení se nepřiklánělo 9 respondentů a 16 respondentů uvedlo odpověď „nevím“. Domnívám se, že v rozhodování respondentů i v tomto případě hrála roli nezkušenost a negativní postoj vůči jeslím.

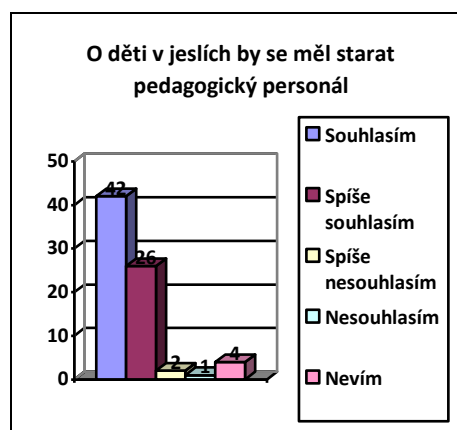
2.8.6 O děti v jeslích by se měl starat pedagogický personál

V otázce personálu pracujícího v jeslích, se většina matek přikláněla k působení pedagogického personálu. Odpověď „souhlasím“ uvedlo 42 respondentů, odpověď „spíše souhlasím“ 26 respondentů. Několik respondentů této skupiny překvapila položená otázka, neboť se domnívali, že v jeslích působí především učitelky mateřské

školy a zdravotní sestry mají pouze doplňující úlohu. S uvedeným výrokem nesouhlasili 3 respondenti, kteří se spíše přikláněli k působení zdravotnického personálu, 4 respondenti uvedli odpověď „nevím“, což opět naznačovalo malou zkušenost i povědomí respondentů o jeslích.

Tabulka a graf č. 2.6

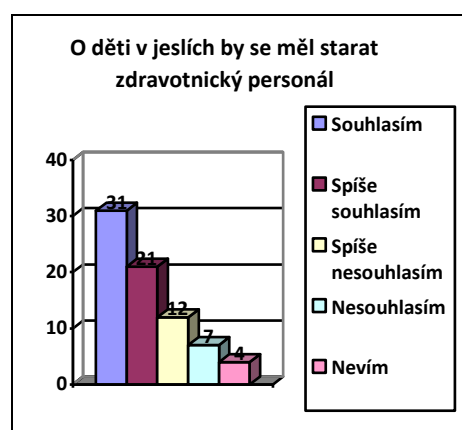
Možnosti	Počet respondentů
Souhlasím	42
Spíše souhlasím	26
Spíše nesouhlasím	2
Nesouhlasím	1
Nevím	4

2.8.7 O děti v jeslích by se měl starat zdravotnický personál

Tabulka a graf č. 2.7

Možnosti	Dotazování
Souhlasím	31
Spíše souhlasím	21
Spíše nesouhlasím	12
Nesouhlasím	7
Nevím	4

K péči zdravotnického personálu o děti v jeslích se přiklonilo 52 respondentů, respektive 31 respondentů souhlasilo a 21 respondentů spíše souhlasilo, naopak s péčí zdravotnických pracovníků nesouhlasilo, nebo spíše nesouhlasilo 19 respondentů, 4

respondenti nedokázali odpovědět. Při porovnání předchozí i této otázky lze usuzovat, že požadavek na vzdělávání dětí do tří let s ohledem na vývojové možnosti věkové skupiny ze strany rodičů rozhodně existuje.

Obě otázky mohly být respondenty doplněny i jinými informacemi, bohužel jen několik respondentů této možnosti využilo. Malá část respondentů uváděla požadavek v personálním obsazení jeslí, který by měl být zastoupen jak pedagogickými, tak i zdravotnickými pracovníky současně. Poslední otázkou dotazníku jsem se snažila zjistit, jakou výhodu může mít pobyt dítěte v jeslích. Dotazovaní měli možnost dopsat vlastní odpověď, čehož využilo jen velmi málo respondentů. Výhody byly spatřovány v adaptaci dítěte na kolektiv i v celkovém působení kolektivu vrstevníků na dítě, spojené se získáváním sociálních dovedností, se zlepšováním řečového projevu, rozvojem samostatnosti a stykem s jinými dospělými.

2.9 Shrnutí výzkumného šetření

Cílem výzkumného šetření bylo zjistit, jaké jsou postoje matek vůči rodinné a mimorodinné péči o děti do tří let v regionu Mladá Boleslav, jaké možnosti péče o děti do tří let matky využívají a jaké důvody je k tomu vedou, rovněž mě zajímalo i povědomí matek o ostatních dostupných možnostech rané péče v daném regionu. Z pozice učitelky mateřské školy, jsem se také zajímala o názory matek na problematiku začleňování dvouletých dětí do mateřských škol. První část výzkumu se zaměřovala na věk respondentů, jejich vzdělání, rodinný stav, počet i věk dětí v rodině, velikost obce, tedy na údaje, které dle mého, ovlivnily celkové výsledky výzkumného šetření. Dovolím si tvrdit, že i rozhovory s vysokoškolsky vzdělanými respondenty měly vyšší vypovídající hodnotu, nežli rozhovory s některým vyučenými respondenty.

Domnívám se, že provedená analýza celkem jednoznačně ukazuje, že poptávka po zařízeních denní péče o děti do tří let v daném regionu zcela jistě existuje a prokazuje přímé souvislosti s dosaženým vzděláním, profesním postavením žen i s finančními možnostmi rodin. To se odvíjí už od samotné volby **rodičovské dovolené**, kdy matky s vyšším stupněm vzdělání převážně volily nejkratší možnou variantu dvou let a hlavními uváděnými důvody nebyly ani tak finance, jako spíše návrat na původní pracovní místo, možnost částečného pracovního úvazku, či negativní dopad rodičovské

dovolené na dosavadní kariéru. Oproti tomu matky se středoškolským vzděláním či s vyučením volily variantu nejdelší, tedy tříletou nebo čtyřletou, protože ji většinou vnímaly jako finančně nejvýhodnější. Rovněž i jejich přesvědčení o důležitosti rodinného prostředí a neoptimálnější volbě pro matku i dítě byly příčinou toho, že pro ně v současné době bylo prvořadé dítě a k návratu do zaměstnání se chystaly až s jeho nástupem do mateřské školy.

Současné **pracovní zařazení** respondentů ukázalo, že 57 % žen při rodičovské dovolené nepracovalo a 43 % žen pracovalo. Skloubit profesní a rodičovské role se jim dařilo díky částečným úvazkům, nebo flexibilním formám práce, většinou opět u profesí s vyšším odborným nebo vysokoškolským vzděláním. Středoškolsky vzdělaní a vyučení respondenti pracovali jen ojediněle, pouze v případě služeb poskytovaných na základě živnostenského oprávnění a to z důvodu ztráty dlouhodobě budované klientely zákazníků (kadeřnice, účetní, pedikérka). Pracovní doba respondentů se pohybovala v průměru pěti hodin týdně a odlišovala se podle místa výkonu práce i podle věku dítěte. Všichni pracující respondenti uvedli, že s rostoucím věkem dítěte plánují pracovat více hodin týdně. Jedním z ukazatelů zaměstnanosti respondentů byl i rodinný stav, který byl většinou „vdaná“, v menší míře „svobodná“ a pouze jednou rozvedená. S pracovním zařazením respondentů souvisí i finanční možnosti dotazovaných, díky kterým mohou využívat různorodé služby péče o dítě, které jsou v lokalitě šetřeny pouze na soukromé bázi.

Využívanými možnostmi hlídání dítěte byli respondenty nejčastěji uváděni příbuzní a známí, neboť se z pohledu respondentů, jednalo o nejspolehlivější, nejdůvěryhodnější a nejdostupnější variantu péče o dítě (36 % respondentů). Velké oblibě se těšily veřejné mateřské školy, každodenně využívané 22 % respondentů s dětmi od tří let věku. Tato zařízení byla hodnocena jako spolehlivá a finančně příznivá, bohužel ale s nedostačující kapacitou míst a to zejména pro matky, které jsou s mladším dítětem na mateřské dovolené. K veřejným mateřským školám jsem přiřadila i „**soukromé školky**“, anglickou a s prvky Montessori, nezařazené ve školském rejstříku, hodnocené svými uživateli jako instituce s velkým důrazem na vzdělání dětí. Vzhledem k tomu, že uvedené služby byly poměrně finančně náročné, jejich využití bylo s ohledem na velikost výzkumného vzorku minimální. Ze strany respondentů nebyla ale výše

školného hodnocena nijak kriticky, pretože u všetkých prevažoval názor, že kvalita inštitúcie je dána výšou školného. Pre každodennú péču o dieťa je využívali častejšie vysokoškolsky vzdelaní respondenti a respondenti s vyšším odborným vzdelaním, ke krátkodobé, nepravidelné péči pak stredoškolsky vzdelaní respondenti.

Jesle využívala pouze 4 % respondentů. Zatímco část stredoškolsky vzdelaných a vyučených respondentů uváděla, že by dieťa do jeslí neumístili, ale proti jeslím v podstatě nic nemají, vysokoškolsky vzdelaní a někteří stredoškolsky vzdelaní respondenti naopak jesle využívají, nebo by rádi využívali, ale bohužel nejsou dostupné ani finančně, ani prostorově. Z tohoto důvodu matky uváděly, že buď musí volit jinou, již zmiňovanou alternativu péče o dieťa, nebo návrat do pracovního procesu odložit na to, až jejich dieťa dosáhne tří let věku a nastoupí do mateřské školy, ačkoli ani tam nemají záruku, že mateřská škola dieťa přijme. Většina dotazovaných, bez ohledu na to, zda by vlastní dieťa umístili, či neumístili do jeslí, se přiklání k tomu, aby v daném regionu existovalo více finančně přijatelných inštitucí pro děti do tří let, s garancí kvality určené státem, s kvalitním pedagogickým a zdravotnickým personálem které by eventuálně mohly využít, byť jen na krátkodobou formu hlídání. Dotazovaní, jejichž dieťa dochází do jeslí v daném regionu, uváděly, že se jedná o moderní a všestranně rozvíjející zařízení, které jim skutečně pomáhá skloubit rodičovskou i profesní stránku života a navíc maximální spokojenost dieťa s jeho viditelnými pokroky potvrzují jejich správné rozhodnutí, vrátit se na pracovní pozici ještě před dovršením třetího roku dieťa a umístit ho právě do jeslí. Tato část respondentů rovněž uvedla, že současné jesle jsou zcela odlišné od těch, které navštěvovali v dětství. Součástí výzkumného šetření byla totiž i otázka, zda rodiče, kteří jesle pro své dieťa volí, nebo by rádi volili, sami jesle navštěvovali, nebo je navštěvoval jejich manžel či partner, což se skutečně potvrdilo, protože rodiče, kteří jako děti navštěvovali jesle, do jeslí umísťují i své dieťa, nebo by jesle pro své dieťa volili, ale bohužel v nich není místo a navíc jsou poměrně drahé.

Kritéria výběru jeslí byla respondenty seřazena podle své důležitosti v tomto pořadí: 1) kvalifikovanost personálu 2) přijetí dieťa 3) výchovně – vzdělávací činnost 4) finanční požadavky 5) vzdálenost od místa bydliště 6) doporučení známých 7) provozní doba 8) umístění zařízení 9) vlastní zkušenost 10) nadstandardní nabídka péče o dieťa.

Instituci **mikrojeslí či mikroškolky** by pro své dítě volilo 31% respondentů, 48 % by ji nevolilo, 21 % se nedokázalo rozhodnout. Odpovědi respondentů byly ovlivněny tím, že v dané lokalitě uvedená zařízení neexistují, tudíž respondentům chyběly zkušenosti. Respondenti, volící tuto variantu, měli převážně vysokoškolské nebo vyšší odborné vzdělání a preferovali především malý kolektiv dětí, který lépe napodobí rodinu a dítě si v něm lépe zvykne. Naopak respondenti, kteří by variantu nevyužili, byli z větší části středoškolsky vzdělaní či vyučení a spatřovali naopak negativa v podobě malého kolektivu dětí, kde není příliš mnoho příležitostí k získávání sociálních dovedností, rovněž i specifické potřeby dítěte nebo nedůvěra k působícímu personálu.

Alternativní formy péče jako chůva, herní koutky, hlídací agentury, firemní mateřská škola využívalo 18 % pracujících respondentů. Co se týká spokojenosti s uvedenými službami, nejvíce respondentů bylo spokojeno s chůvou, protože se jednalo o spolehlivou a důvěryhodnou péči, kterou si sami zvolili a ačkoli za ni vynakládali poměrně vysoký poplatek, respondenty byl hodnocen jako přímo úměrný poskytované péči. Chůvu pro každodenní hlídání volili pouze respondenti s vyšším odborným a vysokoškolským vzděláním, pro hodinové hlídání ji využívali i respondenti středoškolsky vzdělaní a vyučení. Ostatní dotazovaní, jejichž dítě navštěvovalo některou z možných alternativ péče, uváděli, že tuto variantu volili jako jedinou dostupnou, s poskytovanými službami jsou celkem spokojeni a jediné co by změnili, byla pouze výše školného. Tito respondenti rovněž uvedli, že po dosažení tří let věku dítěte ho chtějí umístit do některé z veřejných mateřských škol.

Další, finančně nenáročnou službou byla **mateřská centra**, která oproti jeslím a mateřským školám sice neposkytují denní péči o děti do tří let, ale jsou spíše určena k setkávání rodičů a dětí nebo ke krátkodobému hlídání několikrát v týdnu. S ohledem na finanční nenáročnost těchto služeb je využívalo 20 % respondentů s dětmi do tří let převážně středoškolsky vzdělaných a vyučených respondentů, kteří jsou v současné době na mateřské nebo rodičovské dovolené, v malé míře pak respondenti s vyšším odborným a vysokoškolským vzděláním.

Možnou službou péče byly i **hlídací koutky v supermarketech**, které ojediněle k občasnému hlídání v době nákupu využívalo 23% respondentů s dětmi od tří let, 32%

respondentů s dětmi do tří let jejich využití teprve plánovalo, zbytek o tom zatím nepřemýšlel. Respondenti, kteří občasnou službu péče o dítě využívali, byli poměrně spokojeni, některým vadila stálá přítomnost televize s nevhodným dětským programem nebo neosobní přístup ze strany personálu.

Částka za kolektivní instituci, která by byla únosná pro rodinný rozpočet respondentů byla stanovena 3000 Kč, druhou variantou byly 2000 Kč. Vzhledem k tomu, že v dané lokalitě existují pouze soukromá zařízení, nebo respondenti využívají chůvy, poměrně často zmiňovanou částkou bylo 5000 Kč nebo více než 5000 Kč.

Vhodný věk dítěte pro jeho umístění do kolektivní instituce byl 45 % respondentů určen třetím rokem dítěte, tedy se vstupem dítěte do mateřské školy a 39 % respondentů určilo už druhý rok dítěte. Zastoupení prvního a čtvrtého roku bylo minimální a souviselo s osobním přesvědčením matek o pozitivích či negativích kolektivního zařízení. Zatímco druhý a třetí rok dítěte volili respondenti všech stupňů vzdělání, první rok pouze pracující, vysokoškolsky vzdělaní respondenti, čtvrtý rok pouze vyučení respondenti.

Nabídka institucí v regionu šetření byla 60 % matek hodnocena jako nedostatečná, 25 % ji nedokázalo posoudit a 15 % ji považovalo za dostatečnou. V těchto odpovědích měl vypovídající hodnotu především věk dítěte, vzdělání respondentů, pracovní zařazení a jejich finanční situace spojená s možnostmi hlídání. Matky, převážně s vyšším stupněm vzdělání, považující nabídku za dostatečnou, většinou pracovaly na vyšších pracovních pozicích, měly sice dítě kojeneckého nebo batolecího věku, ale mohly se spoléhat na pomoc příbuzných, či využít jiné možnosti péče a tím pádem povědomí o existujících institucích nepovažovaly za důležité. Oproti tomu matky, které ji vnímaly jako nedostatečnou, prozatím nepracovaly, ale v blízké době se hodlaly vrátit do zaměstnání, protože ale jejich profesní postavení a finanční ohodnocení, nebylo tak vysoké jako u předchozí skupiny, chyběla jim kvalitní a finančně dostupná instituce, kterou by mohly v případě potřeby využít.

Povědomí matek o dostupných institucích bylo zaměřené jednak na jesle, jednak i na hlídací agentury a herní centra, která byla některými z nich nazývána jako soukromé mateřské školky. Jmenovány byly i veřejné mateřské školy nebo mateřská centra

v Mladé Boleslavi a okolí, rovněž i občanské sdružení pořádající plavání rodičů a dětí do tří let.

Zařazení dítěte mladšího tří let do konkrétní kolektivní instituce bylo poslední otázkou výzkumného šetření s nabízenými možnostmi odpovědí. Nejčastěji volenou variantou byla jeslová třída mateřské školy nebo homogenní skupina v mateřské škole, z čehož lze usuzovat přesvědčení respondentů o důvěryhodnosti instituce. Naopak nejméně volenými institucemi byly mikrojesle, mikroškolky, a firemní jesle, z čehož se dá předpokládat, že to je zapříčiněno jejich neexistencí v dané lokalitě.

2.10 Diskuze

Cílem výzkumného šetření bylo zjistit, jaké jsou postoje matek vůči rodinné a mimorodinné péči o děti do tří let v daném regionu. Současně jsem chtěla prozkoumat, jaké je povědomí matek o existujících institucích v daném regionu, jaké instituce využívají pro péči o své dítě a jaké důvody je vedou k jejich volbě. Strukturované rozhovory probíhaly bez větších obtíží, kdy matky velmi ochotně odpovídaly a kromě jedné z nich, souhlasily i s nahráváním na diktafon. Otázky byly všem respondentům srozumitelné, pouze v případě mikrojeslí a mikroškolek jsem čtyřem dotazovaným, pojmy vysvětlovala. Z mého pohledu byla jejich neznalost ovlivněna neexistencí služby v daném regionu, částečně i orientací v dané oblasti.

Oblast rodinné a mimorodinné péče o děti do tří let je poměrně složitá, což souvisí mimo jiné i s převahou celkově kritického pohledu naší společnosti na pracující matky, které jsou neprávem obviňovány z upřednostnění kariéry před dítětem. Osobně se musím přiznat, že před psaním diplomové práce, jsem se k této skupině rovněž řadila. Při získávání poznatků k diplomové práci, bližším studiu literatury související s touto problematikou, ale především při samotných rozhovorech s matkami, jsem zcela změnila názor. Pochopila jsem situaci vysokoškolsky vzdělaných matek, které do svého vzdělání i pracovního růstu mnohé vložily, proto by pro ně, úplné přerušení pracovní dráhy na dobu tří či více let, nebylo možné. Proto ani nesouhlasím s názorem několika matek výzkumného souboru, že matka do tří let, patří výhradně k dítěti a pokud to tak není, nemůže být dobrou matkou. To lze konstatovat i o zkresleném pohledu společnosti na jesle, který se odvolává na specifické potřeby raného věku. Proto se mi nabízí nová

výzkumná otázka: **Do jaké míry jsou jesle schopny naplňovat a reagovat na potřeby dětí?** Z mého pohledu i osobních exkurzí v jeslích si dovolím tvrdit, že současné jesle potřeby dětí z větší části naplňují. Pokud bych hovořila o otázkách týkajících se stravy, bezpečného a jistého prostředí či řádu, nelze současným jeslím nic vytknout. Pokud bych však vzala v úvahu Matějčkem zmiňovaný smysl v podnětech, skrze který se buduje celoživotní princip učení (Matějček, 2005), nejsem si jista, zda tato potřeba je dostatečně naplněna přítomností pouze zdravotnického personálu působícího v jeslích. Proto bych navrhovala v případě starších batolat, což je těsně před vstupem do mateřské školy, hlavní funkci pedagogického personálu s příslušnou kvalifikací odpovídající dětem raného věku, následně pak přítomnost personálu zdravotnického. Myslím si, že pro dítě je určitě horší, když nastoupí do mateřské školy sice ve třech letech, ale rovnou na osm hodin denně, což odpovídá budoucímu pracovnímu úvazku matky, než když navštěvuje některou z kvalitních institucí několikrát v týdnu ještě před dovršením třetího roku.

Z vlastní zkušenosti musím potvrdit, že při adaptaci tříletých dětí v mateřské škole, existují velké rozdíly mezi dětmi, které navštěvovaly např. jesle před třetím rokem věku a mezi dětmi, které pobývaly pouze v přítomnosti matky. Zatímco děti pobývající s matkou se teprve učí sebeobsluze, samostatnosti, mnohdy i komunikaci, děti navštěvující jesle mají fázi adaptace za sebou, tudíž se jen přizpůsobují novému dennímu režimu, který je ale v obou institucích podobný, takže přechod do mateřské školy mají pobytem v jeslích usnadněný. Ve výzkumném šetření se rovněž ukázala, ač malá, ale existující souvislost mezi vysokoškolsky vzdělanými respondenty, kteří jesle jako děti navštěvovali a mezi umístěním vlastních dětí do současných jeslí. Svou roli v tomto případě hrál i vlastní zážitek vysokoškolsky vzdělaných respondentů z jeslí, který byl většinou hodnocen jako „nijak traumatický“, kdy se spíše jednalo o konkrétní budovu jeslí, jeslové oblečení, hračku či držení kroužků při společných vycházkách.

Jsem toho názoru, že existence kvalitních a finančně dostupných zařízení s hlavní oporou státu jsou v lokalitě šetření velmi rychle nahrazována zařízeními nevalné kvality se zaměřením na cizí jazyk a výši školného, která odpovídá polovině průměrného platu. Pohled některých rodičů, je ale bohužel takový, že výše školného, je měřítkem kvality instituce, nebo že péče o děti je oproti obecním mateřským školám nesrovnatelně lepší.

To samozřejmě pramení už ze samotné prezentace daného zařízení, která hovoří např. o chybějícím článku předškolní jazykové výchovy, či o zvláštní péči věnované předškolákům (příloha č. 30, 31). Z pozice učitelky mateřské školy, kdy jsem uskutečnila několik exkurzí do dvou takových zařízení, jsem si proto kladla otázku, zda každodenně stejná 35 minutová výuka anglického jazyka podle DVD, nebo hudebně – pohybová chvilka na lidovou píseň, kterou mimochodem v běžné třídě mateřské školy bez větších obtíží zvládají tříleté děti, je skutečně ta „zvláštní péče“ věnovaná předškolákům. Nicméně je to rozhodnutí samotných rodičů, a proto se mi v tomto směru nabízí další výzkumná otázka: **Jaké jsou preference rodičů upřednostňujících tuto formu výchovy a vzdělání pro své dítě?**

Musím říci, že nejsem proti, aby tato zařízení existovala vedle kvalitních, finančně i prostorově dostupných institucí denní péče o děti, s hlavní oporou a garancí kvality státu i se stejně nastavenými podmínkami pro všechny zřizovatele služeb, týkajících se odbornosti personálu, počtu svěřených dětí či výchovně - vzdělávacího programu. Tato zařízení by jednak rozšiřovala možnost volby, jednak ji i poskytovala matkám s nižším stupněm vzděláním a menším finančním ohodnocením, což v lokalitě šetření bohužel není. Matky jsou proto v případě potřeby hlídání nuceny využívat buď prarodiče dětí, nebo mateřská centra, protože jiná možnost se jim nenaskýtá. Pomoc prarodičů s péčí o děti, bude v souvislosti s důchodovou reformou slábnout, protože se jednak prodlužuje věk odchodu do penze a jednak se změnila výše státních důchodů. Současní rodiče ji proto budou moci využívat jen ojedinele, tudíž se bude zvyšovat poptávka po zařízeních denní péče o děti mladší tří let. Ačkoli by bylo velmi vhodné nahradit chybějící článek institucionální péče zřizováním nových jeslových zařízení nebo rozšířením kapacitních možností stávajících mateřských škol, s ohledem na současné vládní škrty či chybějící finance ve státním sektoru je ale tato varianta prozatím nereálná i nerealizovatelná. Nabízí se i další možná varianta - zřizování jeslových tříd v běžných mateřských školách, které zcela jistě nastane po současném celkovém nárůstu dětí v mateřských školách. Většinu ředitelek proto v budoucnu bude čekat rozhodnutí, zda se rozhodnou zřídit jeslovou třídu pro děti dvouleté, nebo budou zařazovat děti dvouleté do běžných tříd mateřských škol.

Funkci i činnost mateřských center hodnotím pozitivně a považuji je za zařízení, určené k vzájemnému setkávání matek s dětmi, která dětem umožňují částečnou adaptaci mezi vrstevníky a matkám určitou kompenzaci sociální izolace. Proti skupinám matek, které se na vlastní rodičovské dovolené rozhodly zřídit občanská sdružení a považují ho za jistý druh seberealizace, nenamítám nic. Zároveň si ale myslím, že do určitých aktivit mateřských center, by měly docházet pouze děti s maximální věkovou hranicí do tří let věku, protože ani „sebelépe míněná péče“ v mateřském centru, nemůže suplovat nastavenou kvalitu výchovy a vzdělání v mateřských školách.

Problematikou denní péče o děti do tří let se zabývá i publikace s názvem „Klíč k jeslím“ vydaná organizací Gender studies, která mi byla vodítkem při vlastním výzkumném šetření. (Wichterlová a kol. 2007). Jmenovaná publikace mapuje stav a dostupnost jeslí ve vybraných městech České republiky, okrajově zmiňuje i obdobná zařízení, jako jsou mateřská centra, hlídací agentury nebo soukromé jesle. Součástí knihy je výzkum zaměřený na povědomí rodičů o možnostech péče o děti do tří let i na využívání služeb péče o děti. Pokud bych srovnala obě výzkumná šetření, výsledky se nijak diametrálně neliší, rozdíl jsem shledala pouze v zjišťování kvalifikovanosti personálu institucí denní péče, kterou uvedená publikace nezkoumá. Je ale nutné brát v úvahu rok vydání publikace, která vyšla před chystanými legislativními změnami v roce 2008, týkající se vzájemné rodičovské výpomoci.

S ohledem na provedené výzkumné šetření se domnívám, že cíl a úkoly byly splněny. Zajímalo by mne, zda bych došla ke stejným výsledkům, pokud by se výzkumný vzorek skládal pouze z matek vysokoškolsky vzdělaných, kdy by prostředím výzkumného šetření byly pouze firemní či univerzitní mateřské školy nebo jesle. Případně by bylo vhodné obdobné šetření realizovat ve větším a ekonomicky stabilnějším městě s rozmanitější nabídkou služeb péče o děti a vyšším počtem respondentů ve výzkumném vzorku. Při dalším šetření bych volila stejnou metodu strukturovaného rozhovoru, která byla sice náročná na zpracování údajů i na čas, na druhou stranu jsem se však mnohé dozvěděla a získala i komplexnější pohled na problematiku výchovy a vzdělání dětí mladších tří let v mladoboleslavském regionu.

Na závěr si dovolím poukázat na vědecké výzkumy týkající se psychické deprivace dětí umístěných v kolektivních zařízeních, ze kterých, dle mého, vychází předsudky některé laické i odborné veřejnosti vůči jeslím. (Langmeier, Matějček 1968, In: Šulová, 2010) Většina těchto dlouhodobých výzkumů byla realizována v šedesátých a sedmdesátých letech minulého století, kdy kromě zřizování kojeneckých ústavů, docházelo k masivní výstavbě kolektivních institucí, vedle denních jeslí existovaly i jesle týdenní, kam byly často umísťovány děti už od několika měsíců věku. Zatímco tyto výzkumy poukazovaly na psychickou deprivaci kojenců a batolat umístěných v těchto zařízeních trvale, u dětí navštěvujících jesle každodenně byl předmětem sledování spíše jejich intelektový a motorický vývoj, věk dítěte, kdy začíná do kolektivního zařízení docházet, současně i délka jeho pobytu v těchto jeslích, či organizace vnitřních podmínek jeslí. (Langmeier, Matějček 1968, In: Šulová, 2010) Osobně si nedovolím tyto výzkumy kritizovat, protože si myslím, že ve své době zcela splnily úlohu, kterou splnit měly a navíc i pádné důvody pro jejich vedení, byly zcela opodstatněné. Pouze si dovolím polemizovat o platnosti těchto výzkumů v současnosti, kdy se s celkovou transformací naší společnosti po roce 1989 změnila i podoba jeslí či předškolních institucí, značných změn doznal i výchovně – vzdělávací proces, včetně celkového pohledu na dítě a přístupu k němu i k jeho rodičům. Jesle v současné době se od jeslí „komunistických“ zcela odlišují, a ačkoli jsou minimálně zastoupeny, jejich kvalita dosahuje srovnatelné úrovně jako jesle zahraniční. Proto se domnívám, že Matějčkova slova: „*Jesle jsou zařízením pro dospělé, mateřská škola pro děti. Jesle by si děti samy od sebe nevymyslely, mateřskou školu ano*“ (Matějček, 1992, s. 109), byla v té době zcela opodstatněná a lze jen spekulovat, zda by i v současné době s moudrostí a vlídností sobě vlastní, byl Matějček téhož názoru.

V závěru bych ráda zmínila i studii zabývající se výhodami národohospodářského užítku raného vzdělávání dětí v Německu (www.bertelsmann-stiftung.de). Úřad pro pracovní a sociálně politické studie (BASS) zkoumal jako zakázku dle zadání nadace Bertelsmann, jaký vliv má návštěva jeslí dětí mladších tří let na pozdější školní docházku, dlouhodobě pak na očekávaný životní příjem. Zkoumáno byly děti s ročníkem narození 1990 – 1995 v Německu. V rámci této studie byl vytvořen i budoucí scénář, který odpovídal čistým příjmům německého národního hospodářství od

roku 2009. Studie rovněž uvádí, že děti, které navštěvovaly v raném věku jesle, s 50% pravděpodobností pokračují ve studiu na německém gymnáziu. Z celkového počtu dětí, které jesle nenavštěvovaly, studovalo gymnázium pouze 36 % dětí. Nejvíce z toho profitovaly děti rodičů, kteří se často stěhovali a děti rodičů s nižším vzděláním, jež byly do tří let věku, umístěny v jeslích. Z těchto tzv. „znevýhodněných dětí“ odešly 2 děti z 3 studovat na gymnázium. Protože jsem se k uvedené studii dostala až po dokončení diplomové práce, nestihla jsem ji kompletně celou prostudovat. Myslím si ale, že je to poměrně zajímavé zjištění a celkem by mě zajímaly výsledky, kdyby obdobná studie byla realizovaná i v našich podmínkách.

ZÁVĚR DIPLOMOVÉ PRÁCE

Institucionální zajištění služeb denní nerodinné péče o děti mladší tří let je považováno za jeden z důležitých prostředků státní rodinné politiky, napomáhající harmonizaci rodičovské a profesní stránky života. Mění se požadavky současné společnosti v České republice, poukazují kromě důležitosti rodinného prostředí pro dítě raného věku i na vyšší profesní nároky matek v souvislosti se zvyšováním celkové životní úrovně rodiny, nastavené na dvojitý příjem.

Diplomová práce analyzuje klíčové otázky zaměřené na problematiku institucionálního zajištění denní péče o děti mladší tří let v České republice. Teoretická část popisuje jednotlivé služby denní péče o děti do tří let v souvislosti s rodinnou politikou naší země a Barcelonských cílů. Přibližuje i výchovně – vzdělávací možnosti péče o děti do tří let v některých státech Evropské unie v kontextu jejich rodinných politik. Součástí práce je i výzkumné šetření zaměřené na konkrétní názory a stanoviska současných matek týkající se výchovy a vzdělání dětí mladších tří let. Cílem výzkumného šetření bylo zjistit, jaké jsou postoje matek vůči rodinné a mimorodinné péči o děti do tří let v regionu Mladá Boleslav a okolí. Výzkumným šetřením jsem chtěla prozkoumat, jaké jsou možnosti denní péče o děti do tří let v mladoboleslavském regionu a jaké možnosti péče o děti do tří let matky využívají. Současně jsem chtěla zjistit jaké je povědomí matek o ostatních dostupných možnostech rané péče v daném regionu a jaké důvody je vedou k tomu, aby dostupných služeb využívaly. Rovněž jsem se zaměřila na konkrétní postoje matek vůči jeslím. Nedílnou součástí výzkumného šetření byly i realizované rozhovory s dětskou zdravotní sestrou, pracující v jeslích před rokem 1989 a dvěma chůvami, skrze které jsem chtěla zjistit jejich názory na péči o děti mladší tří let. Na základě shrnutí výsledků diplomové práce vyplynulo několik podstatných informací.

Nabídka denní péče o děti do tří v České republice není příliš široká, ačkoli situace se odlišuje dle velikosti a ekonomické stability jednotlivých regionů. Většina existujících institucí je zřizována převážně v soukromém nebo občanském sektoru, ve velmi malé míře existují instituce veřejné. Matky, které hodlají zahájit pracovní proces před třetím rokem života dítěte, mají tím pádem velmi omezené možnosti péče o dítě a jsou stavěny před rozhodnutí, zda volit nástup do pracovního procesu a dítě

umístit do některé z existujících institucí, s vyššími poplatky a téměř nulovou zárukou kvality, nebo na své zaměstnání rezignovat a soustředit se na péči o dítě do jeho tří let. Provedené výzkumné šetření zcela jistě ukazuje, že poptávka po službách denní péče o děti do tří let existuje i v mladoboleslavském regionu, ačkoli se objevují zřetelné rozdíly mezi matkami nižších a vyšších stupňů vzdělání.

U většiny vyučených matek bylo patrné, že je pro ně „finančně výhodnější“ pečovat o dítě do tří nebo čtyř let v rodinném prostředí, než se vrátit k původní profesi, kterou převážně vykonávaly na směny, za mzdu téměř srovnatelnou jako je výše rodičovského příspěvku. Ačkoli se u většiny žen nijak výrazně neprojevoval negativní postoj vůči kolektivním institucím, preference výchovy dítěte v rodinném prostředí, byla ve své podstatě ovlivněna celkovou finanční situací rodiny, která byla téměř stejná před i po pobírání rodičovské dávky.

Obdobné tendence chování jsem zjistila i u většiny středoškolsky vzdělaných matek, které současnou rezignaci na dosavadní pracovní dráhu nevnímaly jako výrazně ztrátovou, o dřívějším návratu do pracovního procesu většinou neuvažovaly, protože náplní jejich práce bylo v současnosti dítě a jeho pokroky. K jeslím se většinou tyto matky nestavěly kriticky, ač by do nich vlastní dítě neumístily. Přesto ale **některé připustily, že postrádají spíše krátkodobou péči v jeslích pro děti staršího batolecího věku, která by dítěti částečně usnadnila vstup do mateřské školy, protože jako nepředstavitelná situace se jim jevil nástup dítěte do mateřské školy sice ve třech letech, ale rovnou na osm hodin denně,** což odpovídalo jejich budoucímu pracovnímu úvazku. Většina matek se středoškolským vzděláním volilo tříletou rodičovskou dovolenou, při které pracovaly velmi ojedinele a pouze několik hodin v týdnu. Nástup do zaměstnání plánovaly až s nástupem dítěte do mateřské školy ve třech letech věku.

K překvapivým zjištěním jsem došla u skupiny vysokoškolsky vzdělaných matek, pro které by delší pobyt s dítětem v domácím prostředí byl velmi citelný a ztrátový. Rodičovské a profesní role se této skupině matek dařilo skloubit díky finančnímu ohodnocení, které se samozřejmě odvíjelo od jejich vzdělání i profesního postavení. V šetření bylo patrné, že **matky s vysokoškolským či vyšším odborným vzděláním**

častěji volily kratší variantu rodičovské dovolené, přičemž i v průběhu rodičovské dovolené pracovaly z domova či v místě zaměstnání. Pracovní doba vysokoškolsky vzdělaných žen pracujících z domova nepřesahovala, u žádné z nich 20 hodin týdně, což souviselo i s věkem dětí, který byl většinou kojenecký. Skupině žen pracujících v místě zaměstnání byla zaměstnavatelem buď poskytnuta možnost částečného či zkráceného pracovního úvazku, nebo se z důvodu udržení stejné pracovní pozice po krátké době vracely zpět do zaměstnání. Rovněž mě překvapila i míra využití služeb chův. Většinou ji opět využívaly pouze matky s vysokoškolským vzděláním a to pro každodenní péči o své dítě, v nepatrné míře ženy středoškolsky vzdělané pouze ke krátkodobému nepravidelnému hlídání, což si lze vysvětlovat finanční náročností za hodinové hlídání chůvou.

Překvapivým zjištěním byly názory některých matek, příklánějící se ke zřizování mikrojeslí, či mikroškol, které by byly garantovány státem. Tyto matky považovaly za pozitivní menší kolektiv dětí, který svou velikostí připomíná rodinu, a proto ho vnímaly jako vhodný pro počáteční adaptaci dítěte. Zmíněno bylo i zdravotní hledisko, kdy se u dětí raného věku upevňuje imunita, která by v menším kolektivu nebyla tolik ohrožena. Zazněl i ten názor, že by těchto zařízení mělo být více, čímž by se rozšířily možnosti matek, kam dítě umístit.

Dalším zjištěním byla volba konkrétního zařízení určené péči o děti do tří let. Vysoká preference jeslových tříd mateřských škol, či homogenní skupiny pro děti mladší tří let svědčí o tom, že **polovina respondentů považuje mateřské školy za instituce, ke kterým mají důvěru, protože jsou garantovány státem a vztahují se na ně platné zákonné předpisy. Velmi překvapivé bylo zjištění požadavku na přítomnost kvalifikovaného pedagogického personálu při péči o děti mladší tří let, které jednoznačně ukazuje, že vysoce nastavená kvalita panující v našich mateřských školách, poskytuje ty nejlepší výchozí předpoklady pro existenci jeslových tříd, rovněž i upevňuje požadavek společnosti na kvalitní výchovně – vzdělávací péči, s ohledem na specifické potřeby a vývojové možnosti dětí mladších tří let.** Na závěr bych chtěla poznamenat, že problematika denní péče o děti do tří let úzce souvisí s nastavením rodinné politiky našeho státu. Podpora rodiny s hlavní preferencí rodičovské péče o dítě do tří let, či podpora alternativních forem péče je vskutku důležitá. Krom toho je ale

také potřeba podpořit existenci kvalitních, finančně i prostorově dostupných institucí, které by po legislativních úpravách mohly být součástí školských zařízení – mateřských škol.

Hlavním přínosem diplomové práce pro mou vlastní pedagogickou profesi je kromě většího povědomí o dostupných službách péče o děti mladší tří let v mladoboleslavském regionu i nový ucelený pohled na problematiku denní péče o děti do tří let v České republice i zahraničí, který by popřípadě mohl být inspirací do budoucna při zřizování tzv. jeslových tříd při mateřských školách.

Abstrakt

Diplomová práce s názvem „Názory současných matek na výchovu a vzdělání dětí mladších tří let“ mapuje a popisuje služby denní péče o děti do tří let v České republice v kontextu rodinné politiky našeho státu a Barcelonských cílů. Přibližuje i současné vzdělávací možnosti dětí mladších tří let ve vybraných státech Evropské unie s ohledem na jejich rodinnou politiku. Součástí diplomové práce je výzkumné šetření zaměřené na problematiku otázky týkající se výchovy a vzdělání dětí do tří let, jehož cílem bylo zjistit, jaké jsou konkrétní názory a postoje výzkumného souboru 75 matek s dětmi do tří let, vůči rodinné a nerodinné péči v regionu Mladá Boleslav a okolí. Současně se zaměřuje na to, jaké možnosti rané péče o děti matky nejčastěji využívají a jaké důvody je k tomu vedou. Praktickou částí diplomové práce bylo rovněž zjišťováno, povědomí matek o možnostech denní péče o děti do tří let, včetně jejich osobního postoje k jím.

Harmonizace pracovních a rodinných rolí je v současné době diskutovaným tématem nejen u nás, ale i v celoevropském měřítku. Vedle stoupající míry porodnosti a vysokého poddílu zaměstnaných žen, hraje klíčovou roli i nastavení českých rodin na dvojitý příjem, což je stále častěji spojováno s nedostatkem institucí pečujících o děti do tří let.

Výzkumným šetřením byly zjištěny existující rozdíly mezi nabídkou a poptávkou po zařízeních denní péče o děti mladší tří let v daném regionu, taktéž i zájem o ně mezi matkami vyšších a nižších stupňů vzdělání. Matky s vysokoškolským a vyšším odborným vzděláním preferují institucionální péči o děti mladší tří let. Matky nejvíce důvěřují státním institucím. Matky preferují nízký počet dětí ve skupině a požadavek na vzdělání pedagogického i zdravotnického personálu.

Abstract

The thesis named „Opinions of opinions of contemporary mothers on the upbringing and education of children up to three years “ examines and describes the services of day care centres for children up to three years in the Czech Republic in context with the family policy of our country and the Barcelona aims. Contemporary education possibilities

of children up to three years in the selected states of EU in connection with their respective family policy are outlined too. The thesis also includes a research investigation of problematic questions concerning the upbringing and education of children up to three years, whose aim was to determine the concrete opinions and attitudes of the examined group of 75 mothers with children up to three years towards the family and non-family care in the region of Mladá Boleslav and its surroundings. It also examines which options of the children early care are used by mothers most often and what are the reasons behind. In the practical part of the thesis the general awareness of mothers about the options of the day care for children up to three years, including the personal attitude towards the nursery, was established.

The harmonization of working and family roles represents an intensively discussed issue not only in our country, but in the whole European scale. Besides a growing birth rate and a high share of employed women, the key role also plays a common adjustment of Czech families to a double income, which in turn is more frequently connected with the lack of appropriate institutional care for children up to three years.

The survey detected the existing unbalance between the supply and demand concerning the day care facilities for children up to three years in the given region, and also the difference as for the interest of their services between the mothers regarding their education level. Mothers with academic education or higher professional training prefer the institutional care for children up to three years. Mothers do trust to state institutions the most. Mothers prefer low numbers of children in groups and request an educated pedagogic and medical personal.

LITERATURA

BAĎURÍKOVÁ, ZUZANA. Inštitucionálna výchova a vzdelávanie detí od narodenia do troch rokov v európskom kontexte. *Predškolská výchova*. 2010/2011, roč. 65(č. 3), 1-12. ISSN 0032-7220.

GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-79-6.

HABIŇÁKOVÁ, E. *Dieťa v jasliach*. Martin: Osveta, 1985.

HANUŠOVÁ, R. Předškoláci v Belgii. *Informatorium 3-8*. 2002, roč. 9(č. 8), 8-9. ISSN 1210-7506.

HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-569-1.

HEJHALOVÁ, V. *Práce s loutkou v jeslích a dětských domovech*. Brno: Institut pro další vzdělávání středních zdravotnických pracovníků, 1988.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-485-4.

KOPČANOVÁ, Dagmar. Základné psychické potreby a vývin dieťaťa. *Vychovávateľ*. 2005/2006, roč. 52/53(č. 7), 8-11. ISSN 0139-6919

KOŤÁTKOVÁ, S. *Dítě a mateřská škola*. Praha: Grada Publishing a.s., 2008. ISBN 978-80-247-1568-1.

KREMLIČKOVÁ, M. *Hudební výchova v jeslích*. Praha: Naše vojsko, 1987.

KROPÁČKOVÁ, J. Dvouleté děti v mateřské škole – problém, či nutnost? *Poradce ředitelky mateřské školy*. 2011, roč. 1(č. 4), 18-19. ISSN 1804-9745.

KUCHAŘOVÁ, V. *Péče o děti předškolního a raného školního věku*. Praha: VÚPSV, 2009. ISBN 978-80-7416-041-7.

KUCHAŘOVÁ, V., SVOBODOVÁ, K. *Sít' zařízení denní péče o děti předškolního věku v ČR*. Praha: VÚPSV, 2006. ISBN 80-87007-51-4.

MATĚJČEK, Z. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992. ISBN 80-04-25236-2.

MATĚJČEK, Z. Mýtus prvních tří let. *Československá psychologie*. 2002, roč. 46(č. 4), 347-357. ISSN 0009-062X.

MATĚJČEK, Z. *Prvních šest let ve vývoji a výchově dítěte*. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-0870-1.

MATĚJČEK, Z. *Rodiče a děti*. Praha: Avicenum, 1986.

MATĚJKOVÁ, B., PALONCYOVÁ, J. *Rodinná politika ve vybraných evropských zemích s ohledem na situaci v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, 2005, 5-17. ISBN 80-210-3630-3

OPRAVILOVÁ, E. Péče o děti předškolního věku jako sociální a politický problém. *Předškolná výchova*. 2002/2003, roč. 57(č. 4), 19-23. ISSN 0032-7220.

Program výchovné práce pro jesle a mateřské školy. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1978.

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.

PRŮCHA, J. *Vzdělávání a školství ve světě*. Praha: Portál, 1999, 51-65. ISBN 80-7178-290-4.

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. Praha: VÚP 2004. ISBN 80-87000-00-5.

RICAUD – DROISY, H. Rané dětství ve Francii. *Psychologie dnes*. 2001, roč. 7(č. 4), 20-21. ISSN 1212-9607.

ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-829-5.

SINGULE, F. *Výchova dětí útlého věku v jeslích*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989.

STUDENÝ, A., SCHRÁNILOVÁ, K., JANDA, F. *Jesle a mateřské školy*. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1977.

ŠIKLOVÁ, D. *Pracovní výchova v jeslích*. Praha: Naše vojsko, 1987.

ŠULOVÁ L. *Raný psychický vývoj dítěte*. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1820-3.

ŠVARŤÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

TĚTHALOVÁ, Marie. Školky i pro dvouleté děti?. *Informatorium 3-8*. 2010, roč. 17(č. 6), 12-15. ISSN 1210-7506.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-0956-0.

VÍTKOVÁ, M. *Metodika výtvarné výchovy v jeslích*. Praha: Naše vojsko, 1987.

WICHTERLOVÁ, L. a kol. *Klíč k jeslím*. Praha: Gender Studies, 2007. ISBN 978-80-86520-22-3.

WICHTERLOVÁ, L., FIALOVÁ, E. *Dostaňte zákon na svou stranu: Jak sladovat rodinu a práci*. Praha: Gender Studies, 2010. ISBN 978-800-86520-33-9.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

Česká republika. Zákon o péči o zdraví lidu. In: *SBÍRKA ZÁKONŮ ČSSR*. Ministerstvo zdravotnictví ČSSR, 1966, č. 20. Dostupné z:

http://www.mzcr.cz/Legislativa/dokumenty/zdravotni-pece_3713_1786_11.html

Česká republika. Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). In: *SBÍRKA ZÁKONŮ ČR*. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2004, č. 561. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/novy-skolsky-zakon>

Firemní školky – základní informace [online]. Praha: MŠMT, 2011[cit. 2011-08-05].
Dostupné z: <http://www.msmt.cz/pro-novinare/firemni-skolky-zakladni-informace?highlightWords=Firemn%C3%AD+%C5%A1kolky+z%C3%A1kladn%C3%AD+informace>

HAŠKOVÁ, Hana. Denní péče o předškolní děti v kontextu aktuálních politických reforem. *Sociologický ústav AV ČR* [online]. 2008, č. 11 [cit. 2011-04-20]. Dostupné z: <http://www.socioweb.cz/index.php?disp=temata&shw=321&lst=120>

Národní koncepce rodinné politiky [online]. Praha: MPSV, 2005[cit. 2011-08-05].
Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/2125/koncepce_rodina.pdf

Národní zpráva o rodině (zkrácená verze). [online]. Praha: MPSV, 2004[cit. 2011-08-05]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/900/zprava_zkr.pdf

Rodinná politika na úrovni krajů a obcí. [online]. Praha: MPSV, 2008 [cit. 2011-08-05].
Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/6778/Rodinna_politika.pdf

Sociální služby. *MPSV* [online]. 2006 [cit. 2011-04-18]. Dostupné z: www.mpsv.cz/cs/9

Soubor prorodinných opatření – Prorodinný balíček [online]. Praha: MPSV, 2008[cit. 2011-08-05]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/5898/komplet_balik.pdf

Studie zum Volkswirtschaftlichen Nutzen von frühkindlicher Bildung. *Bertelsmann-stiftung* [online]. 2008, 23966_23968 [cit. 2012-03-24]. Dostupné z: www.kitas-im-dialog.de

Zpráva Komise Radě, Evropskému parlamentu, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů. *EUR-Lex* [online]. 2008(52008DC0638) [cit. 2011-08-09]. Dostupné z: [//eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52008DC0638:CS:HTML](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52008DC0638:CS:HTML)